

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV BOHEMISTIKY

Příjmení a jména po chalupě v obci Proseč pod Ještědem

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Štěpán Balík, Ph.D.

Autor práce: Bc. Andrea Susková

Studijní obor: Bohemistika

České Budějovice 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s §47 zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozovaného Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 29. 7. 2019

.....
Bc. Andrea Susková

Anotace

Tato diplomová práce je zaměřena na antroponomastický výzkum příjmení a jmen po chalupě v oblasti Podještědí, konkrétně v obci Proseč pod Ještědem. Cílem práce byla analýza původu jmen po chalupě dle čísel popisných a rovněž zpracování příjmení vyskytujících se na daném území od 18. století, a to především z etymologického hlediska. Primárním zdrojem pro rozbor byly místní kroniky – *Pamětní kniha obecní Františka Havlíka* (1922) a *Pamětní kniha obce Proseč pod Ještědem Josefa Škody* (1934). Záměrem této práce bylo doložit, že jsou zde tzv. „příslipky“ živé a početné, a následně popsat, jaké typy příjmení a jmen po chalupě se zde užívaly a užívají.

Abstract

This diploma thesis is focused on the anthroponomastical research of the surnames and “cottage-derived” names in the area of Podještědí, specifically in the village of Proseč pod Ještědem. The aim of this work was the analysis of the genesis of the “cottage-derived” names according to house numbers, and also the processing of the surnames occurring at this territory since the 18th century, especially according to the etymological aspect. The primary resources for the analysis were local chronicles – *Pamětní kniha obecní* by František Havlík (1922) and *Pamětní kniha obce Proseč pod Ještědem* by Josef Škoda (1934). The intention of this work was to find out if the local “cottage-derived” names are still alive and plentiful, and then describe what kind of surnames and “cottage-derived” names has been used and are used there.

Poděkování

Velice děkuji PhDr. Štěpánu Balíkovi, Ph.D., za vedení diplomové práce, jeho odborná doporučení a ochotu. Značný dík patří také paní Ivaně Rozkovcové za zapůjčení místních kronik a její cenné rady. V neposlední řadě děkuji své rodině, která při mně stála v době utváření této práce.

Seznam použitých zkratek

Zkratky autorů

Baj – Bajerová, M., 2016

Bal2 – Balhar, J., 1997

Bal4 – Balhar, J., 2002

Be1 – Beneš, J., 1962

Be2 – Beneš, J., 1998

Hu – Hugo, J., 2009

Kn1 – Knappová, M., 2002

Kn2 – Knappová, M., 2003

Kop – Kopečný, F., 1974

Ma2 – Mates, V., 2003

Maj – Majtán, M., 2014

Mat – Matúšová, J., 2015

Mo – Moldanová, D., 1983

Pl – Pleskalová, J., 2011

Prof1 – Profous, A., 1947

Prof4 – Profous, A., 1957

Rej – Rejzek, J., 2015

Ru – Rudová, J., 1980

Šk – Škoda, J., 1934

Šr – Šrámek, 1999

Zkratky webových zdrojů

Vokabulář webový, citováno dne 20. 2. 2019

Bě: MSS – Bělič, J., Kamiš, A., Kučera, K., 1978

VW: ESSČ – Elektronický slovník staré češtiny, 2006

VW: Ge – Gebauer, J., I–II., 1970

VW: Sl. stč. – Slovník staročeský, 1968–2008

VW: SSČ – Slovníček staré češtiny, 1945

Lingea – slovník online, citováno dne 20. 3. 2019

Ling – Slovník německo-český

Ostatní zkratky

aj. – a jiné

AV – Akademie věd

atd. – a tak dále

atp. – a tak podobně

č. – číslo

ČJA4 – Český jazykový atlas, 4. díl

ČR – Česká republika

ČSAV – Československá akademie věd

GDPR – General Data Protection Regulation

Ing. – inženýr

JZD – Jednotné zemědělské družstvo

MNV – Místní národní výbor

MVDr. – veterinární lékař

např. – například

nar. – narozen(a)

něm. – německy/německý

p. – pan

pí – paní

popř. – popřípadě

př. – příklad

příj. – příjmení

r. – rok

roz. – rozený/á

srov. – srovnej

tj. – to jest

TJ – Tělovýchovná jednota

tzv. – takzvaný

Obsah

Úvod.....	16
TEORETICKÁ ČÁST	17
1 Onomastika	17
1.1 Vymezení onomastiky.....	17
1.2 Apelativa vs. propria	18
1.3 Klasifikace vlastních jmen	18
1.4 Vývoj antroponym	21
EMPIRICKÁ ČÁST	37
2 Metodika	37
3 Obec Proseč pod Ještědem.....	39
4 Klasifikace příjmení.....	41
4.1 Příjmení motivována osobními jmény	41
4.2 Příjmení z místních, národních a obyvatelských jmen.....	50
4.3 Příjmení motivovaná umístěním, druhem nebo povahou bydliště či novostí obyvatele.....	54
4.4 Příjmení dle vlastností tělesných a duševních, věku a příbuzenských vztahů .	55
4.5 Příjmení dle společenských rozvrstvení a poměrů; feudálních, církevních a vojenských hodností; právních a majetkových vztahů	62
4.6 Příjmení vzniklé z pojmenování zaměstnání, řemesel a dalších lidských činností.....	66
4.7 Příjmení z živočišných a rostlinných názvů.....	70
4.8 Příjmení z pojmenování věcí, abstrakt, přírodních jevů apod.....	75
4.9 Příjmení vzniklá ze slovesných pojmenování	81
5 Kategorizace jmen po chalupě.....	84
Závěr	125
PŘÍLOHY	134

Rejstřík příjmení

Altman.....	62, 126, 141
Bárta.....	41
Bartoš.....	42
Beneš.....	27, 31, 42, 45, 48, 55, 60, 61, 62, 69, 70, 75, 126, 135, 136, 139, 141
Beran.....	26, 70, 75, 79, 126
Bína.....	42, 67, 72, 96, 99, 101, 126, 135, 136, 139, 141
Bláha.....	31, 42, 79, 97, 126, 127, 137
Bobek.....	61, 72, 75, 84, 87, 92, 96, 103, 113, 126, 127, 135, 136, 139, 141
Bradáč.....	55, 126, 135, 136, 139
Brečnajdr/Bretšnajdr.....	29, 68, 126, 127, 135, 136
Brixner.....	29, 52, 126, 137
Brož.....	26, 31, 42, 126, 137
Bulíř.....	42, 59, 66, 70, 120, 126, 135, 136, 139, 141
Bureš.....	61, 76, 79, 91, 136, 139
Cabrnoch.....	55, 126, 141
Čapek.....	70, 122, 127, 139
Čermák.....	70, 126, 137, 139
Černík.....	50, 56, 70, 92, 137
Černý.....	26, 34, 56, 99, 117, 127, 137, 139
Čihák.....	66, 76, 82, 85, 102, 122, 126, 135, 136, 139, 141
Dědek.....	33, 61, 76, 79, 118, 126, 136, 139, 141
Dlouhý.....	34, 56, 99, 127, 141
Dolenský.....	50, 106, 127, 135, 137
Drahoňovský.....	50, 127, 137, 140
Duda.....	66, 71, 82, 111, 127, 141
Ebrt/Erbert.....	47, 126, 127, 136, 139
Fajfr/Pfeifer.....	68, 127, 136
Fanta.....	59, 79, 127, 136, 140
Felkner.....	78, 126, 137
Ferenc.....	42, 90, 141
Fiala.....	32, 73, 121, 126, 140, 141
Fischer.....	29, 68, 126, 141
Flanderka.....	53, 56, 76, 126, 127, 137, 141
Flosman.....	68, 106, 141
Gatter.....	78, 126, 140, 141
Gintr/Gyntr.....	64, 113, 127, 137
Grínert.....	29, 52, 135
Guschl.....	58, 87, 126, 141
Hák.....	78, 124, 141
Hammerschmidt.....	29, 68, 126, 141
Hanzl.....	29, 47, 88, 126, 136, 140, 142
Hauser/Hauzr.....	53, 65, 127, 137
Havel.....	41
Havelka.....	41, 43, 126, 127, 137
Havlík.....	41, 43, 103, 126, 127, 135, 136, 139, 141
Havrda.....	31, 47, 62, 82, 126, 127, 142

Hejduk.....	63, 127, 137
Hlavatý.....	56, 59, 63, 73, 127, 137
Hlinka.....	33, 79, 127, 139
Hnízdil.....	34, 81, 127, 137, 140
Holaj.....	56, 126, 127, 142
Holub.....	43, 56, 59, 63, 71, 126, 136
Honsejk/ Honzejk.....	48
Horáček.....	54, 66, 127, 140
Horák.....	26, 54, 66, 73, 127, 142
Hořák.....	43, 54, 126, 127, 137
Hořčica/Hořčice.....	73, 76, 126, 127, 140
Hozák.....	59, 78, 82, 126, 127, 142
Hrdina.....	59, 142
Hruška.....	26, 73, 142
Hudec.....	66, 126, 136, 139, 142
Hušek.....	43, 109, 119, 126, 136
Hvízďal.....	81, 112, 127, 142
Jáč.....	43, 82, 119, 126, 127, 136, 139, 142
Jágr.....	29, 68, 126, 137, 140, 141
Jakš.....	43, 89, 106, 126, 127, 135, 136
Jedlička.....	61, 73, 127, 142
Ježek.....	32, 44, 71, 73, 85, 126, 137
Jiránek.....	44, 126, 127, 137, 140
Jirka.....	44, 126, 127, 140
Kabátek.....	34, 76, 118, 126, 127, 136, 142
Kalfeřt.....	58, 126, 142
Kamenský.....	51, 89, 93, 98, 101, 108, 127, 135, 136, 139, 141
Klíma.....	44, 126, 142
Knotek.....	56, 76, 127
Koloc.....	44, 58, 75, 126, 142
Kolomazník.....	66, 126, 142
Košek.....	34, 44, 82, 86, 126, 127, 136, 139
Kotas.....	29, 48, 56, 63, 71, 76, 80, 126, 135, 137
Kotek.....	48, 56, 57, 63, 71, 76, 80, 104, 108, 112, 119, 120, 126, 127, 135, 136, 139
Kotva.....	77, 103, 123, 126, 137, 140, 141
Koudela.....	33, 51, 57, 60, 66, 73, 112, 127, 140, 141
Kovář.....	33, 66, 126, 137
Kraus.....	29, 58, 126, 137
Křížek.....	44, 63, 126, 127, 142
Kubálek.....	45, 126, 127, 137, 140
Kubát.....	45, 126, 135, 137
Kučera.....	57, 137
Kyksa.....	80, 83, 86, 114, 127, 136, 139
Lank.....	62, 85, 86, 90, 95, 100, 102, 103, 112, 122, 126, 135, 136, 139, 141
Laurin.....	45, 61, 126, 142
Leimer.....	29, 53, 75, 96, 126, 142
Linhart.....	29, 48, 122, 126, 142
Linka.....	65, 80, 127, 140, 141

Louda	60, 82, 127, 142
Machač	45, 126, 139, 142
Máj	48, 81, 126, 137
Man	29, 48, 65, 123, 126, 142
Maršálek.....	63, 96, 126, 127, 142
Metelka.....	77, 126, 127, 142
Mika	45, 113, 126, 142
Mikeš.....	45, 126, 142
Miler/Müller.....	68, 126, 127, 135
Mizera	60, 80, 126, 135, 139
Moisl/Maizl/Mojzl/Maisel	72, 78, 126, 127, 135, 137
Morávek	45, 54, 71, 111, 126, 127, 140, 141
Mužák	32, 61, 126, 127, 136, 139, 142
Najman.....	46, 55, 126, 137
Novák.....	19, 30, 54, 67, 100, 102, 110, 127, 132, 136, 142
Paclt.....	29, 49, 104, 118, 126, 136, 139
Pastorek.....	61, 63, 73, 77, 127, 141
Pavlů	26, 50, 65, 89, 90, 102, 103, 114, 120, 122, 126, 127, 135, 136, 139, 141
Pelant.....	46, 77, 82, 126, 140
Pelda.....	46, 77, 82, 97, 126, 142
Petrů	50, 110, 126, 127, 142
Pinc	75, 126, 142
Piroha/Pirota.....	77, 126, 127, 140
Pivrnec	62, 137
Pluhař	63, 67, 85, 102, 109, 123, 126, 135, 136, 139, 141
Poláček.....	26, 51, 53, 54, 77, 126, 127, 142
Poplužník	64, 126, 135, 137
Porš	46, 62, 85, 87, 96, 126, 135, 136, 139, 142
Pospíšil.....	81, 87, 127, 142
Prskavec	71, 74, 83, 121, 124, 126, 140, 141
Pytelka.....	65, 77, 127, 142
Rajman	29, 49, 126, 137
Rampas.....	49, 122, 126, 140, 142
Rázl	49, 79, 106, 126, 142
Reizek/Rejzek	57, 74, 127, 137
Resl	29, 49, 55, 58, 75, 105, 126, 137, 140, 142
Richtr/Richter.....	65, 127, 137
Rösler	29, 53, 65, 68, 126, 142
Roth.....	29, 53, 55, 58, 64, 138
Rozkovec.....	51, 85, 95, 100, 104, 116, 119, 135, 136, 139, 141
Růta	29, 49, 51, 59, 74, 115, 126, 127, 135, 137, 139, 142
Rybář.....	33, 64, 67, 71, 126, 140, 142
Sadílek.....	60, 127, 138
Sedláček	31, 64, 127, 138
Sedlák.....	33, 64, 127, 142
Sedmidubský.....	51, 86, 127, 142
Semler	69, 126, 138
Slavík	71, 143

Sluka	32, 72, 78, 85, 88, 92, 120, 126, 135, 136, 139, 141
Smetana.....	64, 77, 140, 143
Smolík	57, 74, 77, 83, 97, 127, 143
Soukup	67, 138
Soušek	51, 57, 74, 91, 126, 127, 136, 140, 143
Starý	57, 62, 67, 100, 126, 127, 138, 139, 143
Stejskal.....	81, 84, 86, 87, 92, 106, 112, 117, 123, 126, 127, 135, 136, 139, 141
Stránský.....	51, 127, 143
Suska	46, 49, 72, 87, 93, 101, 113, 122, 126, 127, 135, 136, 139, 143
Sůva.....	57, 60, 67, 72, 78, 83, 127, 143
Svárovský.....	52, 98, 127, 143
Šámal.....	81, 112, 127, 137
Šelembek/Šelenberk	29, 52, 53, 55, 79, 127, 138
Šembera.....	29, 34, 52, 139
Šindelář	57, 67, 126, 135
Šír.....	59, 60, 64, 138
Škoda.....	34, 57, 80, 86, 90, 94, 126, 135, 136, 139, 141
Šlambora	60, 140
Šmíd	29, 69, 87, 126, 135, 138
Špička.....	72, 78, 127, 138
Špinka	33, 54, 58, 60, 74, 127, 143
Šrýtr.....	29, 69, 86, 89, 98, 101, 103, 113, 115, 117, 120, 122, 126, 135, 136, 139, 141
Štýbler	55, 69, 99, 143
Švehla.....	83, 84, 143
Tepr/Tepper.....	69, 126, 127, 138
Tomáš.....	41
Trejbal	69, 81, 127, 143
Třešňák.....	52, 72, 74, 123, 127, 135, 137, 139, 141
Tvrzník	54, 67, 74, 126, 137, 139
Vajsejtl	80, 84, 86, 98, 126, 127, 135, 136, 139, 141
Valeš	46, 126, 137, 138
Vanča	46, 114, 126, 140, 143
Vaner.....	29, 52, 69, 83, 91, 127, 136, 140, 141
Vasíčkanin.....	50, 126, 140
Vavřich.....	47, 70, 126, 140
Vébr.....	70, 138, 140
Večeřa	80, 105, 127, 143
Volman.....	70, 126, 138
Vomela.....	58, 78, 126, 127, 138
Voves	74, 126, 127, 140
Vozár.....	67, 126, 143
Wondrák.....	47, 126, 127, 143
Zuna	74, 126, 127, 136
Živec	47, 126, 143

Rejstřík jmen po chalupě

Kovárna.....	90, 128	U Ježků	85, 128
Sokolovna.....	121, 128	U Jirků	103, 109, 128
Škola	88, 128	U Joukličeků.....	92, 94, 128
U (doleních) Halačů.....	101	U Jouklů.....	93, 128
U (doleních) Václavů.....	93	U Jozefků.....	101, 128
U (doleních) Žikšů	104	U Joziků.....	105, 128
U (hořeních) Joukličeků.....	122	U Kabátků.....	99, 128
U (hořeních) Václavů.....	120	U Kadlečeků.....	107, 112, 128
U (hořeních) Žikšů.....	95	U Kaisrů.....	108, 128
U Adamců	89, 127	U Kamensků	89, 128
U Adamů	36, 84, 96, 127	U Kapelníků.....	120, 128
U Bejráků	87, 128	U Knihařů	94, 128
U Bínů.....	95, 128	U Kočhonců.....	86, 128
U Bláhů	97, 128	U Koupšů.....	86, 128
U Burdů.....	96, 128	U Kovářů	36, 119, 128
U Buršinejch	118, 128, 129	U Krejčíků	36, 114, 128
U Buršky	91, 118, 128, 129	U Kubořců.....	107, 128, 129
U Bychů	115, 127, 128	U Kubů	98, 106, 128
U Čechova Tondy	106, 127	U Kyksáků	114, 128
U Čechů.....	106, 128	U Kyrýsarů	105, 128
U Černíků.....	92, 128	U Listonošů.....	90, 128
U Česných.....	99	U Machačů.....	117, 118, 128
U Čiháků.....	85, 120, 128	U Machů	98, 107, 128
U Čindejch	113, 128, 129	U Malhonců.....	97, 128
U Črných.....	99, 128, 129	U Malíků.....	100, 128
U Davidů.....	88, 127	U Mářiny.....	117, 128
U Důráků.....	110, 127	U Martínků	93, 128
U Fantů.....	112, 116, 128	U Martinů	113, 127
U Frajvelichů.....	120	U Matějčků	108, 111, 128
U Franičeků.....	114, 127	U Matějů	36, 87, 105, 108, 127
U Fróliků.....	117, 127	U Matů	87, 108, 128
U Gyntrů	113, 128	U Mikolášů	92, 127
U Hajnyhů.....	103, 128, 129	U Miňáků.....	91, 116, 128
U Halačů	95, 128	U Mlačihů.....	89, 128, 129
U Henzlů	95, 128	U Mlačich	89, 128
U Honců.....	85, 105, 128	U Muzikantů	85, 128
U Honzejků	97, 115, 128	U Myslivců	94, 128
U Honzíčků	104, 127	U Nácinků.....	84, 100, 128
U Horlíků	100, 127	U Nováků.....	100, 128, 129
U Hozáků	104, 128	U Páclíků	104, 128
U Hrachovských.....	111, 128	U Pekařů	85, 94, 128
U Hudeců	99, 128	U Podborouskejch.....	94, 128, 129
U Husárka	105, 128	U Pulpánů	92, 117, 118, 128
U Hušků	108, 109, 128	U Puťáků.....	100, 128
U Jáchymů.....	109, 127	U Růtů.....	114, 128
U Jakšů.....	89, 106, 128	U Sedláků	90, 128
U Jakubů	111, 127	U Skalských.....	102, 128
U Janků	88, 127, 128	U Slavíčků	121, 128
U Jankuláků.....	111, 127	U Smrku.....	120, 128
U Jarolímů.....	118, 127	U Soukupů	97, 128
U Javorničáků	110, 128	U Soušků.....	91, 128
U Jenčků.....	110, 128	U Šafářů.....	110, 128
U Jeníčků.....	95, 128	U Šámalů	112, 128

U Špilomónů	116, 128	U Vincáků.....	98, 119, 128
U Študentů.....	118, 128	U Vítků	93, 112, 128
U Šulcírků	88, 128	U Volmanů	124, 128
U Švecáků	98, 128	U Vondrů	117, 128
U Tambeků.....	114, 115, 128	U Voůčáků.....	93, 94, 112, 128, 129
U Taškářů.....	103, 128	U Vrbčáků.....	101, 128
U Teprů	84, 128	U Vrbských.....	101, 128
U Tesařů.....	103, 128	U Zahajských.....	120, 128
U Tondů	101, 128	U Zedníků	86, 128
U Trhoůských.....	109, 128, 129	U Zoubků.....	116, 128
U Truhlářů.....	103, 128	U Zůnů.....	119, 120, 128
U Vajsejtlů	84, 128	V Bednářovně	90, 128
U Vanclů	90, 96, 102, 108, 128	V Chaloupce	102, 128
U Vandrů.....	91, 128	Ve chládku.....	108, 109, 128
U Vencků	101, 115, 128	Ve Mlejнку	87
U Vendelínů	113, 127	Ve zdi.....	108, 128
U Vincákova Honzy.....	119, 120, 128	Věžičky.....	119, 120, 128

Úvod

Již v bakalářské práci pojmenované *Podještědská mluva ve třech generacích*, obhájené roku 2017 na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, jsme se dotkli problematiky příjmení a jmen po chalupě. Zjistili jsme, že první, co se obyvatelům Podještědí vybaví, není příjmení jedince, ale jméno stavení, v němž daný občan žije a které se uplatňuje již několik let, popř. staletí.

Tato tematika nás zaujala natolik, že jsme se ji rozhodli více probádat. Jak už název napovídá, pro výzkum jsme opět zvolili ves Proseč pod Ještědem, jež se nachází v podhůří Ještědsko-kozákovského hřbetu. I pro samotnou autorku je tato víska velmi význačná, jelikož odtud pocházeli její prababička s pradědečkem.

Cílem této diplomové práce je podrobná analýza a zařazení lokálních příjmení a jmen po chalupě ve studované obci napříč třemi staletími. Práce se skládá ze dvou úseků, a sice teoretického a empirického. V teoretické části se zaměřujeme na dělení onomastiky, její postavení v lingvistice, vývoj a klasifikaci vlastních jmen. Část empirická zahrnuje metodiku výzkumu, stručné informace o zkoumané vsi, vlastní dělení příjmení vyskytujících se na daném území od 18. století, a to z hlediska etymologického. Často se setkáváme s vícími interpretací jednotlivých příjmení, a tudíž jsme je mezi sebou propojili odkazujícími čísly kapitol, v nichž se nachází. Rovněž u jmen po chalupě, neboli zde lidově „příslípek“, řazených chronologicky podle čísel popisných, prezentujeme původ, avšak mnohdy není jejich příčina vzniku jasně prokazatelná, a proto jen naznačujeme pravděpodobné motivace.

K výkladu používáme primárně tištěné publikace, ale opíráme se také o internetové články, diplomové práce a další webové zdroje. Nezbytná data ke zpracování výzkumné části čerpáme z místních zapůjčených kronik.

K této práci se vztahují rovněž přílohy, do nichž přikládáme mapu znázorňující stavení s jejich tehdejšími čísly popisnými a tabulky představující jednotlivá příjmení podle staletí.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Onomastika

Onomastika je věda zabývající se proprii (vlastními jmény), jež se, jako samostatná jazykovědná disciplína, začala rozvíjet až v polovině 20. století. Původně náležela k pomocným vědám historickým, kterými jsou např. kulturní historie, geografie či sociologie. K významnému růstu české onomastiky přispěla zejména tvorba toponomastika Antonína Profouse (*Místní jména v Čechách*), Vladimíra Šmilauera (*Úvod do toponomastiky* či *Příručka slovanské toponomastiky*), antroponomastika Josefa Beneše (*O českých příjmeních* nebo *Německá příjmení u Čechů*), Miloslavy Knappové (*Naše a cizí příjmení v současné češtině*), Dobravy Moldanové (*Naše příjmení*) aj. (Šr: 3)

Tak jako každé lingvistické odvětví, také onomastika vydává vlastní periodikum – *Acta onomastica*, jež vychází pod záštitou Ústavu pro jazyk český AV ČR. Jedná se o jediný tištěný časopis specializující se na odvětví vlastních jmen. Jeho založení datujeme do roku 1960 s názvem *Zpravodaj Místopisné komise ČSAV*, poté přejmenován na *Onomastický zpravodaj*. Příspěvky poskytují jak domácí, tak zahraniční podporovatelé převážně v českém, ale i slovenském, polském, ruském, německém a anglickém jazyce. Z důvodu mezioborové orientaci časopisu tu mohou uveřejňovat své články nejen jazykovědci, ale také ostatní badatelé. (*Acta onomastica*. Časopisy. Ústav pro jazyk český AV ČR. [přístup 28. 5. 2019])

1.1 Vymezení onomastiky

U této nauky je velice důležité souhrnné zacházení, a to jak s jejím charakterem lingvistickým, obzvláště s etymologickým a lexikologickým, tak nelingvistickým (sociálním) – z hlediska znalosti a aplikace daných vlastních jmen. (Šr: 50)

Společný název pro komplexnost všech proprií individuálního jazyka, společnosti, vývojového stádia apod. je **onymie**. Tento pojem se fixoval v 60. letech 20. století, a sice jen jako diference od jmen obecných. Na tento soubor jmen vlastních můžeme nahlížet ze dvou, respektive tří zřetelů – pojmenovovacího, komunikačního a funkčního. (Šr: 51–52)

1.2 Apelativa vs. propria

Mohlo by se zdát, že vztah mezi jmény obecnými a vlastními je naprosto protikladný, nicméně není tomu tak. Odlišuje se pouze v rozdílu smyslu, v šíření označených podob či derivologických nástrojích. V případě jmen vlastních je nutno řídit se taktéž mluvnickými pravidly – „všechna propria jsou substantiva, srov. příj. *Doskočil, Spal*, propria se nestupňují, nemohou se časovat ap.“ (Šr: 53) Oproti apelativům lze sledovat naprostou spojitost vlastních jmen s mimojazykovými fakty, které jsou důležité pro výběr označení s daným předmětem, ale i pro uskutečnění jejich platnosti ve sdělování. (Šr: 53)

Vztahy komponentů, jež mezi sebou apelativa a onyma mají, jsou reverzibilní ($A \leftrightarrow O$). Postup $A \rightarrow O$ se nazývá proprializace, neboli onymizace; **A** zde slouží jako složka hlavní, bez které by se **O** neobešlo. Důsledkem tohoto převádění pak vznikají nové samostatné lexikální složky, jež obsahují všechny atributy vlastních jmen, př. *písek* → *Písek*. Opačný proces $O \rightarrow A$ nese pojmenování apelativizace, eventuálně deonymizace či deproprializace, kdy se z propria (onyma) stává apelativum, př. *Don Juan* → *donchuan*, *Roentgen* → *rentgen*. Než se apelativum, respektive onymum začlení do systému a společenského užívání, nachází se v tzv. přechodovém pásu. (Šr: 54–55)

1.3 Klasifikace vlastních jmen

K následující dělení do tří základních skupin a jejich podskupin jsme se inspirovali v díle *Úvod do obecné onomastiky* Rudolfa Šrámků z roku 1999, dále jen Šr: 163–165.

1.3.1 Geonyma

Jedná se o propriální pojmenování zeměpisných entit, jež jsou součástí naší planety a zároveň jsou zapsány, popř. zakresleny na mapách. (Šr: 163)

1.3.1.1 Toponyma

Rovněž se setkáme s názvem jména místní a pomístní, která dále dělíme na:

1. **Oikonyma** = vlastní jména domů, sídlišť, vsí, měst (= urbonyma), místních částí, ale i hradů, zámků, mlýnů či továren.

2. **Anoikonyma** = propria neobydlených staveb.

- a. hydronyma = bažiny, mokřady, prameny, potoky, řeky, jezera, rybníky, vodní nádrže, kanály, zálivy, moře, oceány atd.
- b. oronyma = vrcholy, kopce, skály, hory, pohoří nebo jeskyně aj.
- c. agronyma = pole, lesy, louky, lány, pastviny, vinice atp.
- d. hodonyma = stezky, polní cesty, silnice, obchodní cesty, mosty, železnice či letiště, ...
- e. choronyma = pouště, regiony, země, státy, kraje, regiony, okresy, národní parky aj. (Šr: 163)

1.3.1.2 **Kosmonyma (astronyma)**

Do této třídy zařazujeme nejen názvy galaxií, planet, hvězd, nebeských těles, nýbrž i kosmických těles jako např. *Sputnik* nebo *Explorer*. (Šr: 164)

1.3.2 **Bionyma**

K této skupině začleňujeme zejména živé či zdánlivě živé entity nacházející se ve společenských sférách. (Šr: 164)

1.3.2.1 **Antroponyma**

Do tohoto systému počítáme jak s vlastními jmény jednotlivých osob, skupin, tak i nepravými antroponymy v podobě postav z mytologie. Jelikož se tato práce zabývá právě antroponomastikou, je velice důležité ji podrobně klasifikovat dle vývoje v kapitole 1.4.

Systém antroponym dělíme jak dle R. Šrámka (1999, s. 164–165), tak dle diplomové práce Michaely Bajerové – *Nestandardizované podoby antroponym v současné češtině* (2016, s. 15), dále jen Baj.

1.3.2.1.1 **Vlastní jména osob**

- a. rodná (křestní) jména (*Petr, Anna*);
- b. hypokoristika (*Pěťka, Anička*);
- c. příjmení (*Novák, Novotný*);
- d. příjímí (*Petr Noháč, Anna Malá*);
- e. přezdívky (*Banánek* – rým k příjmení Adámek; *Prcek* – dle výšky);

- f. živá jména (neoficiální, známější než jméno oficiální, užívané ve společnosti – Marie Nováková zvaná *Marilyn*);
- g. fiktonyma – k zatajení jména vlastního
  - i. pseudonyma (smyšlené jméno užívané namísto jména rodného – viz spisovatel *George Orwell*, vlastním jménem Eric Arthur Blair);
    - 1. pseudogynekonyma (pseudonym muže používající jména ženy – *Jaroslav Maria*, oficiálně Jaroslav Mayer); (Pleskalová, 2017. [přístup 20. 5. 2019])
    - 2. pseudoandronyma (pseudonym ženy používající jména muže – *Currer Bell* = Charlotte Brontëová);
  - ii. kryptonyma (krycí jméno místa, věci, akce; viz *Operace Anthropoid*). (srov. Baj: 15)

1.3.2.1.2 Vlastní jména skupin

- a. jména obyvatel (*Pražan, Američan*);
- b. etnonyma (*Slovan, Čech*);
- c. rodinná a rodová jména (*Novákovi, Novotní*). (srov. Šr: 164)

1.3.2.1.3 Nepravá antroponyma

Vlastní jména mytologických či pohádkových postav (*Sněhurka, Popelka*), popř. hraček (panenka *Barbie*). (srov. Šr: 165)

1.3.2.1.4 Theonyma

Vlastní jména bohů (*Alláh, Zeus*). (srov. Šr: 165)

1.3.2.1.5 Zoonyma

- a. pravá = jména žijících zvířat (pes *Brok*, kočka *Míca*);
- b. nepravá = jména mytologických zvířat (kůň *Pegas*, pták *Fénix*). (srov. Šr: 165)

1.3.2.1.6 Fytonyma

Vlastní jména rostlin (dub *Napoleon*, masožravá květina *Adéla*). (srov. Šr: 165)

1.3.3 Chrématonyma

Jedná se o vlastní jména předmětů vzniklých z lidského konání, jež se nacházejí v ekonomických, politických a kulturních poměrech. (Šr: 165)

1.3.3.1 Jména výrobků

- a. individuální výrobek (zvon *Václav*);
- b. sériová výroba (pivo *Svijany*, cigarety *L&M*). (srov. Šr: 165)

1.3.3.2 Jména společenských institucí, zařízení či organizací

- a. univerzity – *Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích*;
- b. divadla – *Národní divadlo v Praze*;
- c. kluby – *HC Bílí Tygři Liberec*. (srov. Šr: 165)

1.3.3.3 Jména společenských událostí

- a. svátky – *Den upálení mistra Jana Husa*;
- b. společenské akce – *Mezinárodní filmový festival Karlovy Vary*;
- c. události – *Druhá světová válka*. (srov. Šr: 165)

1.3.3.4 Další chrématonyma

- a. vyznamenání;
- b. historické dokumenty;
- c. právo;
- d. reklama;
- e. toponyma jako jména turistických agentur (*Jadran Tour*). (Šr: 165)

1.4 Vývoj antroponym

Jak jsme již zmínili výše, antroponyma, neboli osobní vlastní jména slouží jako subsystém vrstvy zvané bionyma = vlastní jména živých, nebo zdánlivě skutečných osobností. Povětšinou se představují podstatnými jmény (křestní jméno, příjmení) či příznakovými spojeními (přezdívka) a jejich základní úlohou je označit jednotlivce, který se bude diferencovat od ostatních individuů. (Pl: 9)

Antroponyma hrají velmi významnou roli pro kteroukoliv societu. Datovat počátek jakéhokoliv rozlišování jednotlivců snad ani není možné, jelikož již v dobách

dávno minulých bylo nutné při běžné komunikaci nazývat lidi jmény, a rozeznávat je tak mezi sebou. (Pl: 12)

Jana Pleskalová segmentuje antroponyma (*Jan, Jana*), jakož i ostatní propria, k jazykovému plánu sekundárnímu, protože se projevují až na dokonalejším stupni dorozumívání. Oproti tomu obecná pojmenování (*muž, žena*) stojí na primární příčce, neboť se uplatňují už v primitivnějších vyjádřeních. (Pl: 12)

Ve zkratce si uvedeme vývoj v české antropologii dle Jany Pleskalové (2011), která, oproti Františku Kopečnému, vyděluje pouze čtyři období (dále jen 1–4):

1. 1000–1300;
2. 1300–1500;
3. 1500–1786;
4. 1786–2010.

Doba 1000–1300 je spojována s prvními českými jmény, jež převzala z praslovanštiny, případně z její předlohy. Pleskalová uvádí nejstarší jméno *Jaroslav*, které pravděpodobně vychází z praslovanštiny, jelikož se, v obměněných tvarech, vyskytuje ve většině slovanských jazycích. (Pl: 19)

Do této periody spadá frašční evidence, a to **bohemika** = české výrazy (antroponyma, toponyma) v latinských textech; **glosy** = překlady slov či úryvků v textu; a **přípisky** = nesouvisející stručné české poznámky uvedené v textu. (Pl: 19)

Spisovná čeština v období 2. (14. st.) zažívá velký rozvoj – registrujeme hojně zastoupení v oblasti literatury, ale i v úředních spisech, v nichž se nachází četné množství antroponym. Oproti tomu ve století 15. zažil český jazyk značný propad, a to zejména z důvodu husitských válek a následných hospodářských problémů. (Pl: 53–54)

Éra 3. (16.–polovina 17. st.) je nazývána humanistická, proto i čeština zaujímá vrcholné postavení hodné tehdejšími světovými vzorům, jakými byly řečtina, latina, nebo němčina. Pozdější doba (druhá polovina 17. st. – druhá třetina 18. st.), označovaná jako barokní, už není považována za produktivní. (Pl: 91–95)

Z důvodu velkého rozsahu 4. etapy bylo třeba jejího rozdělení do několika podkapitol: čeština v době obrozenecké (1786–1840), český jazyk po době národního

obrození (1840–1900), čeština v době první poloviny 20. století (1900–1950) a v neposlední řadě jazyk soudobý (1950–2010). (Pl: 134–138)

1.4.1 Antroponymie v českých zemích

V českých zemích se antroponymie vyvíjela nejprve z latinských textů, především z Kosmovy kroniky (př. *Soběbor, Pobraslav*), nekrologů (*Nedamir, Bogumila*) či administrativních dokumentů. (Pl: 20–22)

Do poloviny 12. století bylo zcela běžné pojmenovávat osoby jedním jménem, nicméně to vedlo k faktu, že se jména často opakovala, což směřovalo k tomu, že se začala používat jména dvě – první jako oficiální křestní jméno a k nim se přidával doplňující komponent, např.: společenského zařazení (*Jan frater Golas*); lokalizace dle toponym (*Mysloch de Opatovic*); případně kombinací společenského zařazení i lokalizace (*Daniel Pragensis episcopus*). Za počátek příjímí (blíže 1.4.1.3) se považuje osobní jméno a přezdívka (*Boguša Svár*). Poukázat můžeme také na další spojování křestních jmen s např. příbuzenským vztahem, nadřizenou osobou nebo institucí. (Pl: 36–44) Kopečný souhlasí s jednojmenností v této periodě (do r. 1300) a dodává, že převažovala jména slovanská (složená), jež měla nejčastější mužské zakončení na: *-slav, -mír, -mil, -rad, -voj, -host*; a ženská na: *-slava, -mila*. Uvádí také jména jednočlenná vzniklá z apelativ a jejich derivací (*Bobr, Hlava, Mladoň*). Kopečný rovněž tvrdí, že jména se dělila do tříd dle vrstev – složená jména sloužila knížatům (*Boleslav, Bořivoj*) a šlechtě (*Budivoj, Mečislav*); oproti tomu jména jednočlenná vlastnili poddaní. (Kop: 13–14)

Z hlediska pojmenovávání individuů byla jednotná až 3. doba (období humanismu a baroka), jež se shodovala v neoficiálním používání dvou jmen (osobního jména a příjímí), které se stabilizovalo až ve 4. fázi. (Pl: 95) Kopečný považuje éru humanismu za slabou, zejména v případě přijímání nových jmen, která se příliš nevžila. V době německé reformace se zase užívala jen jména starozákonní. (Kop: 17)

Rok 1786 byl velmi významným rozhraním mezi koncem užívání příjímí a počátkem formálního aplikování dvoujmennosti (křestního jména a příjmení). (Pl: 138–139)

1.4.1.1 Křestní jména

Jména domácí se utvářela zejména z apelativ pojmenování dané osoby jejich vlastnostmi (*Dobrota* = „dobrý člověk“); událostmi (*Rváč*); vztahy k dalším individuím, především k Bohu (*Bogumil*); či souvislosti s místem (*Podles*). (Pl: 23–28)

V údobí 11.–13. století se začala jména přejímat z jazyků řeckých, latinských či hebrejských (*Jan, Petr, Štěpán*). Zaznamenáváme taktéž četnou vlnu jmen německých (*Adalbert*) a židovských (*Izák, Abraham*). (Pl: 29–36) Kopečný doplňuje, že německá jména pocházela od manželek Přemyslovců, německých mnichů či později německých rytířů a osadníků. Německá jména se ale udělovala také při biřmování. (Kop: 14)

Termín „křestní jméno“ se začalo používat až s rozšířením křesťanství, kdy se lidé nechávali křtít a ponechávali si jméno po tomto obřadu, odtud tedy křestní. Ve 14. století se na vrchol dostala jména světecká (*Jan, Petr, Mikuláš, Anna, Dorota, Ludmila*), ačkoliv užívání jmen domácích bylo rovněž zcela obvyklé. (Pl: 63–64) Zpočátku se „křestní jména“ užívala pouze v kláštorech, u duchovních či aristokratů. (Kop: 15)

„Ve funkci oficiálních jmen se [ve 3. době] plně prosadila křestní jména, případně jejich formálně hypokoristické obměny.“ (Pl: 97) Oblíbenost jmen typu *Jan, Václav, Ondřej* či *Anna, Kateřina, Dorota* stále přetrvává. Asi v polovině 18. století se lidé vracejí k uctívání Ježíše Krista, zejména Panny Marie a sv. Josefa, a do popředí se tudíž dostávají jména (*Josef, Marie*), která se v minulosti nepovažovala za vhodná pojmenování smrtelníků. (Pl: 97–98) Jméno *Josef* se na našem území vyskytovalo již v 15. st. a bylo pokládáno za židovské; rozmach však zažívalo v naší zemi s panovníkem Josefem II. a také s buditeli národního obrození. (Kop: 20–22)

Název „křestní“ zůstal ponechán i pro osoby nepokřtěné, ale pouze do 50. let 20. století, odkdy se začal používat titul „rodné jméno.“ (Pl: 139)

Výběr jmen se v průběhu času značně měnil. Léta 1786–1840 zůstávají věrná barokním jménům, ale nalezneme už i jména původu praslovanského a také národní (*Jaroslav, Josef, Božena*). Moderní bylo také využívání dvou a více osobních jmen (*Karel Václav Rais*). Koncem 19. století dominovala jména vlastenecká (*Jan, František, Václav a Marie, Františka, Teresie*). Do poloviny 20. století se staly nejvíce užívanými jmény *Antonín, Josef, Karel a Anna, Božena, Františka*. (srov. Pl: 139–143) Po roce

1945 již u výběru jmen nezáleží na společenské vrstvě či místě pobytu (město, venkov). (Kop: 27)

V současnosti se neustále objevují nové možnosti pojmenování jedinců – lidé se navracejí ke starým jménům (*Jakub, Matěj, Barbora, Lucie*); vznikají oficiální jména z hypokoristik (*Radek, Magda, Tereza*); formují se ženské či mužské podoby (*Milan, Milana*); vypůjčují se i jména ze zahraničí (*Alexandr, Nataša, Filip, Andrea*). (srov. Pl: 139–143)

1.4.1.2 Hypokoristika

Hypokoristikon pochází z rodinného prostředí, a tudíž se řadí mezi neoficiální jména, nicméně je nejpoužívanější mezi antroponymy, jelikož slouží k odlišení osob stejného jména v jedné domácnosti (*Boguslaus = Boguša, Boguška*). (Pl: 44–50)

Kopečný souhlasí, že se jedná o útvar k diferenciaci lidu se stejným jménem, avšak upozorňuje zejména na města, v nichž se vyskytovalo mnoho obyvatel s tímto jménem. Za nevýhodu považuje malý počet „církevních křestních jmen“, ale vyzdvihuje hojně tvoření domácích podob. (Kop: 19)

Ve 2. období zaznamenáváme rozvoj zejména u jmen přejatých, a to v různých podobách (*Jan – Janek, Ješek; Mikuláš – Mikl; Martin – Mareš*). Z hypokoristik a také příjmi později vznikla dnešní příjmení. (Pl: 66–69)

Rovněž ve 3. době navazují hypokoristika na předešlou éru podobou i významem. Formální hypokoristika najdeme jak v platnosti jmen křestních (*Vaněk*), tak příjmi se spojitostí s otcem (*Ondra Laman = otec; Jíra Ondráček = syn*). (Pl: 108)

Ze 4. období si uvedeme jen proměnlivost domácích jmen: do konce 19. století jsme se mohli setkat s pojmenováními deminutivními (*Márinka, Evička*), pejorativními (*Maruša, Marjána*) nebo počestnými francouzskými tvary (*Eveline = Evelín; Caroline = Karolín*). Soudobá hypokoristika se „chlubí“ rozmanitostí přípon *-ek* (*Lojzek, Francek*), *-a* (*Franta, Lojza*), *-íček* (*Kubiček, Petříček*), *-an* (*Peťan, Pavlan*), *-ča* (*Monča, Káča*). Z posledních let můžeme zaregistrovat nepřeberné množství svérázných a osobitých názvů (*Anna = Andulinka; Monika = Moňajs; Filip = Fila, Gabriela = Gabuša aj.*). (srov. Pl: 150–155)

1.4.1.3 Příjímí

Původ příjímí datujeme ke 12. století, ale prudký rozvoj zaznamenala až ve století 13. Sloužit měla především jako dovětky osobního jména pro lepší identifikaci (př. *Jurík Nosek*). Poněvadž příjímí vznikla z přezdívky, stala se nedědičnými a proměnlivými. Jedna osoba mohla nakládat i s několika příjímími najednou. (Pl: 50–51)

Tento druh antroponymie se neustále rozvíjí, „plynule navazuje na předchozí období a příjímí postupně nabývají na stále větším významu.“ (Pl: 69) Tím, že jsou motivována identickými pojmenováními, může nastat okamžik, kdy se shoduje příjímí s křestním jménem (jméno *Černý* a jméno + příjímí *Jan Černý*). (Pl: 69)

Třídění příjímí probíhá dle motivace, např. z názvů povolání (*Rychtář*); zvířat (*Beran*); rostlin (*Hruška*); věcí (*Kabát*); míst (*Hora*); vlastností (*Holý*); atd. (srov. Pl: 70–71)

V době 1300–1500 se také začaly rozvíjet šlechtické přídomky (*Mikšík z Plenkovic*) a patronymika = historický zvyk pojmenování synů dle otce (*Janův, Pavlův* – dnes příjmení Janův či Janů, Pavlův či Pavlů). Opakem patronymiky se stala metronymika = označení potomků dle matky; matka pocházela z vyšších vrstev než otec (*Matěj Kerušin*). (Pl: 71–72)

Ženská příjmení ve většině případů nesla jména manželů, otců atd. (*Markéta Kantorová* – dle mužovy činnosti). Výjimku tvořily pouze vysoce postavené ženy, u kterých pak muž převzal jejich příjímí. (Pl: 72–73)

Již ve 3. období se příjímí dostává do režimu oficiálně platného užívání. Co se týká příjímí německých, nepochybně nemají všechna původ v německých obecných pojmenováních. Uvedeme si jen několik příjímí – odvozená z křestního jména a hypokoristika (*Bartoloměj* → *Jan Bárta*), zkrácená z křestního jména a hypokoristika (*Ambrož* → *Jan Brož*), ze jmen národů (*Jan Poláček*), dle bydliště (*Jiří Horák*), z adjektiv (*Martin Malý*), z řemesel (*Jan Kolář*), z abstrakt (*Matěj Příhoda*). (srov. Pl: 110–117)

Rovněž se v této době rozlišují šlechtické přídomky, které určují, kde se daný aristokrat narodil (*Ctibor Tovačovský z Cimburka*), ale také patronymika, jež se osobitě

projevila právě v této epoše. V hojném počtu se objevuje sufix *-ů* nebo *-ův* (*Pavel Janů, Janův*), který stanovuje syna jako dědice ve všech záležitostech. Zřídka najdeme příponu *-ic* (*Pavel Benešovic*). Poskrovnu registrujeme také metronymiku (*Martin Evka*). Pl: 117–118)

1.4.1.4 Přezdívky

V období 1. není jednoduché rozpoznat, zda se jedná o příjímí či přezdívku, neboť oba druhy antroponym sloužily k lepší identifikaci a byly také motivovány stejným pojmenováním. (Pl: 51)

Tento druh proprií vzniká na podobné bázi jako křestní jména či příjímí, avšak jejich motivace spočívá zpravidla ve vlastnostech přezdívané osoby. (Pl: 73–74)

Ve 3. době je již velký počet registrovaných nepravých přezdívek, respektive příjímí, které se používaly oficiálně společně s křestním jménem k lepší identifikaci (*Jan Zlamjelito*). Pravé přezdívky by se vyjádřily nezávisle. (Pl: 127)

V období po roce 1786 se přezdívky buď proměnily v oficiální příjmení, nebo zůstaly nezávislé v neformálním dorozumívání. (Pl: 164–165)

Jen pro představu si uvedeme několik typů tvoření přezdívek (srov. Pl: 165–168):

- a. z fyzických vlastností (*Dlouhán, Ušák, Zoubek*);
- b. z psychických stavů, povahových rysů (*Šprt, Kuřák, Kecka*);
- c. z oblíbené postavy či podoby (*Brumík, Mr. Grey, Marilyn*);
- d. z křestního jména (*Monika – Motyka; Karel – Karlos; Filip – Fikus*);
- e. z příjmení (*Procházková – Prochajda; Beneš – Beny; Bubník – Buben*)

Knappová (2002) doplňuje, že přezdívky byly nejčastěji tvořeny výrazy jako „zvaný“, „alias“, „řečený“ atd. (př. *Pavel řečený Levička*). (Kn1: 5)

1.4.1.5 Příjmení

S užíváním příjmení se nastolil řád oficiální dvoujmennosti, a to v roce 1786 patentem Josefa II. Příjmení se dědí v rámci rodu a určuje totožnost individua. Příjmení vznikla na základě dlouho užívaného, avšak neoficiálního pojmenování – příjímí. Rozlišovat můžeme příjmení česká či zahraniční. (Pl: 159)

Již v 17. století najdeme dvoujmennost, respektive trojmennost (osobní jméno, příjímí, přezdívkou nebo jméno po stavení), avšak v neúřední podobě; př. *Johan Šafář neb Pykal*. Tato praxe se udržela až do století 19. z důvodu neustálených příjmení, neustále bylo potřeba dodávat přezdívkou či jméno po chalupě (*Matěj Tichánek jináč Alexa*). (Pl: 159–160)

Příjmení se po josefovském dekretu tvořila vyčleněním jednoho příjímí či přezdívkou z několika využívaných variant, např. *Šafář neb Pykal* → *Pykal*. (Pl: 160) Rovněž německá a židovská příjmení se podařilo konsolidovat, běžnými se stávala příjmení typu *Altmann, Müller, Strauss*. (Pl: 160)

1.4.1.5.1 Příjmení šlechticů

Se vznikem Československa (r. 1918) zanikla v českých zemích monarchie, a tím i šlechtická příjmení. Již se nepoužívalo jméno + předložka z + místo, odkud šlechtic pocházel, ba dokonce ani titul baron nebo hrabě. Bylo tedy nutné změnit předložku + místo na jednotné příjmení, př. *Emanuel z Lešehradu* → *Emanuel Lešehrad* nebo *Jiří z Hustířan* → *Jiří Hustířanský*. (Pl: 161)

1.4.1.5.2 Německá příjmení

Již z doby Vratislava II. (1061–1092) zaznamenáváme německé kolonie, ale jednalo se spíše o lovce, poustevníky či zemědělce a také duchovní. Za druhou „národnost“ považujeme Němce v rámci kolonizací v době Přemyslovců, zejména pak za Přemysla Otakara II. (1253–1278), kdy začali s výstavbou vesnic a měli i lepší podmínky pro život než „český“ lid. Co se týká pohraničních území, panuje zde několik názorů o osídlování. Jednou z možností je, že se do oblasti Šumavy přistěhovali Bavoři, kteří měli tento kraj velmi blízko. Dalším úsudkem jsou imigranti z teritoria dunajského. Fakt, že obyvatelstvo nebylo jednotné, dokládá také německé nářečí vyskytující se na Šumavě. Do východních a středních Čech se stěhovaly děti Němců dříve zde umístěných, na sever Čech mířili Němci ze Saska. „Severočeská nářeční oblast sahá od Mostu po prameny Jizery. Byla osidlována opětovnými proudy ze Saska a z Horní Lužice příslušníky nářečí východofranckých a durynsko-hornosaských.“ (Be2: 29–30)

Značný počet německých příjmení u nás zanikl, a to z důvodů migrace, vymírání rodů či akceptování příjmení nových. Na druhou stranu asi největší výskyt německých příjmení byl až do roku 1945 registrován na Frýdlantsku. (Be2: 31)

Do roku 1945 zaujímal německá příjmení v českém prostředí důležité místo. Po roce 1945 (po odsunu Němců) docházelo, zejména z vlasteneckých důvodů, k počesťování těchto příjmení, a to v různých rovinách. Z hlediska hláskoslovného zaznamenáváme změny jako *Müller* → *Miller*, *Bayer* → *Bajer*; celkovou transformací prošla příjmení *Silberstein* → *Stříbrný*, *Prager* → *Pražský*, *Katz* → *Kocourek* apod. I přesto na českém území zůstala německá příjmení, ale povětšinou v „české“ verzi (*Šmíd, Šulc, Kraus, Švarc, Volf, Majer*). (Pl: 161)

Taktéž Matúšová upozorňuje na úsilí vymýtit německá příjmení z našich krajín po květnu r. 1945, avšak prohlašuje, že lingvistická stránka příjmení nebyla důvodem pro jeho změnu, a proto se téměř většina dochovala. (Mat: 13)

Významové motivační druhy příjmení jsou totožná s českou klasifikací:

- a. z rodných jmen (*Eberhart, Gottfried, Leupold*);
- b. z místních a pomístních jmen (*Braunschweig, Miessler, Hesse*);
- c. z místa bydliště (*Hochwald, Krumpoch, Haselberger*);
- d. ze zaměstnání a stavu nositele (*Bäcker, Löffler, Pfeifer*);
- e. z přezdívky (*Braun, Fröhlich, Sonntag*). (Mat: 17–23)

Rovněž v Proseči pod Ještědem se setkáváme s německými příjmeními, i přestože tato obec zůstala, i v době Protektorátu, výhradně česká. Poněvadž ale sousedila s „německými“ pásmy a všeobecně k Německu měla blízko, výskyt těchto příjmení i na tomto území je zcela patrný. Ve většině případů se jedná o německá příjmení již počesťovaná, a to z křestních jmen (*Kotas, Paclt, Růta*), z německých názvů českých obcí (*Šelembek/Šelenberk, Šembera, Vaner*), z německy mluvících názvů obcí (*Grinert*) či německých řemesel a činností (*Brečnajdr/Brešnajdr, Jágr, Šrýtr*). Zachovala se zde ale také příjmení v původně německém znění (*Brixner, Erbert, Fischer, Hammerschmidt, Leimer, Man, Roth*) nebo jen s nepatrnou změnou (*Hanzl, Linhart, Rajman, Resl, Rösler*). Více pak v kapitole 4.

1.4.1.5.3 Česká příjmení

Příjmení, jako druhé identifikační jméno užívané v rámci zákonné dvoujmennosti, se dědí v rámci pokolení. Česká příjmení mohou mít různou podobu, protože nejsou kodifikována, a tudíž závislá na pravidlech českého pravopisu. Z hlediska fonetického vývoje spatřujeme příjmení jako *Ouředník*, *Sejkora* (diftongizace), *Vorel* (proteze), z archaičtější ortografie je to např. *Saudek* (správně Soudek, neboť se namísto *-ou-* psalo *-au-*), *Girsa* (správně Jirsa – namísto J se psalo G), *Tomaszek* (správně Tomášek – staré spřežky). (Pl: 162)

V případě ženských příjmení mluvíme v našem teritoriu o přechylování, a to z mužských příjmení, povětšinou sufixem *-ová* (*Novák – Nováková*). (Pl: 162)

1.4.1.5.4 Dělení příjmení

Příjmení lze dělit několikerým způsobem. Zde jsme se soustředili na třídění příjmení dle publikace *O českých příjmeních* (1962) Josefa Beneše, dále jen Be1.

A. Příjmení označující přivlastnění (Be1: 34–40):

- a. z přídavných jmen přivlastňovacích, kdy příjmení je utvořeno na základě jména otce, na *-ův*, (*Jakubův*, *Petrův*), *-ů* (*Adamů*, *Bártů*), *-u* (*Janu*, *Tomsu*), nářečních na *-ůj* (*Havlůj*, *Petrůj*), složených tvarů (*Janový*, *Kubový*), *-in/-ín* (*Havlín*, *Pavlišin*);
- b. odvození z přídavných jmen přivlastňovacích se sufixem *-ovec* (*Jírův* → *Jírovec*, *Matějův* → *Matějovec*);
- c. příjmení ze substantiv ve 2. pádě čísla jednotného (*Jury*, *Selky*);
- d. odvození se sufixem *-ný* (*Jiříčný*, *Kubičný*);
- e. opisy s předložkou *po* pro osamělé dítě či pohrobka (*Jan po kováři* → poté vznikala příjmení typu *Pokovář*); s atributem *mladý*, k označení syna (*Petr Had mladý*);
- f. příjmení ve 2. pádě čísla množného (*Matušovic*, *Vondrovic*), i v adjektivu (*Vaškových*, *Stránských*);
- g. přídavná jména přivlastňovací zakončená na *-ovský* s totožnou formou jako příjmení ze jmen místních (*Brožovský*, *Matějovský*)

B. Příjmení z křestních a osobních jmen (Be1: 50–129):

- a. neobměněná (*Filip, Kašpar, Lukáš*);
- b. s příponami (*Borys – Bořivoj; Petřich – Petr; Adamíra – Adam*);
- c. zdvojnásobení (*Michálek, Sedláček, Macháček*).

Knappová zde ještě rozděluje příjmení ze jmen osobních do podskupin dle původu, dále Kn1: 13–22:

- a. ze jmen slovanských (*Bláha, Ducháček, Stašek*);
- b. ze jmen hebrejských a aramejských (*Adámek, Kubalík, Šimek*);
- c. ze jmen řeckých (*Brož, Filipovský, Peterka*);
- d. ze jmen latinských (*Beneš, Klimeš, Palát*);
- e. ze jmen germánských (*Bernard, Havrda, Seidel*).

C. Příjmení ze jmen ženských (Be1: 132–133):

- a. nezměněná (*Barbora, Sabina, Zita*);
- b. hypokoristika zdvojnásoběná (*Alenka, Dorotka, Maryška*);
- c. hypokoristika nezdvížená (*Důra, Kačena, Maruš*);
- d. s odsunem sufixu *-a* (*Hedvík, Marian, Zuzan*);
- e. rozšířeno o sufix *-ák* (*Elišák, Mařák, Vendulák*);
- f. rozšířeno o sufix *-n, -ík* (*Mařan, Mařánek, Barbořík, Dorotík*).

D. Příjmení ze jmen místních a pomístních (Be1: 134–166):

- a. z předložkových pádů (spřežka – *Zábrana*; bydlíště + předložka – *Zahájský*; bydlíště + sufix *-ák* – *Zálesák*);
- b. místní jména (nominativ – *Cidlina*; zdvojnásoběná – *Bechyňka*; genitiv – *Hůrek*; pomnožné – *Dolan* (Dolany), aj.);
- c. z místních jmen + sufix *-ský* (*Brodský, Kolínský, Lamberský*);
- d. z místních a pomístních jmen + sufix *-ný* (*Blatný, Koutný, Kopečný*);
- e. z obecných zeměpisných jmen (*Hora, Vodička, Labský*).

E. Příjmení ze jmen obyvatelských (Be1: 167–171):

- a. sufix *-an* (*Pražan, Rakušan, Říman*);
- b. sufix *-ec* (*Královec, Makovec, Vítovec*);
- c. sufix *-ák* (*Lhoták, Sviták, Pražák*);

- d. sufix *-ík* (*Pazderník, Plesník, Švábeník*);
- e. sufix *-ar, -ař* (*Kalupar, Budař, Řičař*).

F. Příjmení z názvu domů, domovních znaků (Be1: 175–179):

- a. substantivum (U Abrahama – *Abraham*; U čertů sedmi – *Čert*; U muže divného – *Mužík, Mužák, Mužiček*);
- b. zvířata (beránek červený – *Beránek*; U kočky – *Kočka, Kočička*; U páva – *Páv, Pávek, Pavák*);
- c. rostliny (fialka žlutá – *Fiala, Fialka, Fialek*; U růže bílé – *Růža, Růžák, Růžička*);
- d. věci (U flašek – *Flaška, Flaša*; hodiny kamenné – *Hodina, Hodinka*);
- e. adjektivum (U klínu zlatého – *Klinecký*; U hradů sedmi – *Sedmihradský*).

G. Příjmení z kmenů, národů (Be1: 180–185):

- a. náš národ, kmen, kraj (*Český, Moravec, Hanák*);
- b. slovanský národ (*Charvát, Polák, Rusek*);
- c. další národy – německý (*Němeček, Bavor*, počestěné – *Westfál*); uherský (*Uherka, Unger, Maděra*); románský (*Francouz, Španihel, Talian*); turecký (*Turek, Tureček, Turčín*); atd.

H. Příjmení z názvu zvířat a rostlin (Be1: 186–203):

- a. savci (*Bejček, Zajíc, Ježek*);
- b. ptáci (*Husák, Kafka, Sluka*);
- c. ryby (*Karas, Slížek, Ježdík*);
- d. plazi (*Had, Hádek, Mlok*);
- e. hmyz (*Brouk, Muška, Včelička*);
- f. cizokrajná zvířata (*Vopička, Slončík, Lev*);
- g. květiny a voňavé rostliny (*Kvítek, Fiala, Konvalinka*);
- h. koření, léčivé rostliny (*Kmín, Hořčička, Lebeda*);
- i. zelenina (*Cibulka, Řepka, Petržela*);
- j. textilní rostliny, obilí, luštěniny (*Leníček, Žítek, Čoček*);
- k. píce (*Trávníček, Jetel, Rokos*);
- l. lesní plody (*Jahoda, Borůvka, Malina*);
- m. houby (*Hříbek, Klouzek, Holubinka*);

- n. drobné rostlinstvo (*Chrástek, Pleva, Zůna*);
- o. zpracované rostliny (*Sláma, Koudela, Snopek*);
- p. drobné dřeviny (*Bezák, Kalinka, Trnka*);
- q. stromy (*Lipka, Javorčák, Hrušovský*);
- r. části stromů (*Chvojan, Smolka, Šmolík*);
- s. neživá příroda (*Hlinka, Hromek, Chládek*).

I. Příjmení z označení věku a příbuzenských vztahů (Be1: 205–207):

- a. věk a vzrůst (*Pacholík, Hošna, Šohájek*);
- b. příbuzenský vztah (*Dědek, Vnouček, Stryka*).

J. Příjmení z názvu řemesel, zaměstnání, úřadů, těla (Be1: 207–227):

- a. poddaný lid a svobodníci (*Sedlák, Chaloupek, Zahradníček*);
- b. pracovníci okolo statku (*Pastuch, Honc, Majerník*);
- c. specialisté ve výrobě (*Chmelař, Voborník, Rybář*);
- d. úředníci (*Pisariík, Šafařík, Maštaliř*);
- e. hodnosti (*Císař, Rytíř, Princ*);
- f. církevní hodnost (*Papež, Vopat, Knížek*);
- g. vojenské hodnosti (*Kaprál, Maršala, Hejtman*);
- h. řemeslo (*Kovář, Tesařík, Krejčík*);
- i. název části těla (*Hlávka, Hnátek, Vlasák*).

K. Příjmení z duševních vlastností a stavů (Be1: 228–229):

- a. způsob chování (*Vinčálek, Pleticha, Zradička*);
- b. nedostatky (*Chyba, Pochyba, Neblecha*);
- c. stav mysli (*Hrůza, Smutek, Pokora*);
- d. název zvuků, zrakových a čichových vjemů (*Hlásek, Smišťík, Špinka*).

L. Příjmení z názvu věcí (Be1: 230–242):

- a. jídlo a pití (*Topinka, Pečínka, Vodička*);
- b. nástroje, stroje (*Kudláček, Vařeka, Štoček*);
- c. pomůcky k lovu (*Čeřen, Pletka, Smyčka*);
- d. dopravní zařízení (*Kolečko, Kotouč, Kocáb*);
- e. hudební nástroje (*Trubka, Varháněk, Bubník*);

- f. zbraně (*Kord, Střelka, Kuška*);
- g. mince (*Dukát, Pětník, Krejcar*);
- h. nádoby (*Lahvička, Kropáček, Bečka*);
- i. proutěné nářadí (*Košek, Vopálka, Metlička*);
- j. předměty ze slámy (*Tobolka, Kabelka, Mošna*);
- k. části postrojů (*Sedlík, Kšír, Krumholec*);
- l. nábytek (*Lavička, Stojánek, Kavalec*);
- m. hry (*Karta, Filek, Kuželka*);
- n. šperky (*Koruna, Perla, Perlík*);
- o. budovy a jejich části (*Krbec, Podlaha, Mádl*);
- p. oděv a obuv (*Bačkora, Kabátek, Stužka*).

M. Příjmení z abstrakt, kolektiv, náboženství (Be1: 243–247):

- a. abstrakta (*Vokolek, Škoda, Mezera*);
- b. kolektiva (*Houf, Lid, Čeleda*);
- c. náboženství (*Šetek, Kain, Dušička*).

N. Příjmení z adjektiv (Be1: 253–257):

- a. jmenný tvar (*Běl, Hlúp, Nerad*);
- b. složený tvar (*Dlouhý, Černý, Vostrý*).

O. Příjmení ze sloves (Be1: 268–296):

- a. přičestí minulé činné (*Hnízdil, Kvapil, Foukal*);
- b. přítomný čas (*Vyskoč, Kalivoda, Rejnoha*);
- c. přičestí trpné (*Kochan, Čekan, Vomlet*);
- d. přechodník přítomný (*Šembera*);
- e. ze slovesného základu (*Skok, Hryz, Kuka*).

P. Příjmení nesklonná (Be1: 297–298):

- a. příslovce (*Díky, Ledajaks, Netřeba*);
- b. citoslovce (*Cvak, Hatlapatka, Tydlitát*);
- c. složená z podobných významů (*Domalíp, Podobrý*);
- d. přejatá (*Kvíz, Recht, Richtig*).

Q. Příjmení složená (Be1: 299–304):

- a. substantivum + atribut (*Suchařípa, Černohlávka, Holopírek*);
- b. slovní spojení + numerale (*Půlpán, Poloboh, Tříbrat*);
- c. spřežky z předložek (*Ulip, Zároveň, Odslon*);
- d. jiné složeniny (*Hopján, Dosedla, Matonoha*).

R. Zvláštnosti (Be1: 305–314):

- a. zdobněliny (*Brádek, Škodík, Vrbík*);
- b. obecná jména (rod ženský – *Fialek*; rod střední – *Kladívek*; rod mužský – *Hrba, Hoško*; pomnožné ve tvaru jednotného čísla – *Nešpor*).

Pro potřeby naší klasifikace je toto dělení redundantní, jelikož nevlastníme početné množství jednotlivých druhů příjmení, jaké by se mohlo nabízet např. ve větších městech. Účelem je poukázat na komplexnost a motivační eventuality.

1.4.1.6 Jména po chalupě

Jména po chalupě či po stavení se řadí mezi druh příjmní. Jak už název napovídá, vyskytují se zejména na vesnicích. (Pl: 72) Tato jména prezentovala, v čí chalupě jedinec žil, nebo kam se přistěhoval či přiženil. (Kn1: 5) Ve městech se tato jména objevovala jen ojedinele a nazývala se příjmní podle domovních znamení (př. *Simon od bílého lva*). (Pl: 72) Knappová ještě připomíná, že i z těchto jmen následně vznikala příjmení (př. *Matěj od Bílého jelena* → *Matěj Jelen*). (Kn1: 5)

Jména po chalupě byla v ohledu úřednickém mnohem důležitější než oficiální jména těch, kteří ve stavení bydleli. Jelikož se finanční záležitosti vždy vztahovaly k určité budově, bylo výhodnější a jednodušší používat jméno domu, jež každý znal po dlouhá pokolení. Dokonce i noví přistěhovalci přebírali roky užívané jméno. Chalupy se pojmenovávaly dle řemesel (*U Kolářů*) či domovních znamení (*U Krkavců*). (srov. Pl: 118–120)

Do roku 1786 se tato jména užívala jen jako dodatek k osobnímu jménu, popř. ještě k příjmní. Od daného roku se však některá změnila na formální příjmení, „jiná zůstala v prostředí neoficiálním a mnohá z nich dodnes přispívají k rozlišení obyvatel v rámci jedné obce.“ (Pl: 164) Jelikož na vsích často žilo několik lidí se shodným příjmením, bylo nutné a zároveň velmi užitečné je diferencovat. (Pl: 164)

Následné dělení jmen po chalupě jsme převzali od Jitky Rudové – *Jména po chalupě v Hodkách a ve Světlé pod Ještědem* (1980), dále jen Ru.

Jména po chalupě dle etymologického hlediska:

- A. z křestního jména (*U Adamů, U Matějů*); z němčiny (*U Floriánů, U Honcůků* = Hans, *U Gábrlika* = Gabriel);
- B. z příjmení (*U Májů, U Havlíků, U Janečků*);
- C. z přezdívký (*U Lebedova Náce, U Prcánka*);
- D. z charakteristických vlastností (*U Bačkoráků* = majitelé nosili bačkory);
- E. z druhu zaměstnání (*U Krejčíků, U Kovářů, U Švadlenky*); skrytější význam povolání (*U Mejtnejch* = mýto; *U Kopánskejch* = kopání (výsadba stromků); *U Šífráků* = pokrývač; *U Bábinjeh* = porodní bába);
- F. ze zvláštního znaku (*V chřástí, U Rokelskejch*);
- G. z vojenského prostředí (*U Kanonýrů, U Tamborů, U Grenadýrů*);
- H. dle odlišné národnosti (*U Pacltova Němce, U Němečků*). (Ru: 13–15)

Jména po chalupě dle slovo tvorného hlediska:

- a. z rodinných jmen s předložkou *u* (*U Havlíků, U Jágrů, U Pacltů*);
- b. v plurálu – starší tvoření (*U Smrčouskejch, U Kopánskejch*);
- c. kombinovaný způsob singuláru a plurálu (*U Putny, U Putninejch*). (Ru: 16)

Rudová také doplňuje, že jména prezentována v singuláru se přivlastňovala jedné osobě, např. nezadanému děvčeti, oproti tomu jména v plurálové formě označovala celou rodinu. (Ru: 16) Rovněž dodává, že u jmen mužů se častěji vyskytují přípony s různým citovým zabarvením:

- a. dříve pejorativní sufix *-ák* je v dnešní době neutrální (*Honcůk, Adamák, Matěják*);
- b. objevují se i deminutivní přípony *-ánek, -ínek* (*Honcůnek, Francánek, Nácínek*) či *-iček, -iček* (*Kadliček, Matějíček*). (Ru: 16)

U ženských přechýlení je nejproduktivnější sufix *-ka* (*Hudcouka, Špičkouka*). (Ru: 16)

EMPIRICKÁ ČÁST

2 Metodika

Diplomová práce je zaměřena na příjmení a jména po chalupě v obci Proseč pod Ještědem. Původně se tato práce měla skládat ze současných příjmení obyvatel jmenované obce, nicméně v počátcích zpracovávání (tj. 25. 5. 2018) vyšel nový zákon o ochraně osobních údajů, zkráceně GDPR (angl. General Data Protection Regulation), a proto nám data o dotyčných již nemohla být poskytnuta.

Po konzultaci jsme se rozhodli pro úpravu zadání a vytvoření nového konceptu. Na základě zapůjčených obecních kronik jsme extrahovali údaje o obyvatelích z doby, kdy ještě tento zákon nebyl schválen. Kroniky byly zapsány do roku 1991, a tudíž využíváme tyto informace. Není tedy možné ověřit, jaká příjmení se v dané obci vyskytují nyní a jaká se shodují s daným číslem popisným a jménem po chalupě. V závěru jsme však vytvořili alespoň malý výčet nejčastějších z nich.

Pro přehled příjmení i jmen po chalupě jsme využívali *Pamětní knihu obecní Františka Havlíka z roku 1922*, v níž se objevují jak dokumenty z roku 1654, tak úplně nejstarší zápisy z roku 1539; a také *Pamětní knihu obce Proseč pod Ještědem Josefa Škody z roku 1934* vztaženou až do roku 1991, jenž se opírá o prameny Augusta Sedláčka – *Hrady, zámky a tvrze království českého* (díl 10. – Boleslavsko, 1932) a Josefa Škody z Janovic – *Místopisné paměti Českosudska II.* v časopise *Od Ještěda k Troskám* (ročník 10., 1922–1924)

Z dostupných dat jsme vyhledali všechna příjmení zapsaná v kronikách a rozdělili je do skupin podle staletí, ve kterém se nacházela (18.–20. st., respektive do roku 1991). V závěru je opět rozepsán seznam příjmení v daném století s počtem nositelů.

Analýzu jednotlivých příjmení jsme vypracovali dle původu. K danému členění jsme se inspirovali v publikacích *Naše a cizí příjmení v současné češtině* Miloslavy Knappové, 2002 (Kn1) a *O českých příjmeních* Josefa Beneše, 1962 (Be1). Etymologii jsme stanovili dle děl:

- *Německá příjmení u Čechů* Josefa Beneše, 1998 (Be2);
- *Slovník nespisovné češtiny* Jana Huga, 2009 (Hu);

- *Jak se bude vaše dítě jmenovat?* Miloslavy Knappové, 2003 (Kn2);
- *Naše priezviská* Milana Majtána, 2014 (Maj);
- *Jména tajemství zbavená* Vladimíra Matesa, 2003 (Ma2);
- *Německá vlastní jména v češtině* Jany Matúšové, 2015 (Mat);
- *Naše příjmení* Dobravy Moldanové, 1983 (Mo);
- *Místní jména v Čechách* Antonína Profouse 1947 (Prof1), 1957 (Prof4);
- *Český etymologický slovník* Jiřího Rejzka, 2015 (Rej).

Nápomocnými nám rovněž byly již zmíněné publikace *O českých příjmeních* Josefa Beneše, 1962 (Be1), *Naše a cizí příjmení v současné češtině* Miloslavy Knappové, 2002 (Kn1), také *Vokabulář webový* (VW) a online slovník (Ling) a další internetové zdroje. Neopomenuli jsme ani práci se slovníkem *Sudetendeutsches Wörterbuch*, díl II., 1996, Heinze Engelse a Otfrida Ehrismanna, a díl III., 2002, Otfrida Ehrismanna.

Příjmení jsou zařazena do skupin se všemi potenciálními příčinami vzniku a zároveň podle abecedy. Individuální propojení mezi nimi je naznačeno čísly podskupin, do nichž jsou příjmení instalována.

Co se týká jmen po chalupě, neboli jmen po stavení, po doškách či v našem případě „příslípek“, jejich kategorizace probíhala odlišně od příjmení, jelikož jsou tříděny podle čísel popisných (1–149). U každého domu je uvedeno jméno po chalupě, etymologický základ a stručný popis, po kom, nebo po čem se stavení nazývalo. V případě, že budova jméno nenese, je na tomto místě zapsáno „Jméno není“. I přesto, že domácnost nebyla pojmenována, považovali jsme za nezbytné uvést alespoň několik informací o vlastnících. Do přílohy jsme přiložili mapu s tehdejšími čísly popisnými a jejich umístěním a také tabulky četnosti příjmení podle jednotlivých staletí.

3 Obec Proseč pod Ještědem

Vznik této vsi a první její osídlení se datuje již k době pohanské. Jméno Proseč pak vzniklo z apelativa průsek či prosečení – průchod v lese. Jednou z nejstarších zaznamenaných územních cest je pak cesta Trhovka, která vedla z Českého Dubu, přes Proseč, až do Liberce a možná ještě dále. Tím, že se cesta skrz husté lesy musela prosekat, vznikl název Proseč. Existuje ovšem druhá varianta možného zrodu pojmenování, a sice ze starodávné pověsti, kdy tudy měla procházet armáda, která si taktéž musela cestu prosekat. Někteří vojáci se zde usadili a založili novou ves. (Šk: 4, 8)

Jelikož se v blízkosti vyskytovalo více obcí s tímto názvem, dostala Proseč, z důvodu lepší orientace, doplňující označení „pod Ještědem“. Proseč pod Ještědem je rozdělena na několik částí, a to:

1. **Hoření Proseč** – nejstarší část obce nacházející se podél pramenů a na obou březích prosečského potoka, jenž protéká vesnicí od severu k jihu. V Domaslavicích se přičleňuje k potokům javornickým, vlčeckým neboli babidolským a dále proudí k Českému Dubu. V Libíči vtéká do řeky Mohelky.
2. **Dolení Proseč** – toto území se nalézá v kotlině od školy směrem dolů, taktéž po obou březích prosečského potoka. Dolení Proseč, lidově Dolánka, zabírá střed vsi.
3. **Kolimbark** – území několika v řadě stojících domů v západní části Dolánek, po pravé straně prosečského potoka. Toto pojmenování získalo z německého místního jména Königsberg, jemuž se prý podobalo.
4. **Ovčín** – jedná se o kopec zabírající východní část prosečské kotliny. Před rokem 1848 zde býval ovčín.
5. Západní stranu Proseče „střeží“ 611 metrů vysoký vrch **Kamenný**, východní pak hřebeny „**Kopec**“ a „**Ovčín**“.
6. **Prosečské Hory** – nazýváno též krátce „Na Horách“ je nejsevernější částí obce rozprostírající se na horském hřebeni od Ještědu, přes Pláně až k Rašovce. „Na Horách“ se nacházelo nejvíce vyhořelých a neopravených domů.

7. **Za Kamenným** – rovněž označováno jako Padouchovka (dle blízké vsi Padouchov) je část, jež se nachází na pravém břehu prosečského potoka, na západ od kopce Kamenný. (Šk: 4–6)

4 Klasifikace příjmení

V tomto oddíle vycházíme ze členění v publikaci *Naše a cizí příjmení v současné češtině* Miloslavy Knappové, 2002 (Kn1). Jednotlivé interpretace pak vykládáme dle Josefa Beneše, 1962 (Be1), 1998 (Be2); Jana Huga, 2009 (Hu); Miloslavy Knappové, 2002 (Kn1), 2003 (Kn2); Vladimíra Matesa, 2003 (Ma2); Milana Majtána, 2014 (Maj); Jany Matúšové, 2015 (Mat); Dobravy Moldanové, 1983 (Mo); Antonína Profouse, 1947 (Prof1), 1957 (Prof4); Jiřího Rejzka, 2015 (Rej); Vokabuláře webového (VW); Lingea online – slovníku německo-českého (Ling); a dalších zdrojů.

4.1 Příjmení motivována osobními jmény

a. příjmení beze změny

Havel

Z latinského antroponyma Gallus – obyvatel Galie; počestěná forma Havel se vyvinula podobně jako Paulus v Pavla. V zastaralejším pravopise se můžeme setkat s Hawlem. (Kn1: 157; Mo: 78) Další příjmení odvozená z tohoto základu jsou: „Gál, Hála, Halák, Hálek, Háva, Havel, Havelka, Havlas, Havlata, Havlíček, Havlík, Havlín, Havlů, Havlůj, Havlův, Kála, Kalaš, Kalát, Kalbáč“. (Kn1: 19)

Tomáš

Původ v aramejském křestním jménu *theómá*, což znamená dvojče, nebo blíženeček. (Mo: 251; Kn1: 17)

b. příjmení z hypokoristik

Bárta

Toto příjmení pochází z osobních jmen aramejských, a sice ze jména Bartoloměj = *Tolmajův syn*, nebo *oráč*. Přímý doklad představuje osoba zaznamenaná v roce 1570 – **Bartoloměj zvaný Bárta**. (Mo: 41) Rozlišování individuů shodného jména Bartoloměj probíhalo zejména od 13. století, kdy vznikalo druhé osobní jméno, které přecházelo dnešnímu příjmení – příjmí. Vznikala pak jména jako „Bárta, Bartáček, Barták, Bartek, Bartončík, Bartoň, Bartoníček, Bartoš, Bartoška, Bartůnek či Tolma“. (Kn1: 4, 16)

Bartoš

Viz Bárta.

Beneš (viz 4.8a)

Odvozeno z příjmení Ben:

- a. pocházející ze jména Benedikt – *blahoslavený nebo požehnaný*;
- b. z Benjamína, ve významu *milovaný syn*;
- c. ze jména Benno – patrona Míšně;
- d. u Židů jako překlad křestního jména Baruch. (Mo: 42–43)

Knappová souhlasí s prvním výkladem, a sice se jménem Benedikt. Dokládá také německou podobu Benesch. (Kn1: 157)

Bína (viz 4.6; 4.7a)

Vzniklé z osobního jména Benedikt – viz Beneš; *e* zdloženo a pak zúženo v *í*. (Mo: 44)

Bláha (viz 4.8b)

Zařazeno k původu slovanskému vycházejícího od křestního jména Blah- ve smyslu *blaho* jako Blahoslav či Blahomil. (Kn1: 13; Mo: 44) Knappová ještě doplňuje eventualitu řeckého jména Blažej ve významu *neobratný*. (Kn1: 18)

Brož

Z řeckého osobního jména Ambrož = *božský, nebeský, náležící nesmrtelným*. (Mo: 47; Kn1: 18)

Bulíř (viz 4.4b; 4.6; 4.7a)

Ze slovanského křestního jména začínající na Bu- jako Budimír, Budislav či Budivoj. Nejvíce nositelů najdeme právě v okolí Liberce. (Dvořáková. [přístup 10. 4. 2019])

Ferenc

Taktéž podoba Ferenz, která se do naší země dostala z maďarštiny; český ekvivalent František. (Ma2: 71) Majtán souhlasí s původem maďarským a zároveň doplňuje, že toto jméno mělo velký vliv na utváření slovenských hypokoristik a následně i příjmení typu Fero, Ferko nebo Ferančík. (Maj: 17, 56)

Havelka (viz 4.1a)

Viz Havel. (Mo: 78; Kn1: 19)

Havlík (viz 4.1a)

Viz Havel. (Mo: 78; Kn1: 19)

Holub (viz 4.4a; 4.4b; 4.5; 4.7a)

U rodin s židovským původem se někdy toto jméno zaměňovalo za Jonáše, jelikož právě Jonáš znamená v hebrejštině *holub*. (Mo: 84)

Hořák (viz 4.3a)

Rovněž jako Hoř – zkráceno ze slovanského křestního jména Hořislav, Hořimír. (Mo: 85)

Hušek

Slovanský původ od základu Boh- ve smyslu Boh/Bůh či Bohuslav. (Kn1: 13) Zdrobnělina příjmení Huša, které vzniklo z křestního jména Bo-huša. (Mo: 89)

Jáč (viz 4.9b)

Různé názory na původ: 1) na základě jména Jan, které vychází z Johannese, respektive hebrejské podoby Jochánán = *bůh je mocný*; 2) dle Jakuba, kterého též zařazujeme do počátků hebrejských z Jahaqóbha, ve smyslu *druhorozený*; popřípadě 3) Jarohněv, jenž je *silný ve hněvu*. (Mo: 92–93)

Jakš

Z příjmení Jakeš, odvozeno od Jaken, tedy z hebrejského osobního jména Jakub, opět ve významu „druhorozený“. (Mo: 92)

Ježek (viz 4.7a; 4.7b)

Často zaměňované za Ješek, které vzniklo ze jména hebrejského původu – Jan. (Mo: 94; Kn1: 16)

Jiránek

Z příjmení Jirák, které je odvozeno od Jíry, což je domácká podoba jména Jiří (staročesky Juří), a zároveň z řeckého *geórgos* = rolník. (Mo: 95; Kn1: 18)

Jirka

Viz Jiránek. Doplněna ještě staročeská podoba Jurka. (VW: Ge)

Klíma

Referováno ke Klimentovi – slovanské pojetí osobního jména Klement; *-i* vzniklo vlivem řečtiny, přes niž se toto antroponymum přejalo. (Mo: 103–104) Jedná se o uznané příjmení ze jména latinského – Klement, ve smyslu *vldný*. (Kn1: 19) Taktéž Gebauer zařazuje Klímu k osobnímu jménu Kliment. (VW: Ge)

Koloc (viz 4.4a; 4.7b)

Formy Kloc, Kloček, Klos z řeckého osobního jména Nikolaus – *vítězný v lidu*. (Be2: 311; Kn1: 18)

Košek (viz 4.9b)

Pravděpodobně se jedná o odvozeninu slovanského osobního jména s počátečními písmeny na Ko- jako např. Kochan či Kornel. Podoba Košek, stejně tak i Koška, je pak zdobnělinou příjmení Koša. (Mo: 112) Doplněno, že příjmení začínající na Ko(ch)- znamenají *kochat* či *milovat*. (Kn1: 14)

Křížek (viz 4.5)

Dle řeckého jména Kristián = *křesťan*. (Kn1: 18) Dodáno, že se jedná o deminutivum příjmení Kříž. (Mo: 118)

Kubát

Asociace se jménem Jakub, který v hebrejštině znamená „druhorozený“. (Kn1: 16) Doplněno, že Kubát je odvozen od příjmení Kub. (Mo: 118–119)

Kubálek

Příjmení vzniklé ze jmen hebrejských, a to ze zkráceného křestního jména Jakub, respektive Jahaqóbh = *druhorozený*. (Mo: 119; Kn1: 16)

Laurin (viz 4.4c)

Vykládá se společně s Laurentem, jelikož toto příjmení pochází z latinského osobního jména Laurentius = *Luarent'an*; česky Vavřinec, německy Lorenz. (Mo: 125, 262)

Machač

Základem je příjmení Mach, které je odvozeno z osobního jména Mařík, a ten dále vykládán jako Mařák. Není však jisté, zda příjmení Mařák vzniklo ze jmen Matěj – *dar boží*, Martin – *římský bůh války Mars*, Mauricius (Mauritius) – *pocházející z Mauretánie*, nebo ze ženského osobního jména Máří. (Mo: 134, 138, 139) Beneš i Knappová souhlasí se ženským původem. (Be1: 132–133; Kn1: 17)

Mika

Z řeckého osobního jména Mikuláš = *vítězný v lidu*. (Kn1: 18) Doklad koželuha **Mika cerda** z roku 1391. (Mo: 144)

Mikeš

Viz Mika. *Slovník staročeský* jen dodává, že Mikuláš vychází z řeckého antroponyma Nicolaus či Nikoláos (VW: Ge)

Morávek (viz 4.3a; 4.7a)

Odvozeno od příjmení Mora, dále vyčleněno z latinského osobního jména Mauric. (Mo: 147; Kn2: 129, 135)

Najman (viz 4.3b)

Najman či Najmon vychází buď z křestního jména Nachum, nebo z apelativa *neman*, které v židovské komunitě označuje obecního písaře. (Mo: 151, 154)

Pelant (viz 4.8a; 4.9b)

Příjmení Pelant se vykládá stejně jako Pela, a to z českého osobního jména Pelhřim, ve významu poutník. (Mo: 167; *Křestníjméno.cz* [přístup 20. 3. 2019]) Je možno srovnávat se střhněm. *pilgerîm* – taktéž Pelhřim, Pelřim, s původem latinským. (VW: Sl. stč.)

Pelda (viz 4.8a; 4.9b)

Viz Pelant.

Porš (viz 4.4c)

Příjmení Porš či také jeho německá podoba Porsch nebo Porsche (zakladatel slavné automobilky se narodil ve Vratislavicích nad Nisou u Liberce) snad pochází ze slovanského osobního jména Boreš. (Mo: 179) Dále pak zařazeno společně s Borislavem, Borkem či Bořutou do skupiny příjmení pocházející ze jmen slovanských ve významu *boj*. (Kn1: 13)

Suska (viz 4.1c; 4.7a)

Domácká podoba ženského křestního jména Zuzana (lilie) – Zuzka a následné podoby Zuska, Suska, popř. německý tvar Suske. (Be1: 132; Mo: 222)

Valeš

Odkaz k příjmení Vala, Valla či Vála vycházející z osobního jména Valentin – latinsky *kypící zdravím*. (Mo: 259–260; Kn1: 20) Odvozená příjmení typu Valeš, Valeška, Valha, Valíček, Valík, Valín jsou podoby přídavného jména přivlastňovacího. (Mo: 259–260) Možný německý tvar – Walesch. (Kn1: 158)

Vanča

Odvozenina z příjmení Váňa, popř. krátce Vaňa, jež má základ v křestním jméně Václav, významem *více slavný*. (Mo: 258, 260)

Vavřich (viz 4.6)

Z příjmení Vávra odkazujícího se původem na jméno Vavřinec (z latinského Laurentius = z města *Laurenta*). (Mo: 261)

Wondrák

Objasněno jako Vondrák; vykládáno dle příjmení Ondřej, jež vychází z řeckého Andreas = *statný, mužný, odvážný*. (Mo: 159, 272; Kn1: 20) Ve starším českém pravopise nalezneme také podobu psanou s *w*. (Kn1: 157)

Živec

Základ Živ- pochází ze slovanského křestního jména Živohost či Živan, ve významu „živý, živoucí, popř. ať žiješ.“ Poté doplněno o sufix *-ec*. (Mo: 287; Kn2: 187)

c. německá příjmení

Ebrt/Erbert

Kořeny ve jméně germánském, a sice Eberhart/ Eberthard, s významem *silný jako kanec*. (Mo: 62; Kn1: 21)

Hanzl

Z německého jména Johannes, zkráceně Hanes. V německy mluvících zemích najdeme podobu Hansel, která vyjadřuje zdobnělinu. Verze Hanzl je zde zaznamenána počestně. Odkazováno je také k příjmení Hán, které shodně jako Hanes, vzniklo na základě jména Johannes, ve významu *bůh je milostivý*. Upozornění rovněž na českou podobu tohoto antroponyma, a sice Jan. Jednou z možností výkladu může být dokonce německé apelativum *der Hahn* = kohout. (Mo: 77)

Havrda (viz 4.5; 4.9b)

Taktéž varianta Habrda se vztahuje k Habartovi – německému osobnímu jménu Eberhart/ Eberhard = *silný jako kanec*, viz Ebrt/ Erbert; nebo též k antroponymu Hadbert = *skvělý boj*. (Mo: 75; Kn1: 21)

Honsejk/ Honzejk

Z příjmení Honz, což je nářeční podoba německého křestního jména Johannes, zkráceně Hans. (Mo: 84) Můžeme zde tedy spatřit změnu $a \rightarrow o$, tak jako v českoněmeckých dialektech (*halt* → *holt*; *gar* → *kór*).

V českém prostředí známe toto jméno jako Jan. Jan patří do skupiny příjmení ze jmen hebrejských či aramejských ve významu „Bůh je milostivý.“ (Kn1: 16)

Kotas (viz 4.4a; 4.5; 4.7a; 4.8a; 4.8b)

Ze jména Gottfried = *boží mír*. Z tohoto se dále vyvinula příjmení typu Gott, Gottfríd, Goth, Kodr, Kotas, Kotek či Kott. (Kn1: 21) Změna $g \rightarrow k$ je typická pro české přejímky, a to vlivem bavorské a rakouské němčiny (př. *Gesicht* → *ksicht*).

Kotek (viz 4.4a; 4.5; 4.7a; 4.8a; 4.8b)

Viz Kotas.

Linhart

Doložené také formy Linhardt, Linhard, česká podoba jména Leonhart – z hornoněmeckého Lenhard. (Mo: 129) Lenard či Lenart odkazují k osobnímu jménu Leonhard – *tvrdý jako lev*. (Mo: 127) Beneš tvrdí, že je považováno za německé příjmení, jelikož se jednalo o světce, který měl být „ochráncem dobytka“, a proto se jeho jménem lidé nechávali pokřtít. Nicméně jako příjmení se začalo užívat až v našem prostředí. (Be2: 83)

Máj (viz 4.8b)

Počestěná podoba Máj z německého *May*, a sice ze jména měsíce, nebo z nářečního křestního jména Bartolomäus, u nás Bartoloměj, tedy ve významu *Tolmajův syn*, či *oráč*, viz Bárta. (Mo: 135)

Man (viz 4.5)

Původ v německém křestním jménu začínajícím na Man-, např. Manfréd apod., mají další vzniklá příjmení typu Manlík, Manina, Maniš, Manich nebo Manych. (Mo: 136; Kn2: 126)

Paclt

Srovnáváno s Pacoltem, s původem v křestním jménu s počátkem na Pa- jako Pavel, Pankrác; nebo Pácalt, kdy se zredukovalo na Pacelt, Patzelt, Paclt. (Mo: 162)

Rajman

Od jména Reimar s výkladem *slavný v radě*. (Kn1: 22) Podotknuto, že česká podoba Rajman je vysvětlována dle příjmení Reim, tedy zkráceniny jména Reimar pocházejícího z Raginmar; *ragin* = rada a *mâr* = slavný. Z tohoto se dále vyvinul Reiman, Reyman, Reimr. (Mo: 190)

Rampas

Inferované z příjmení Rampa, respektive Ramba, jenž patrně vzniklo z německého osobního jména Rampold či Rambert. Připomenuta příjmení dle tohoto vzoru – Rampák, Rampáček, Rampas, Rampich, Rampl, případně Rambousek. (Mo: 188)

Rázl (viz 4.8a)

Německé deminutivum vzniklé z řeckého Erasmus = *lásky hodný*, které se poté vyvinulo v příjmení Razim. Odtud dále Rázl. (Mo: 189)

Resl (viz 4.3b; 4.4a; 4.7b)

Deminutivum odvozené z příjmení Res pramenící v osobním jméně Andres či Andreas. (Mo: 192)

Růta (viz 4.2a; 4.4a; 4.7b)

Z německého vlastního jména Ruthard, přeloženo do češtiny: *hrôd* = sláva a *hart* = tvrdý. (Mo: 198–199)

Suska/Suske (viz 4.1b; 4.7a)

Kořen *Sus-* pocházející z latiny představuje vepře nebo prase. (Mo: 222)

d. patronymika

Pavlů (viz 4.5)

Z české podoby křestního jména Pavel – z latiny Paulus = *malý*; interpretace jako Pala. (Mo: 166)

Petrů

Z osobního jména Petr, řecky *petros* = skála či skálopevný. (Mo: 169; Kn1: 18–19) Příjmení zakončená na *-ů*, *-u* mohou zůstat nesklonná, popř. nepřechýlená. (Kn1: 78–79) Jméno prvního apoštola Říma, světce či osoby, nebo místa pojmenovaného po něm. (VW: Sl. stč.)

e. metronymika

Vasíčkanin

Spatřujeme také podoby Vasíčkanin, popř. Vašičkanin, které jsou nejhojněji zastoupeny na Slovensku. Původ příjmení však spadá do východní Evropy – do Ruska či na Ukrajinu. (Be1: 130–133) Tento tvar pak určuje význam ženského příd. jména – Vasíččin syn.

4.2 Příjmení z místních, národních a obyvatelských jmen

a. dle názvů českých obcí

Černík (viz 4.4a; 4.7a)

Z místního jména Černice. (Mo: 53)

Dolenský

Dle názvu kraje – Dolensko pod Ještědem. (Mo: 57)

Drahoňovský

Nejspíše z místního jména Drahoňov, jenž se rozkládá cca 6 km severně od Kamenice nad Lipou. (Prof1: 453) Eventuálně by se mohlo jednat o místo Drahoňovice spadající pod obec Vyskeř, která je vzdálena asi 5 km od Turnova. Tamní ves byla nazývána dle lidí Drahoňových. (Prof1: 454)

Kamenský

Derivace místního jména Kámen zakončená na souhlásku. (Be1: 149)

Koudela (viz 4.4a; 4.4b; 4.6; 4.7b)

Zhrublé obyvatelské jméno z místního jména Koudelov. (Mo: 113)

Poláček (viz 4.2d; 4.3a; 4.8a)

Dle místního jména Pole. (Mo: 177)

Rozkovec

Také podoba Roskovec; z místního jména Rostkov, lidově Roskov, u Mnichova Hradiště. (Mo: 195) Od obce Proseč pod Ještědem je vzdálen necelých 20 km.

Růta (viz 4.1c; 4.4a; 4.7b)

Nemusí pramenit pouze z německého přídavného jména *rot* = červený, ale dokládá se také staré místní jméno Vroutek u Podbořan, které bylo nazýváno ve 14. století jako Ruth, Rutth či Ruth alias Wrutek. (Mo: 198–199)

Sedmidubský

Vyloženo jako Dubský – z místního jména Dub, Dubá, Dubí, Dubsko či Duby. (Mo: 60)

Soušek (viz 4.4a; 4.7b)

Může být z místního jména. (Mo: 215) V blízkosti asi 50 km od naší zkoumané obce se nachází místo s názvem Souška, je tedy možné, že toto příjmení pochází odtamtud.

Stránský

Z místního jména Stráň, Strana či Stránka (Mo: 219), která přichází v úvahu nejvíce, jelikož se vyskytuje v blízkosti Mladé Boleslavi.

Svárovský

Dle místního jména Svárov, něm. *Schwarau*, jež se nachází asi 4 km sz. od Liberce. Naskýtá se tu také možnost další vsi s tímto názvem, avšak něm. *Schwora* – sloučena v r. 1914 s obcí Česká Lípa. (Prof4: 241)

Třešňák (viz 4.7a; 4.7b)

Z místního jména Třešně u Písku. (Mo: 255)

b. dle německých názvů českých obcí

Šelembek/Šelenberk (4.2c; 4.3b; 4.8a)

Z místního německého názvu *Šelmbek* či *Schellenberg* u Mladé Vožice. (Be2: 205)

Šembera

Vysvětlováno jako příjmení Šamberk z místního jména Šumperk, německého *Schönberg*, či dalších místních a pomístních jmen. (Mo: 227; Be2: 97)

Vaner (viz 4.6; 4.9b)

Z místního jména Vinaře u Kadaně, německy *Weinern*. (Mo: 259) Objasněno jako Vainer – Winern, tedy taktéž jako Vinaře u Kadaně. (Kn1: 24) Dle Beneše rovněž Wanner z osobního jména Wanheri. (Be2: 263)

c. dle německy mluvících názvů obcí

Brixner

Patrně z italského místního jména *Brixen* (provincie Bolzano, Jižní Tyrolsko), nebo z rakouského *Brixental* (okres Kitzbühel, Tyrolsko). Německá koncovka *-er* označuje člověka pocházejícího právě z tohoto města.

Grínert

Asi stejně jako Grüner či Gryner z místního jména *Grün*. (Mo: 74)

Hauser/Hauzr (viz 4.5)

Starým pravopisem také psáno jako Houser – od místního jména *Haus*, *-hausen*.
(Mo: 78; Be2: 222)

Leimer (viz 4.7b)

Z místního jména *Leimen*. (Be2: 266)

Roth (viz 4.3b; 4.4a; 4.5)

Z místního jména *Roth* nacházejícího se v Bavorsku. (Mo: 196)

Rösler (viz 4.5; 4.6)

Rovněž podoba Rössler z místního jména *Rössl* v Horní Falci. (Mo: 195)

Šelembek/Šelenberk (viz 4.2b; 4.3b; 4.8a)

Z místního jména *Schellenberg* v Německu či Lichtenštejnsku (Mat: 97), nebo také ze *Schelmberg* v Korutanech. (Be2: 205)

d. dle jmen zemí, krajů a národů

Flanderka (viz 4.4a; 4.8a)

Odkázáno k Flanderovi – člověk pocházející z belgických Flander. (Mo: 67; Kn1: 24–25)

Poláček (viz 4.2a; 4.3a; 4.8a)

Stejně jako Polák, doložený **Jacobus Polak** z roku 1381 či **Jacobum Polonum** z roku 1399 – ten, kdo přišel z Polska, nebo je polské národnosti. (Mo: 177; Kn1: 24–25)

4.3 Příjmení motivovaná umístěním, druhem nebo povahou bydliště či novostí obyvatele

a. česká

Horáček (viz 4.6)

Viz Horák.

Horák (viz 4.6; 4.7b)

Z názvu obyvatele hornaté části země, kdo žije na horách. (Mo: 84; Kn1: 25; VW: Ge)

Hořák (viz 4.1b)

Z moravského obecného pojmenování *hoř* = hoře. (Mo: 85)

Morávek (viz 4.1b; 4.7a)

Morávek = *člověk z Moravy*, či *malý Moravan*. Příjmení typu Moravec, Morávek vycházejí ze základního tvaru Morava či Moravan. (Mo: 147; Kn1: 24–25; Ma2: 209–210)

Novák (viz 4.6)

Jedná se o nejčastější české příjmení vzniklé z přídavného jména *nový* = *nový usedlík, soused, přistěhovalec*. Dle novosti v místě vznikla nová příjmení jako Novák, Nový, Novotný. (Mo: 156; Kn1: 25)

Poláček (viz 4.2a; 4.2d; 4.8a)

Deminutivum k Polákovi. Staročeské apelativum *polan* = kdo obdělává pole, venkovan. (Mo: 177; VW: Sl. stč.)

Špinka (viz 4.4a; 4.4b; 4.7b)

Dle pražského vězení nacházejícím se na Starém Městě. (Mo: 236)

Tvrzník (viz 4.6; 4.7b)

Obyvatel tvrze. (Mo: 256)

b. německá

Najman (viz 4.1b)

Taktéž i podoba Najmon vznikla z německého apelativa Neumann, ve významu *nový usedlík*. (Mo: 151, 154) Počeštěná verze se změnou *eu* → *aj* nebo *i/y* (Kn1: 161)

Resl (viz 4.1c; 4.4a; 4.7b)

Dle bavorského nářečního apelativa *Ress* = svah. (Mo: 192)

Roth (viz 4.2c; 4.4a; 4.5)

Ve středoněmeckém nářečí apelativum *rot*, nebo *rote* ve významu paseka, klučenina. (Mo: 196) Beneš doplňuje formu *rode*, taktéž v tomto smyslu, a dokládá něm. příjmení Kleinrath, což byl sedlák z malé paseky. (Be2: 232)

Šelembek/Šelenberk (viz 4.2b; 4.2c; 4.8a)

Z německého *Schelle* = kopec se zvonící. (Mat: 97)

Štýbler (viz 4.6)

Stiebler, počeštěně Štýbler pochází z něm. *Stube* = světnice; více však pravděpodobné, že se jednalo o obyvatele v podružské světnici. (Be2: 274)

4.4 Příjmení dle vlastností tělesných a duševních, věku a příbuzenských vztahů

a. dle fyzických vlastností, vzhledu a nápadných částí těla

i. česká

Bradáč

Vykládáno jako příjmení Brad – z apelativa brada; *bradáč* = vousáč. (Mo: 46; Kn1: 26)

Cabrnoch

Z obecného pojmenování člověka se střípatými vlasy. (Mo: 49)

Černík (viz 4.2a; 4.7a)

Odkaz k příjmení Černa – z přídavného jména *černý* či apelativa *černák* = černocho. (Mo: 53)

Černý

Tvaroslovně jako přídavné jméno tvrdé skloňované dle vzoru mladý. Může sloužit taktéž jako nápadná část těla, popř. vzhledu. (Kn1: 74)

Dlouhý

Příjmení řazení dle fyzických vlastností, vzhledu a částí těla. (Kn1: 4, 26)

Flanderka (viz 4.2d; 4.8a)

Sešlý nebo otrhaný člověk. (Mo: 67)

Hlavatý (viz 4.4b; 4.5; 4.7b)

Odvozené od obecného jména *hlava* → přeneseně mající velkou hlavu. (VW: Ge)

Holaj

Příjmení Holaj (starší verze) i Holan se považují za odvozeninu adjektiva *holý* = „lysý, bezvousý nebo též chudý.“ (Ptejte se knihovny. *Příjmení Holajn*. [přístup 10. 4. 2019]) Majtán poukazuje na podobná příjmení, avšak slovenská: Čičaj, Šul'aj – odvozená ze sloves *čičať*, respektive *cikať*, a *šúl'at'*; nebo z místních jmen Čičov, Šul'a. Upozorňuje taktéž na příjmení typu Hlavaj, Motaj, Zubaj jako na nositele vlastností. (Maj: 39)

Holub (viz 4.1b; 4.4b; 4.5; 4.7a)

Přeneseně volatý člověk. (Mo: 84)

Knotek (viz 4.8a)

Deminutivum od příjmení Knot, přeneseně malý člověk. (Mo: 105)

Kotas (viz 4.1; 4.5; 4.7a; 4.8a; 4.8b)

Viz Kotek.

Kotek (viz 4.1; 4.5; 4.7a; 4.8a; 4.8b)

Přirovnáváno k apelativu *kotek*, či *kůtek* ve významu kotníku, kolene, nebo kosti vůbec. (Ma2: 155–157) Moldanová souhlasí s pojmenováním kotníku. (Mo: 112)

Koudela (viz 4.2a; 4.4b; 4.6; 4.7b)

Dle barvy vlasů. (Mo: 113)

Kučera

Z apelativa *kučera* = kadeř či kštice. (Mo: 119) Možný výskyt podoby Kuczera, který je doložen v příjmení z roku 1382 **Jesco dictus Kuczera Tom** (Kn1: 157; VW: Ge)

Reizek/Rejzek (viz 4.7b)

Z adjektiva *ryzí* ve smyslu zrzavý. (Mo: 191)

Smolík (viz 4.7b; 4.8a; 4.9b)

Přezdívka loudavému člověku – „táhne se jak smola“. (Mo: 212–213)

Starý (viz 4.4c; 4.6)

Příjmení vycházející z přídavného jména z tělesných vlastností, podoby či vzhledu. (Kn1: 26)

Soušek (viz 4.2a; 4.7b)

Apelativum *soucha* = hubený člověk. (Mo: 215)

Sůva (viz 4.4b; 4.6; 4.7a; 4.8a; 4.9b)

Přeneseně člověk s velkýma kulatýma očima. (Mo: 215)

Šindelář (viz 4.6)

Také jako přezdívka hubenému člověku. (Mo: 230)

Škoda (viz 4.8b)

Člověk nějakým způsobem poškozený, ať už fyzicky, či duševně. (Ma2: 293–295)

Špínka (viz 4.3a; 4.4b; 4.7b)

Deminutivum špíny – člověk vypadající nečistě. (Mo: 236)

Vomela (viz 4.8a)

Obecné pojmenování (*v*)*omela* ve smyslu věci či osoby ošumělé. Také z přídavného jména (*v*)*omletý* = obroušený mletím, nebo člověk přecházející kolem někoho. (Mo: 271–272)

ii. německá

Guschl

Pravděpodobně z Gottsch odvozeného z Gott-, nebo z bavorské pejorativní přezdívky *Guschen* = huba. Možnosti jako Göschel, Guschelbauer či počesttěně Gušlbauer. (Be2: 244)

Kalfeřt

Také Kalferst či Kalfiřt. Pravděpodobně z příjmení Kalfář vyvinuté z německého *Kaulfers* ve významu kulovité paty. (Mo: 98)

Koloc (viz 4.1b; 4.7b)

Patrně z německého Kloz – přezdívka pro nemotorného člověka. (Be2: 311)

Kraus

Těž Krauz z něm. příd. jm. *krauss* = kadeřavý nebo kučeravý. (Mo: 115; Kn1: 26)

Resl (viz 4.1c; 4.3b; 4.7b)

Může být také ze střhněm. *raeze* = ostrý. (Be2: 343)

Roth (viz 4.2c; 4.3b; 4.5)

Reference k příjmení Rot, Rott – z německého přídavného jména *rot* = červený, dle barvy vlasů, vousů, nebo pleti. (Mo: 196) Přidáno ještě německé *roth* = rudý. (Kn1: 26)

Růta (viz 4.1c; 4.2a; 4.7b)

Pravděpodobně původ v německém přídavném jméně *rot* = červený. (Mo: 198–199)

Šír (viz 4.4b; 4.5)

Rovněž Schier – ze střhn. adjektiva *schîr* = čistý, jasný. (Mo: 230)

b. dle duševních vlastností a tendencí

i. česká

Bulíř (viz 4.1b; 4.6; 4.7a)

Z apelativa *bulik* = hlupák, tupý či naivní člověk. (Rej: 105; Hu: 78)

Fanta (viz 4.8b)

Vrtkavý či marnivý mládenec. (Mo: 65)

Hlavatý (viz 4.4a; 4.5; 4.7b)

Učený chytrý člověk. (VW: ESSČ)

Holub (viz 4.1b; 4.4a; 4.5; 4.7a)

Přeneseně člověk, jenž se rád naparuje, či miluje holuby. (Mo: 84)

Hozák (viz 4.8a; 4.9b)

Odvozeno z příjmení Hoza vyvinuto z adjektiva *hobezný* – hojný, bohatý, marnotratný. (Mo: 86)

Hrdina

Vykládáno jako příjmení Hrd – ze jmenného tvaru adjektiva *hrdý* či z osobního jména Hrděbor. (Mo: 86) Ve *Vokabuláři webovém* se dozvíme, že se jedná o příjmení ve významu statečného či hrdého člověka, udatného bojovníka, nebo také opovázlivce. (VW: ESSČ; VW: Ge)

Koudela (viz 4.2a; 4.4a; 4.6; 4.7b)

V okolí Olomouce užíváno pro hlupáky. (Mo: 113)

Louda (viz 4.9b)

Hláskovým vývojem zaměňováno také za Lauda. (Mo: 131) Knappová řadí toto příjmení do skupiny duševních vlastností a sklonů, nejspíše ve významu člověka, který se loudá. (Kn1: 26; 153–154)

Mizera (viz 4.8b)

Ve významu ubožák či pejorativní pojmenování jako potvora, darebák. (Mo: 146; Kn1: 26, 184; VW: ESSČ, VW: MSS)

Sadílek

Od příjmení Sadil. Na Domažlicku se jedná o lidi, kteří se rádi vychloubají, či sázejí. (Mo: 203)

Sůva (viz 4.4a; 4.6; 4.7a; 4.8a; 4.9b)

Mrzutý člověk. (Mo: 215)

Špinka (viz 4.3a; 4.4a; 4.7b)

Člověk lakomý. (Mo: 236)

ii. německá

Šír (viz 4.4a; 4.5)

Možné vysvětlení je také ze střhn. *schier* ve významu rychlý. (Mo: 230)

Šlambora

Odvozené z příjmení Šlamber či Šlambera pocházejícího z německého apelativa *Schlamper* = nedbalec. (Mo: 232; Kn1: 26–27) Beneš uvádí *Schlamber* v témže výkladu. (Be2: 291) *Slovník nespisovné češtiny* pak přichází s výrazem *šlompna* ve významu nepořádné ženy, srov. *cuchta*; nebo také s pojmy z brněnského nářečí – *šlomprácký* či *šlomprák*, z něm. *Schlampe*, resp. *Schlumpe*, ve smyslu nepořádné osoby či lajdáka. (Hu: 396)

c. dle věku, vzrůstu a příbuzenských vztahů

i. česká

Bobek (viz 4.7b; 4.8a)

Expresivně malá, bezvýznamná persona. (VW: ESSČ)

Bureš (viz 4.8a; 4.8b)

Odkazováno k příjmení Burda – ze staročeského apelativa ve významu hřmotný, silný, tělnatý člověk; taktéž nářeční podoba z Rychnovska ve smyslu zavalitý jedinec. Nejčastěji však z osobního jména Burian. Doloženo z roku 1563. (Mo: 48; VW: Ge) Beneš ještě dodává význam jinoch. (Be2: 176)

Dědek (viz 4.8a; 4.8b)

Z obecného jména *děd* ve významu stařec, stařík – otec matky či otce. Doložená příjmení již z roku 1390 **Dyed** a z roku 1401 **Dyedek Damulus**. (Mo: 55; VW: ESSČ; VW: Ge)

Jedlička (viz 4.7b)

Vysvětleno stejně jako Jedlan, Jedlánek; taktéž Jedlička je přeneseně pěkný, urostlý člověk. (Mo: 94)

Laurin (viz 4.1b)

V přeneseném významu apelativum *laurin* = trpaslík. (Mo: 125) Rovněž *Slovník staročeský* uvádí antroponymum Laurin, případně Lavrin, v básni o Jetřichovi Berúnském, kde vystupuje král tohoto jména, jenž byl přirovnán k pidimužíkovi. (VW: Ge)

Mužák

Z nářečního apelativa ve významu mladý ženatý muž. (Mo: 150)

Pastorek (viz 4.5; 4.7b; 4.8a)

Z apelativního pojmenování ve smyslu nevlastní syn. (Mo: 165; VW: Sl. stč.; Bě: MSS; VW: SSČ)

Pivr nec

Patrně zkomolené metateze z obecného pojmenování *prvenec* = prvorozenec, srovnáno s polským *pierwieniec*. (Mo: 173)

Starý (viz 4.4a; 4.6)

Malý staročeský slovník uvádí synonyma *starý* = starobylý, dávný, původní. (Bě: MSS) Označení může být také *ve stáří* nebo *za dávných časů*. (VW: ESSČ) Příjmení dle věku určuje také Knappová. (Kn1: 4)

ii. německá

Altman

Pravděpodobně ze střhněm. *altman* = „starý zkušený muž“, nebo z rodného jména Altmann. (Mat: 26) Příjmení složené z přídavného jména a složky zakončené na *-mann* či *-man* – typické pro německý jazyk; označující vztahy časové. (Be2: 347–348)

Lank

Z německého adjektiva *lang* = dlouhý. (Mo: 125)

Porš (viz 4.1b)

Beneš uvádí, že toto příjmení vychází z něm. *Bursche* ve významu mladík, mládenec. (Be2: 285)

4.5 Příjmení dle společenských rozvrstvení a poměrů; feudálních, církevních a vojenských hodností; právních a majetkových vztahů

i. česká

Havrda (viz 4.1c; 4.9b)

Ze staročeského substantiva *habart* ve smyslu osobní strážce či biřic. (Mo: 75)

Hejduk

Těž Hajduk nebo Heyduk – z pojmenování *hajduk* = ozbrojený osobní strážce sedící v kočáře vedle kočího, nebo v maďarštině ve smyslu dráb. (Mo: 79; Kn1: 27, 155)

Hlavatý (viz 4.4a; 4.4b; 4.7b)

Také vysoce postavený, mocný a vznešený člověk. (VW: ESSČ; Bě: MSS; VW: SSČ)

Holub (viz 4.1b; 4.4a; 4.4b; 4.7a)

Příjmení Holub by mohlo mít také spojitost s církví, a to jak píše *ESSČ*, ve významu *Duch svatý*. (VW: ESSČ)

Kotas (viz 4.1c; 4.4a; 4.7a; 4.8a; 4.8b)

Viz Kotek.

Kotek (viz 4.1c; 4.4a; 4.7a; 4.8a; 4.8b)

Doloženo jako vlastní jméno vzniklé z apelativa *kotec* – obchod či stánek. (VW: ESSČ)

Křížek (viz 4.1b)

Z křesťanského symbolu – zlatého křížku. (VW: ESSČ)

Maršálek

Původně podkoní či nadkoní – ze střhn. *mare* = kůň, *schalk* = čeledín. Později ze střhněm. *marschale* – třetí nejvyšší zemský úředník, dále také vojenská hodnost celníků. (Mo: 138; VW: ESSČ; VW: Ge, VW: SSČ)

Pastorek (viz 4.4c; 4.7b; 4.8a)

Deminutivum z latinského *pastor* = pastýř či evangelický duchovní. (Mo: 165)

Pluhař (viz 4.6)

Rolník, jenž oral pole. (Mo: 175; VW: Sl. stč.; VW: SSČ)

Poplužník

Majitel poplužního dvora. (VW: Sl. stč.)

Roth (viz 4.2c; 4.3b; 4.4a)

Možná záměna za českou verzi *rod* ve významu rota. (Mo: 196)

Rybář (viz 4.6; 4.7a)

Přeneseně také svatý Petr, jakožto apoštol. (VW: ESSČ)

Sedláček

Deminutivum z příjmení Sedlák ve významu drobný sedlák, chudý venkovan, či „mladý hospodář, kterému otec postoupil předčasně grunt, aby nemusel na vojnu.“ Možná forma tohoto příjmení také Sedlatschek. (Mo: 205; Kn1: 27, 158; VW: ESSČ)

Sedlák

Původně se jednalo o vlastníka zemědělské usedlosti, statku. Rovněž ale poddaného, který pracoval na cizím poli a odváděl mzdu. V neposlední řadě také prostého venkovana. (Mo: 205; VW: ESSČ)

Smetana (viz 4.8a)

Přeneseně také jako hojnost, boží požehnání. (VW: ESSČ)

Šír (viz 4.4a; 4.4b)

Nejčastěji asi z apelativa *kušník* pocházející z hornictví a hutnictví ve významu osoby, která spravovala uhlí ve staré huti. (Mo: 230)

ii. německá

Gintr/Gyntr

Pravděpodobně vychází z osobního jména Gunt(h)er ve významu *bojovník v armádě*. Rovněž tvary Kintr, Kinter či Kyntera. (Mo: 72, 74)

Hauser/Hauzr (viz 4.2c)

Z německého apelativa *Hausler* – podruh či hospodář. Příjmení vzniklá na základě tohoto: Hausar, Hauzer, Hauzar, Hauzera. (Mo: 78)

Linka (viz 4.8b)

Eventualita, že jde o počestění příjmení Link vycházející z německého *Linke* – levice. (Mo: 129)

Man (viz 4.1c)

Německé jméno obecné *Mann* = muž; dále pak feudální vlastnictví – vazal, leník či „držitel léna sloužící lennímu pánu za propůjčení nemovitosti.“ (Mo: 136; VW: ESSČ) Přeneseně *man* užit jako rukojmí či poddaný. (VW: ESSČ; VW: SSČ)

Pytelka (viz 4.8a)

Jedná se o příjmení z německého apelativa *Büttel* = biřic, nebo služebník na úřadě. (Mo: 186)

Richtr/Richter

Podoby Richter, Richtr, Rychter, Rychtr, Rychtera, Rychtar – z obecného jména *Richter* – soudce, starosta, popř. rychtář. (Mo: 193; Kn1: 28, 165; Be2: 280)

Rösler (viz 4.2c; 4.6)

Také Rössler = majitel domu *U růže* nebo *U koníčka*. (Mo: 195)

iii. patronymikum

Pavlů (viz 4.1d)

Dle svatého Pavla – apoštola a světce, nebo osoby po něm pojmenované. (VW: Sl. stč.)

4.6 Příjmení vzniklé z pojmenování zaměstnání, řemesel a dalších lidských činností

i. česká

Bulíř (viz 4.1b; 4.4b; 4.7a)

Z apelativního *bulík* = mladý vůl. Přípona obsahující *-ř*. (Rej: 105; Hu: 78; Be1: 100) Bulíři dříve chodívali pást voly.

Čihák (viz 4.8a; 4.9b)

Lovec opeřenců, čihař. Doložený také **Jescony dicto Czihak** z roku 1392 a **Jan dictus Czyhak** z roku 1397. (Mo: 53; Ma2: 55)

Duda (viz 4.7a; 4.9b)

Z apelativa *duda* – dudák (hráč na dudy). (Mo: 60)

Horáček (viz 4.3a)

Viz Horák.

Horák (viz 4.3a; 4.7b)

Původně horák byl v Praze prodavač dřevěného náradí. (Mo: 84)

Hudec

„Hráč na strunný nástroj.“ (Mo: 87)

Kolomazník

Řemeslník vyrábějící kolomaz. (Kn1: 28; VW: ESSČ)

Koudela (viz 4.2a; 4.4a; 4.4b; 4.7b)

Obchodník s koudelí. (Mo: 113)

Kovář

Řemeslník zpracovávající kovy nebo vyrábějící produkty z něj. (Kn1: 28; VW: ESSČ; VW: Sl. stč.; Bě: MSS)

Novák (viz 4.3a)

Také jako švec, který šil novou obuv. (Mo: 156; Kn1: 28)

Pluhař (viz 4.5)

Osoba vyrábějící pluh. (Mo: 175; VW: Sl. stč.)

Rybář (viz 4.5; 4.7a)

Především příjmení z vykonávané činnosti, a sice lovu ryb. (Kn1: 4, 28; VW: ESSČ)

Soukup

Rovněž Soukup; z pojmenování překupníka, dohazovače, donašeče, či svědka. (Mo: 215; Kn1: 28)

Starý (viz 4.4a; 4.4c)

Pan starý také ve významu sládek v pivovaru. (Mo: 217)

Sůva (viz 4.4a; 4.4b; 4.7a; 4.8a; 4.9b)

Přezdívka pro pekaře, kteří bdí v noci jako sovy. (Mo: 215, 222)

Šindelář (viz 4.4a)

Výrobce šindele (dřevěné krytiny). (Mo: 230; Kn1: 28)

Tvrzník (viz 4.3a; 4.7b)

Správce tvrže či hradu. (VW: ESSČ)

Vozár

Slovenské příjmení z povolání vozky. (Maj: 29–30)

ii. německé

Bína (viz 4.1b; 4.7a)

Z německého *Biener* = včelař. (Mat: 74)

Brečnajdr/Bretšnajdr

Z němčiny ve významu pilař, truhlář, výrobce prken. Počeštěná forma Brečnajdr se zjednodušením zdvojených souhlásek. (Mo: 46; Kn1: 28, 163; Be2: 262)

Fischer

Z němčiny ve významu rybář. Možná i počeštěná verze Fišer. (Mo: 67; Kn1: 28, 162; Be2: 251)

Flosman

Z německého *Floss* = vor + *Mann* = muž, člověk; osoba vyrábějící vory či pracující na voru. (Mo: 68)

Hammerschmidt

Německé kompozitum *Hammer* = kladivo + *Schmied* = kovář; zde v překladu jako obráběč kovů (Mo: 77; Kn1: 160), nebo také kovář v hamru, hamrník. (Mat: 99; Be2: 260)

Jágr

Z německého *Jäger* = myslivec. (Mo: 92; Be2: 250)

Miler/Müller

Z německého apelativa *Müller*, přejato z latinského *malinarius* = mlynář. Do českého jazyka přejato také jako podoba Miler nebo Miller. (Mo: 149; Kn1: 28, 161; Be2: 271)

Rösler (viz 4.2c; 4.5)

Ze středohornoněmeckého apelativa *reseler* = příštipkář, jirchář, čeledín u koní, koňář či povozník (Mo: 195)

Fajfr/Pfeifer

Přejato ze střhněm. *phifer* jako umělecké povolání pištce. (Be2: 279)

Semler

Příjmení pocházející ze střhněm. apelativa *semel* = jemná pšeničná mouka, bílý chléb, houska; původně z latinského *simila*. Jedná se o speciálního pekaře, který pekl pouze z bílé mouky. Doložen **Jan Sempek** z roku 1571. (Be2: 272–273)

Šmíd

Česká verze pocházející z německého Schmied jako název řemesla, a to kováře. Existence několika variant tohoto příjmení: Schmied – Schmiedt – Schmiedth – Schmidt – Schmid – Schmit – Schmitt – Šmidt – Šmídt – Šmid – Šmied – Šmíd – Šmída – Šmídek. (Mo: 208, 233; Kn1: 160, 162, 165; Be2: 260)

Šrýtr

Z příjmení Schröter vycházejícího ze střhněm. *schrôtaere* – staročesky šrotěť, či rozvážeč piva nebo vína; eventuálně ze Schroter nebo Schreter z apelativa *schreter* označující krejčího. Zde pak s nářeční změnou *ö* či *e* → *i*. (Be2: 278)

Štýbler (viz 4.3b)

Povolání hostinského z německého *Stube* = světnice či vesnická hospoda. (Be2: 274)

Tepr/Tepper

Z německého Töpfer = hrnčíř. Zvláště na Liberecku a Jablonecku se nacházejí příjmení typu Tepr, Töppr z obecného pojmenování *teper*, taktéž ve významu hrnčíř. (Be2: 265) Rovněž na Havlíčkovobrodsku, kde se vyskytoval německý nářeční ostrov, se osoba vykonávající toto řemeslo nazývala *Töpfer*. (Mo: 248)

Trejbal (viz 4.9a)

Taktéž forma Treybal; z německého *Treiber* = honák. Došlo zde k disimilaci. (Mo: 253) Beneš dodává, že příjmení Treibal nebo Treybal pochází z pojmenování člověka pracujícího se skotem. (Be2: 248)

Vaner (viz 4.2b; 4.9b)

Kontrakcí ze střhn. apelativa *Wagner* = kolář (Mo: 259)

Vavřich (viz 4.1b)

S referencí k Vaverkovi; ze zdobnělin příjmení Vávra či Vavera (z německého *Wawr* = tkadlec). (Mo: 261)

Vébr

Z německého *Weber* – tkadlec. V češtině zjednodušené hláskové skupiny a vypouštění *-e-* (*Weber* → *Webr*) a *w* přepisujeme jako *v* (*Webr* → *Vebr*). (Mo: 262; Kn1: 162, 163, 165) Rovněž Beneš uvádí toto příjmení k názvu pracovníků v textilní výrobě. (Be2: 267)

Volman

Z příjmení *Voleman* vyvinutého z německého *Wollemann* = obchodník s vlnou. (Mo: 271; Be2: 266)

4.7 Příjmení z živočišných a rostlinných názvů

a. dle jmen savců, ptáků a dalších živočichů

i. české

Beran (viz 4.8a; 4.8b)

Druh savce – samec od ovce. (Kn1: 29; VW: ESSČ; VW: Ge)

Bulíř (viz 4.1b; 4.4b; 4.6)

Z obecného podstatného jména *bulík* = původně mladý vůl, srov. s něm. *Bulle* = býk, vůl. (Rej: 105; Hu: 78)

Čapek

Zdobnělina pro druh vodního opeřence – čápa, volavku. (VW: ESSČ; Bě: MSS)

Čermák

Název pro ptáka rehka. (Mo: 53; Kn1: 29)

Černík (viz 4.2a; 4.4a)

Z apelativa černík = pták černohlávek. (Mo: 53)

Duda (viz 4.6; 4.9b)

Pták dudek. (Mo: 60)

Holub (viz 4.1b; 4.4a; 4.4b; 4.5)

Pravděpodobně příjmení Holub pramení z apelativa *holub*, staroslověnsky *golqubъ*, tedy z názvu ptáka. (Mo: 84; VW: ESSČ; VW: Ge)

Ježek (viz 4.1b; 4.7b)

Původ v příjmení Jež, který pravděpodobně souvisí se starým nářečním pojmenováním pro ježka. Taktéž ESSČ upřednostňuje výklad bodlinatého zvířete. (Mo: 94; Kn1: 29; VW: ESSČ)

Kotas (viz 4.1c; 4.4a; 4.5; 4.8a; 4.8b)

Viz Kotek.

Kotek (viz 4.1c; 4.4a; 4.5; 4.8a; 4.8b)

Typy jako Kotek či Kotík jsou jen odvozena z příjmení Kot, jenž vzniklo na základě obecného pojmenování kocoura. (Mo: 112; Kn1: 29; Ma2: 155–157)

Morávek (viz 4.1b; 4.3a)

Z příjmení Mora; eventualita původu apelativního – *mora* = nářečně můra. (Mo: 147)

Prskavec (viz 4.7b; 4.9b)

Dialektický tvar pro kvíčalu (druh ptáka). (Mo: 183)

Rybář (viz 4.5; 4.6)

Z apelativního pojmenování *rybář* jako rybák (druh ptáka ledňáčka). (Mo: 199)

Slavík

Malý, nenápadně zbarvený, ptáček, jenž je obdivován pro svůj zpěv. (Kn1: 29; VW: ESSČ)

Sluka (viz 4.8a)

Druh opeřence. (VW: ESSČ)

Sůva (viz 4.4a; 4.4b; 4.6; 4.8a; 4.9b)

Nářeční podoba obecného pojmenování sovy. (Mo: 215, 222)

Špička (viz 4.8a)

Nářeční pojmenování pro opeřence lindušku lesní. (Mo: 236)

Třešňák (viz 4.2a; 4.7b)

Pták rehek či červenka – z nářečního apelativa *třešňák*. (Mo: 255)

ii. německé

Bína (viz 4.1b; 4.6)

Z německého *Biene* = včela. (Mat: 74)

Moisl/Maizl/Mojzl/Maisel (viz 4.8a)

Varianty Meisel, Meisl, Maisl, Maizl odpovídají pojmenování sýkory (ptáka), ze židovského jména Michael. Formy Moisl, Meusel se spíše shodují s malým hlodavcem – myškou. (Be2: 303)

iii. latinské

Suska (viz 4.1b; 4.1c)

Latinský kořen *sus-* ztvárnující vepře. (Mo: 222)

b. dle názvů rostlin, jejich částí či plodů apod.

i. české

Bobek (viz 4.4c; 4.8a)

Z obecného termínu *bob* = druh luštěniny, nebo vavřín (bobkový list), popř. jeho plod. (Mo: 45; VW: ESSČ)

Fiala

Možno vykládat z *fioly*, *fiely* či *fialy*, z latinského názvu *viola*, nebo střhn. *vīole* – nepatrná fialovomodrá květina violka vonná, lidově zvaná fialka, která se užívá v lékařství. (Kn1: 29; VW: ESSČ)

Hlavatý (viz 4.4a; 4.4b; 4.5)

Přeneseně také jako rostlina konopí hlavaté. (VW: ESSČ)

Horák (viz 4.3a; 4.6)

Bylina, pravděpodobně olešník, rostoucí mezi stromy. (VW: ESSČ)

Hořčica/Hořčice (viz 4.8a)

Z názvu rostliny hořčice seté. (Maj: 116)

Hruška

Odkaz k příjmením Hruš, Hruša a Hruša vyvstávající z apelativa *hruš* = hrušeň (ovocný strom), nebo plodů tohoto stromu – hrušek. (Mo: 87; Kn1: 29; VW: ESSČ; VW: Ge)

Jedlička (viz 4.4c)

Z názvu stromu jedle. (Mo: 94; Kn1: 29)

Ježek (viz 4.1b; 4.7a)

Také jako plody (např. kaštiny) mající povrch pokrytý bodlinami. (Bě: MSS; VW: SSČ)

Koudela (viz 4.2; 4.4a; 4.4b; 4.6)

Z apelativa *koudel*. Další příjmení odvozená od koudele: Koudela; Koudelka; Koudelák. (Mo: 113)

Pastorek (viz 4.4c; 4.5; 4.8a)

Odnož z kmene. (Mo: 165)

Prskavec (viz 4.7a; 4.9b)

Na Valašsku se takto nazývá druh jahody. (Mo: 183)

Reizek/Rejzek (viz 4.4a)

Dialektální pojmenování pro ryzce (druh houby). (Mo: 191)

Růta (viz 4.1c; 4.2a; 4.4a)

Příjmení od *routy*, ve smyslu zahradní rostliny. (Mo: 198–199)

Smolík (viz 4.4a; 4.8a; 4.9b)

Smola = lymfa jehličnatých stromů nebo produkt z pryskyřice. (Mo: 212–213)

Soušek (viz 4.2a; 4.4a)

Zdrobněno z příjmení Soucha – z před. jm. suchý, hromada sena na louce, suchý strom → přizpůsobeno přirozenému rodu. (Mo: 215)

Špinka (viz 4.3a; 4.4a; 4.4b)

Z apelativa *špinka* – také jako letní hruška s našedlými plody. (Mo: 236)

Třešňák (viz 4.2a; 4.7a)

Ze zhrublého apelativa třešně. (Mo: 255)

Tvrzník (viz 4.3a; 4.6)

Nářeční pojmenování pro hřib. (Mo: 256)

Voves

Pravděpodobně z označení obilniny – ovsa, pěstovaného jako krmení pro koně. (VW: Sl. stč.) V případě tohoto příjmení je zde protetické *v-*.

Zuna

Dialektický výraz pro „hluché zrna“ či plevel v obilí. Užívá se zejména ve slovenštině, ale také v českém nářečí. Přeneseně by se mohlo jednat o člověka, kterého

si lidé nevážili. (Svoboda, Jan. [přístup 10. 4. 2019]; Ptejte se knihovny. *Příjmení Zunová* [přístup 10. 4. 2019])

ii. německé

Koloc (viz 4.1b; 4.7b)

Patrně z německého Kloz vyvstávajícího ze střhněm. *klôz*, nebo *kloz* s významem pařez, hrouda. (Be2: 311)

Leimer (viz 4.2c)

Ze střhněm. *leim* = hlína. (Be2: 266)

Pinc

Ze střhněm. *binz* = sítina (druh trávy), nebo z německého *Pinz* = houba; srovnáno se slovenským nářečním tvarem *pinclík* = hřib. (Mo: 172)

Resl (viz 4.1c; 4.3b; 4.4a)

Z Jihlavska, z tehdejšího německého ostrůvku, nářeční výraz *Resse* označující stočený svazek či kloub lnu. (Mo: 192)

4.8 Příjmení z pojmenování věcí, abstrakt, přírodních jevů apod.

a. dle názvů surovin, výrobků, pokrmů, nástrojů, mincí a oděvů

i. české

Beneš (viz 4.1b)

V hanáckém dialektu *beneš* = malá buхта či druh koláče (Mo: 43)

Beran (viz 4.7a; 4.8b)

Beran, nebo beranidlo – náčiní mající úlohu při obléhání hradů, či při pokládání dlažby na cesty. (VW: ESSČ)

Bobek (viz 4.4c; 4.7b)

Trus zvířat ve tvaru kuliček, nebo také hnojivo. (VW: ESSČ)

Bureš (viz 4.4c; 4.8b)

Přeneseně také jako břemeno. (Mo: 48)

Čihák (viz 4.6; 4.9b)

Apelativní pojmenování – kovářský nástroj. (Mo: 53)

Dědek (viz 4.4c; 4.8b)

Obecné pojmenování *dědek* také ve smyslu stolice na naklepávání kosy, snopu na vrchu mandele, nebo z moravského nářečí ve významu žaludku, velikého jelita. (Mo: 55)

Flanderka (viz 4.2d; 4.8a)

Dle *flandery* – špatného svrchního roucha, nebo také kabátu šitého z flanderského sukna. (Mo: 67)

Hořčica/Hořčice (viz 4.7b)

Produkt rostliny hořčice – jemná zlatohnědá pasta několikerych druhů.

Kabátek

Deminutivum příjmení Kabát. (Kn1: 30)

Knotek (viz 4.4a)

Knot také jako zápalná šňůra, hadr či uzel ve vlasech. (Mo: 105)

Kotas (viz 4.1c; 4.4a; 4.5; 4.7a; 4.8b)

Viz Kotek.

Kotek (viz 4.1c; 4.4a; 4.5; 4.7a; 4.8b)

V lašském dialektu znamená *kot* či *kotek* nepálenou cihlu, tedy název suroviny. (Mo: 112) Do skupiny pokrmů by se pak zařadila Matesova interpretace *kotku* jako pochoutky ze zabijačky – vepřového kolínka. (Ma2: 155–157)

Kotva

Kovová věc k upevnění lodi na místě, „kovová hvězdice se čtyřmi hroty sloužící jako umělá překážka v chůzi, běhu, klusu ap.“, nebo umývadlo. (VW: ESSČ; Bě: MSS)

Metelka

Deminutivum z příjmení Metel pocházející z apelativa *metelice* = vánice. (Mo: 143)

Pastorek (viz 4.4c; 4.5; 4.7b)

Přeneseně také ozubené kolečko. (Mo: 165)

Pelant (viz 4.1b; 4.9b)

Z apelativa *pela* pojmenovávající větroplach. (Mo: 167)

Pelda (viz 4.1b; 4.9b)

Viz Pelant.

Piroha/Pirota

Piroh zařazen jako pokrm a poživatina. (Maj: 47)

Poláček (viz 4.2a; 4.2d; 4.3a)

Polská mince, peníz. (Mo: 177; VW: SSČ)

Pytelka (viz 4.5)

Z obecného pojmenování pytel – měch, z něm. *Beutel*. (Mo: 186)

Smetana (viz 4.5)

Z obecného pojmenování *smetany* = nejtučnější součásti mléka. (Mo: 212; Kn1: 30; VW: ESSČ)

Smolík (viz 4.4a; 4.7b; 4.9b)

Produkt z pryskyřice. (Mo: 212–213)

Sluka (viz 4.7a)

Kuchyňský nástroj k formování těsta, smyčka či klička ke spojení čehokoliv; nebo jako druh pokrmu – masová nádivka z mletého masa. (VW: ESSČ)

Sůva (viz 4.4a; 4.4b; 4.6; 4.7a; 4.9b)

Nepodařená houska či v moravském nářečí pant na dveřích. (Mo: 215, 222)

Špička (viz 4.7a)

Deminutivum apelativa *špic* = hrot. (Mo: 236; VW: ESSČ)

Vomela (viz 4.4a)

Přeneseně také chvojí na koště. (Mo: 271–272)

ii. německé**Felkner**

Z německého Felger vyvinutého ze stříhněm. *vəlge* = loukoť. (Be2: 262)

Gatter

Z němčiny ve významu plot z latěk. (Ling)

Hák

Ze stříhn. *hāke, hāken* – zakřivený předmět k zavěšení čehokoliv. (Kn1: 30; VW: ESSČ; VW: Ge)

Hozák (viz 4.4b; 4.9b)

Z německého *Hose* = kalhoty. (Mo: 86; Kn1: 30)

Moisl/Maizl/Mojzl/Maisel (viz 4.7a)

Toto příjmení může mít rovněž původ ve stříhněm. apelativu *meizel* ve významu dláto; z téhož se dále vyvinuly podoby jako Mayssl, Maysel, Meissel, Meisl, Maisl, Maizl, popřípadě počeštěně Mejzlík, Maišl. (Be2: 320)

Rázl (viz 4.1c)

Německé podoby jako Rasel nebo Rassel spíše vycházejí z apelativa překládaného jako rolnička či chrastítko. (Mo: 189)

Šelemberk/Šelenberk (viz 4.2b; 4.2c; 4.3b)

Z německého *Schelle* = zvonec. (Mat: 97)

b. dle abstraktních pojmenování, přírodních jevů, svátků, nadpřirozených bytostí, náboženských příslušností atd.

i. česká

Beran (viz 4.7a; 4.8a)

Beran jako symbol čistoty v křesťanství, nebo jako znamení zvěrokruhu. (VW: ESSČ)

Bláha (viz 4.1b)

Spojitosť s abstraktním pojmenováním blažeností či štěstím. (VW: ESSČ; Bě: MSS)

Bureš (viz 4.4c; 4.8a)

Z chodského nářečí = pojmenování svrška v kartách. (Mo: 48)

Dědek (viz 4.4c; 4.8a)

Dědek také jako modla či bůžek rodu. (VW: ESSČ; Bě: MSS)

Hlinka

Deminutivum vzniklé na základě pojmenování země, přírody a přírodních jevů – z apelativa hlína. (Maj: 46)

Fanta (viz 4.4b)

Z obecného pojmenování *fant* ve významu zástava. (Mo: 65)

Kotas (viz 4.1c; 4.4a; 4.5; 4.7a; 4.8a)

Viz Kotek.

Kotek (viz 4.1c; 4.4a; 4.5; 4.7a; 4.8a)

Kotek jako moravský lidový tanec při masopustech, svatbách či hra s míčem. Doplněno ještě o frazém „sednout si na kotek“ = sednout si na bobek. (Ma2: 155–157)

Linka (viz 4.5)

Deminutivní podoba obecného pojmenování *lina* ve významu čára. (Mo: 129)

Mizera (viz 4.4b)

Z latinského *miseria* – bída, nouze. (Mo: 146; VW: ESSČ; VW: Ge; Bě: MSS; VW: SSČ)

Škoda (viz 4.4a)

Příjmení vycházející z abstrakt – z poškození, ať už svého, či někoho jiného. (Kn1: 31; Bě: MSS; Ši: SSČ) Upozornění na frazém *dávati na škody* = na lichvu. (VW: SSČ)

Vajsejtl

Asi z Vajseitl či Vajshajtl – severočeská podoba příjmení Weisshauptel ve významu *bílé hlavičky*. (Mo: 259) Poznamenejme jen, že s příjmením Vajsejtlová se narodila také autorčina prababička.

Večeřa

Též Večer; z obecného pojmenování *večeře*. (Mo: 262) Nářeční hláskoslovný vývoj. (Kn1: 150, 154)

ii. německá

Kyksa (viz 4.9b)

Pravděpodobně z apelativa *kiks*, z něm. *Kicks* = chyba, selhání (Hu: 194); doplněno o českou koncovku *-a*. Tvrdé *y* vzniklo možnou analogií.

Máj (viz 4.1c)

Možná spojitost s názvem německého kmene Magin, ve významu síla, jako např. příjmení Meinhart. (Mo: 135)

4.9 Příjmení vzniklá ze slovesných pojmenování

a. z tvaru přičestí minulého

Hnízdil

Přičestí minulé slovesa *hnízdit* či *hnízdit se* = vrtět sebou, dělat si pohodlné místo. (Mo: 82)

Hvízdal

Z přičestí minulého slovesa *hvízdát*.

Pospíšil

Typický minulý tvar slovesa, zejména na Moravě. (Kn1: 31)

Stejskal

Také podoby jako Steyskal a Stýskal; tvar přičestí minulého slovesa *stýskat*, *stejskat*. (Mo: 218; Kn1: 31)

Šámal

Z verba *šámat (se)* = šourat se, vléci se. (Mo: 225)

Trejbál (viz 4.6)

Z přičestí minulého stč. slovesa *trýbat* = náruživě lokat, rychle pít. (Mo: 252; Be2: 248)

b. z podstatných nebo přídavných jmen odvozených od slovesných základů

i. česká

Čihák (viz 4.6; 4.8a)

Ze slovesa *čihat*. (Mo: 53)

Duda (viz 4.6; 4.7a)

Dudat = hrát na dudy. (Mo: 60)

Havrda (viz 4.1c; 4.5)

Z verba *havrdit* ve významu štěkat. (Mo: 78)

Hozák (viz 4.4b; 4.8a)

Staročeské sloveso *hozdit se* = hyzdit. (Mo: 86)

Jáč (viz 4.1b)

Také krátká podoba Jač zapříčiněna nářečním slovesem *jačet*. (Mo: 92)

Košek (viz 4.1b)

Deminutivum z příjmení Koša; odvozené z osobních jmen začínajících na skupinu Ko(ch)- ve významu kochat, milovat jako Kochan, Kornel. (Mo: 112; Kn1: 14)

Louda (viz 4.4b)

Ze slovesa *loudat se* = toulat se; později pomalu chodit či pomalu pracovat. (Mo: 131)

Pelant (viz 4.1b; 4.8a)

Ze slovesa *pelovat* ve významu rychle utíkat, pelášit; nebo ze slovesa *pelantit* = taktěž pelášit. (Mo: 167)

Pelda (viz 4.1b; 4.8a)

Viz Pelant.

Prskavec (viz 4.7a; 4.7b)

Ze slovesa *prskat*. (Mo: 183)

Smolík (viz 4.4a; 4.7b; 4.8a)

Ze slovesa *smolit* = špinit. (Mo: 212–213)

Sůva (viz 4.4a; 4.4b; 4.6; 4.7a; 4.8a)

Z verba *s(u)ovat* = sunout (Mo: 215)

Švehla

Staročeské sloveso *švehlat* = šveholit. (Mo: 244; Kn1: 32)

ii. německá

Kyksa (viz 4.8b)

Možná interpretace taktěž z něm. slovesa *kicksen* = selhat. Známe rovněž český výraz *kiksnout* ve stejném významu, popř. mít neúspěch či vybuchnout. (Hu: 194)

Vaner (viz 4.2b; 4.6)

Pravděpodobně z německého *Weiner*, *Wainer*, *Wainar* nebo *Vajnar* se ztrátou *-i*; taktěž ze slovesa *weinen* = plakat. (Mo: 259)

5 Kategorizace jmen po chalupě

Č. 1 (horní ves) – U Nácinků

- *z hypokoristika křestního jména latinského původu – Ignác (Kn2: 104)*

Toto jméno po chalupě vychází z křestního jména *Ignác*, kterým se tak nazýval majitel Hynek Bobek. Jedná se o zkrácenou verzi *Ignác* → *Nác* a následně zdobnělou a zkrácenou do *Nácinka*. Již od r. 1783 bydlel v tomto domě rod Bobků. Od r. 1991 zde žil Karel Švehla.

Č. 2 (horní ves) – U Teprů, U Adamů

- *U Teprů (viz 4.6) = z německého příjmení vzniklého z pojmenování zaměstnání, řemesel – hrnčír (Be2: 265)*
- *U Adamů = z jiného jména po chalupě vzniklého z křestního jména hebrejského původu – Adam (Kn2: 60)*

Od r. 1779 v tomto domě přebýval rod Čiháků, dále byl majitelem Josef Hauzr se ženou rozenou Rozkocovou, znovu provdanou Teprovou. Z jejího příjmení tedy vzniklo jméno po chalupě *U Teprů*. Mezitím zde také pobýval nájemník Petr Bobek, zvaný Adamů Petr. Tuto přezdívku pravděpodobně získal ze jména po stavení, kde žil předtím; z toho dále „příslipka“ *U Adamů*. Po smrti Teprové v r. 1912 se domek sesunul a dále se nevystavěl.

Č. 3 (horní ves) – U Vajsejtlů

- *z německého příjmení z abstraktních pojmenování (viz 4.8b) – bílá hlavička (Mo: 259)*

Od r. 1751 zde působilo pokolení Vajsejtlů. Petr Vajsejtl, nar. r. 1837, se ženou, roz. Bínovou, propil statek a musel ho prodat svému švagrovi Josefu Bínovi, od té chvíle obývali tuto chalupu Bínovi. V dnešní době p. Stejskal.

Č. 4 (horní ves) – U Čiháků

- z příjmení z podstatného jména odvozeného od slovesného základu (viz 4.9b) – *číhat* (Mo: 53)
- z pojmenování zaměstnání, řemesel (viz 4.6) – *lovec* (Mo: 53; Ma2: 55)
- z názvu surovin, výrobků (viz 4.8a) – *kovářský nástroj* (Mo: 53)

Od r. 1750 byli vlastníky Matěj Lank, Josef Pluhař, dále od r. 1787 rod Sluků, poté poslední majitelka Marie Růtová, roz. Sluková. Dům byl odkoupen Josefem Bínou z č. 3; po r. 1945 byl zbořen. Není však důkazů, že zde žila osoba s příjmením Čihák.

Č. 5 (horní ves) – U Ježků

- z příjmení z hypokoristika jména hebrejského (viz 4.1b) – *Jan* (Mo: 94; Kn1: 16)
- dle jmen savců (viz 4.7a) – *bodlinaté zvíře* (Mo: 94; Kn1: 29; VW: ESSČ)
- dle názvů rostlin, jejich částí a plodů (viz 4.7b) – *bodlinatý povrch rostlin* (Bě: MSS; VW: SSČ)

Od r. 1759 vlastníci Jan Porš, zeť Josef Rozkovec. Od r. 1824 rod Valešů, poté Florian Moizl a následně František Ježek, který se brzy odstěhoval. Dům dále používal Václav Sluka z č. 4, ale r. 1886 chalupa vyhořela a nebyla zrekonstruována. S pozemky pak zacházel Hynek Sluka z č. 4.

Č. 6 (horní ves) – U Honců, U Pekařů

- z příjmení z pojmenování zaměstnání, řemesel – *honec, pekař*

Od r. 1802 měl v držení tuto usedlost rod Lanků. Dále se prodala Petru Škodovi a od té doby až dodnes zde žijí Škodovi. Jméno po chalupě pochází z řemesla, pravděpodobně zde bývala pekárna. „Příslipka“ U Honců pramení spíše ze zaměstnání, popř. volnočasové aktivity, jelikož tu honci ze Starého Dubu chodili pást ovce na Ovčín¹.

Č. 7 (horní ves) – U Muzikantů

- z názvu abstrakt vykonávaných v tomto sídle – *muzika*

---

¹ název kopce – lidově Voučín

Nacházel se zde hostinec, kde majitelem byl muzikant, odtud také jméno po stavení. Od r. 1759 obývali hospodu Stejskalovi. Poslední hostinský Jan Stejskal, nar. 1862, ji propil, a proto ji odkoupil Václav Košek. Jmenovaný se však nevrátil z první světové války, a tudíž krčmu převzal František Kyksa s manželkou, roz. Koškovou, z č. 9. V r. 1939 pronajato Josefu Čihákovi a v r. 1949 byla živnost zakázána. Od r. 1991 zde bydlel Miloš Sedmidubský; nyní nový majitel.

Č. 8 (horní ves) – U Kočhonců

- *z povolání či činnosti – kočí, honec*

Od r. 1778 majitelem Jan Paulů. Dům zašel, byl zbořen v r. 1892, spáleniště bylo srovnáno se zemí a pozemky odkoupeny Kateřinou Paulovou z č. 110. Nyní dům neexistuje. Jméno po chalupě pochází zřejmě z povolání či činnosti (kočí + honec).

Č. 9 (horní ves) – U Koupšů

- *z příjmení vycházejícího z hypokoristika křestního jména hebrejského – Jakub (Kn2: 107)*

Již z nejstarších zápisů z roku 1560 je doložen usedlík jménem Adam Koubcův. Dále tu bývával statek s rychtářem Kubešem. Není tedy jisté, zda přízvisko pochází právě od Koubcova Adama, nebo až od zmiňovaného rychtáře. Jméno je asimilované jako *Koupša* či *Koupše*. Od r. 1743 byl vlastníkem Václav Šrýtr, později jeho zeť Václav Lank. R. 1779 se ujal stavení i vdovy po zemřelém Lankovi Jiří Vajsejtl. Tento rod zde žil do r. 1857, poté se přičlenil Václav Košek a nastupuje pokolení Košků. Po r. 1892 vlastníkem Florian Šrýtr z č. 37 a v r. 1918 se přičlenil Josef Škoda z Horky. Od r. 1991 majitelkou Vlasta Koudelová, roz. Škodová (dcera Josefa Škody). Nyní nový majitel.

Č. 10 (horní ves) – U Zedníků

- *z povolání, řemesla – zedník*

Pravděpodobně osoba vykonávající zednické řemeslo. Od r. 1787 rod Honsejků, dále od r. 1792 rod Bobků, poté Ignác Paulů z č. 110 (švagr posledního majitele Bobka). Následovali je dcera Josefa s mužem Petrem Bínou, kteří se brzy odstěhovali. Jejich

nástupci se stali Josef Suska se synem Josefem (továrním dělníkem). Od r. 1991 sloužil domek k rekreaci a vlastníkem byl Josef Suska.

Č. 11 (horní ves) – U Bejráků

- z německého apelativa *Bär* = medvěd (*bérák* → *bejrák*)
- z německého apelativa *Bier* = pivo (*bírák* → *bejrák*)
- z pojmenování rostliny – *pýr* (*pýrák* → *pejrák* → *bejrák*)

R. 1760 vlastník Jiří Bobek, dále od r. 1787 Josef Brečnajdr a po něm Antonín Porš. Pokračovatelem byl František Paulů z č. 110; po zemřelém přebrala dům jeho dcera Jiřina. Od r. 1991 majitelem Jindřich Guschl.

Č. 12 (horní ves) – Ve Mlejnků

- z názvu budovy určené k této činnosti – *mlýn*

„Příslička“ *Ve Mlejnků* pochází z účelu budovy k této činnosti určené, a sice mlýnu. Bydlíval zde mlynář, jenž pekl žitný chléb. Tuto usedlost postavil Adam Šmíd, od něj ji odkoupil Jindřich Majsel. R. 1756 pokračovalo v řemesle pokolení Šmídů. Od r. 1799 rod Kotasů a po nich Slukové. Následovníkem byl Jan Stejskal z č. 42, který mlýn pořídil v dražbě. Poté ho prodal Rajmundu Poršovi a ten dále mlynáři Janu Starému. Od r. 1991 byl majitelem Petr Pospíšil; dům slouží k rekreaci.

Č. 13 (horní ves) – U Matů

- z hypokoristika křesťního jména hebrejského původu – *Matěj* (Kn2: 128)

Od r. 1743 obýval tuto budovu rod Bradáčů, po něm pak přiřazený rod Čiháků. Následovali Josef Šeemberk, Marie Šeemberková a od r. 1946 Josef Šeemberk mladší. Od r. 1991 byla majitelkou Alena Jágrová, roz. Šeemberková. Dům slouží k rekreaci. Jméno po chalupě vzniklo na základě domácí podoby osobního jména Matěje Bradáče (*U Matějů* → zkráceně *U Matů*), jenž v r. 1743 odkoupil stavení po svém zemřelém otci.

Č. 14 (horní ves) – U Janků

- z příjmení pocházejícího z křestního jména hebrejského původu – Jan (Kn2: 107)
- z křestního jména hebrejského – Jan (Kn2: 107)
- z hypokoristika křestního jména hebrejského – Jan → Janek

Tento dům se datuje k roku 1776 a k majiteli Jiřímu Třešňákovi. Později, od r. 1792, evidujeme rod Vajsejtlů. Následovali Antonín Hanzl a Hynek Sluka (mlynář). Nyní zde žijí Šrýtrovi. Jméno po stavení má původ v křestním jméně Jan či Janek, nebo v domácké podobě tohoto jména. Není také jisté, zda se nejedná o příjmení, např. Janků či Janek, protože neevidujeme v tomto sídle nikoho s tímto antroponymem.

Č. 15 (dolní ves) – U Šulcírků

- z německého hypokoristika pocházejícího z povolání – představený

„Příslipka“ pramení pravděpodobně z povolání, jelikož *Šulc* byl v němčině představený obce. Dům tak nese toto jméno podle majitele – tkalce Hynka Paulů, zvaného Šulcírek (zdrobnělina Šulce). Budova již byla zbourána a znovu nevystavěna.

Č. 16 (horní ves) – Škola

- z názvu budovy, ke které sloužila

Původně se jednalo pouze o chalupu, do poloviny 19. století sloužila pouze jako jednotřídka, až v letech 1882–1883 se přestavěla na trojtřídku. Poté byla škola v Proseči uzavřena a děti dojížděly do Českého Dubu. Budova sloužila k pobytům školy v přírodě.

Č. 17 (horní ves) – U Davidů

- z křestního jména hebrejského původu – David (Kn2: 81)

Dům nese jméno *U Davidů* dle křestního jména majitele Davida Bradáče, narozeného r. 1759. Chalupa nyní slouží k rekreaci, majitelé neznámí.

Č. 18 (střed vsi) – U Jakšů

- z příjmení z křestního jména hebrejského (viz 4.1b) – *Jakub* (Mo: 92; Kn2: 107)

Stavení, nacházející se uprostřed vsi, nese jméno *U Jakšů*, které vychází z příjmení Jakš/Jakeš, jež je odvozeno z hebrejského osobního jména *Jakub*. Domek původně vyhořel a spáleniště koupili a znovu vystavěli Petr Šrýtr (tesař; syn hajného z č. 70) se ženou Františkou, rozenou Jakšovou. Po r. 1991 zde bydlíval p. Kamenský.

Č. 19 (dolní ves) – U Mlačich, U Mlačihů

- z přídavného jména určujícího věk – *mladší*

Lidově *U Mlačich* či *U Mlačihu* – jméno označovalo původně „mladšího rychtáře“, později byl „mladší“ ten, kdo se stal pomocníkem rychtáře (určoval, kdo a kdy má jít na robotu). V této budově se nacházelo také pekařství, které vyhořelo, následně bylo vystavěno obydlí nové, jež sloužilo jako pekárna a krám. Rovněž kolář zde pobýval. V roce 1924 stavení opět vyhořelo. Po roce 1991 zde žili Šrýtrovi.

Č. 20 (dolní ves) – U Adamců

- z křestního jména hebrejského původu – *Adam* (Kn2: 60)

Od počátků zápisů zde pobývala po několik generací rodina Bínova (také psáno Bynova). Je tedy více než očekávané, že chalupa dostala jméno po příbuzném, Adamu Bynovi, zaznamenaném již v r. 1560. Není známo, že by zde žila osoba příjmením Adamec. Stavení nakonec shořelo a pozemek byl přidělen k č. 42. Na části zahrady, kterou odkoupil František Šrýtr z č. 38, se vystavěl nový dům. Dále vlastnil budovu Karel Šrýtr (kolář), nar. 1906, se ženou Boženou, roz. Paulovou v r. 1910 v Hodkách. V r. 1991 byla majitelkou Jiřina Wondráková, roz. Šrýtrová.

Č. 21 (dolní ves) – U Kamensků

- z příjmení z místního jména (viz 4.2a) – *Kámen* (Be1: 149)

Toto obydlí nese jméno *U Kamensků*, nicméně nemáme doklad, že by zde žil obyvatel s tímto příjmením, pouze Karel Pavlů, zvaný Karlik Kamensku; jak si můžeme

všimnout, tuto přezdívkou získal až na základě pojmenovaného domu, který nyní slouží k rekreaci.

Č. 22 (dolní ves) – U Sedláků

- *z povolání, činnosti – sedlák*
- *z příjmení dle feudálních poměrů (viz 4.5)*

V tomto stavení, nejspíše statku, pobývala několik pokolení rodina Kotkova, avšak vystřídali se tu také Bobkovi, Havlíkovi či Pavlů. V roce 1914 dům vyhořel, ale podařilo se postavit nový. V r. 1991 vlastnil domek Karel Pavlů.

Č. 23 (dolní ves) – U Vanclů, U Listonošů

- *U Vanclů = z příjmení pocházejícího z hypokoristika křestního jména slovanského – Václav (Kn2: 173)*
- *U Listonošů = z povolání – listonoš*

Po Josefu Škodovi (listonoši) nese dům jméno. Po něm syn Josef Škoda, nar. 1936 – řídící učitel. Po roce 1991 zde pobýval p. Lank. Přezdívkou *U Vanclů* zřejmě souvisí s ostatními čísly (46, 68, 87), kde je chalupa takto pojmenována.

Č. 24 (dolní ves) – V Bednářovně

- *z názvu budovy sloužící k tomuto účelu*

V této stavbě se vykonávalo bednářské řemeslo. Od 1. 7. 1934 bylo neobyvatelné, zbývala zde jen stodola, nyní jen kůlna v držení p. Havlíka z č. 62.

Č. 25 (dolní ves) – Kovárna

- *z názvu budovy sloužící k tomuto účelu*

Nacházela se tu panská kovárna, kde se opravdu realizovalo kovářské řemeslo. Počátkem 19. století ji odkoupil hostinský Karel Pavlů, následně vyhořela. Poté byly vystavěny stáje a špýchary. Č. 90 a č. 25 bylo později prohozeno. Po roce 1991 zde žil p. Ferenc, nyní nový majitelé.

Č. 26 (dolní ves) – U Vandrů

- z německého příjmení z místního jména – *Weinern* (viz 4.2b) = Vinaře u Kadaně (Mo: 259)
- z německého řemesla – *Wagner* (viz 4.6) = kolář (Mo: 259)
- z německého slovesa *weinen* (viz 4.9b) = plakat (Mo: 259)
- z činnosti – *vandrovat*

V roce 1800 byl majitelem nádeník Jan Vaner, zvaný Vaněra. Chalupa je tedy pojmenována buď právě po příjmení Vaner, které může souviset s nářeční podobou Vander → Vaner (tedy splynutí *dn* či *nd* na *nn*); nebo od slovesa *vandrovati*. Po r. 1991 zde pobývala pí Rybářová. Nyní zde žijí Manychovi.

Č. 27 (dolní ves) – U Míňáků, U Soušků

- *U Míňáků* = z příslovce – *méně*
- *U Soušků* = z příjmení z místního jména (viz 4.2a); fyzické vlastnosti (viz 4.4a) – *hubený člověk*; dle názvu rostlin a jejich částí (viz 4.7b) – *suchý strom* (Mo: 215)

Stavení se jménem *U Soušků* vzniklo z příjmení vlastníka Antonína Souška narozeného r. 1851, po něm převzal dům jeho syn nar. 1875. „Příslipka“ *U Míňáků* má původ spíše v lidové etymologii, jelikož se traduje, že majitelka dostala při rozdělování majetku méně než její sourozenci. Po roce 1991 vlastnil chalupu Ing. Josef Soušek k rekreačním účelům.

Č. 28 (dolní ves) – U Buršky

- z příjmení dle vzrůstu (viz 4.4c) – *silný člověk* či *jinoch* (Mo: 48; VW: Ge; Be2: 176)
- dle názvu nástroje (viz 4.8a) – *břemeno* (Mo: 48)
- dle abstraktních pojmenování (viz 4.8b) – *svršek v kartách* (Mo: 48)
- z hypokoristika příjmení – *Bureš*

Tato stavba vyhořela v roce 1900 a nebyla znovu vystavěna, následně se přičlenila k č. 29. Jméno po stavení pochází z příjmení majitelky Burešové, zvané familiárně Burška.

Č. 29 (dolní ves) – U Pulpánů

- *z vlastnosti obyvatele – kdo si hraje na pána, obléká se napůl městským a napůl selským způsobem (Mo: 185)*

Úplně zprvu vlastnil chalupu Jan Sluka (hospodář), zvaný Hlišák, a poté jeho syn Hynek. Následně v dražbě odkoupil stavení tehdejší starosta Jan Stejskal, avšak platil za něj vysoký lichvářský úrok. Dále ho odkoupil Josef Bobek, nar. 1866, z č. 121 a od té doby zde žijí stále Bobkovi.

Č. 30 (dolní ves) – U Černíků

- *z příjmení z místního jména (viz 4.2a) – Černice (Mo: 53)*
- *z nářečního apelativa černice – borůvka (Bal2: 232)*
- *případně také dle fyzických vlastností (viz 4.4a) – černý (Mo: 53)*
- *z příjmení z názvu ptáků (viz 4.7a) – černohlávek*
- *z hypokoristika či jiného jména po chalupě*
- *z přídavného jména – černý*

Jméno může pocházet z příjmení Černík, z jeho domácké podoby či jiného jména po chalupě, jelikož jedním obyvatelem byl také vojín, zvaný Černíků Tonda. Možné je tu i spojení s nářečním pojmenováním *černice* či *černička* ve významu borůvka. Po r. 1991 zde pobývala rodina Škodova.

Č. 31 (dolní ves) – U Joukličků

- *z hypokoristika či jiného jména po chalupě – Joukla*

Toto stavení nese jméno po majiteli Josefu Šrýtrovi, nar. 1821, jemuž se říkalo Jouklů Jozka (zdrobněle Jouklička). Dodnes zde žije rodina Šrýtrova.

Č. 32 (dolní ves) – U Mikolášů

- *z křestního jména řeckého – Mikoláš/Mikuláš (Kn1: 18)*

Dům pojmenován dle křestního jména vlastníka Mikuláše (Mikoláše) Škody (z Ovčina č. 40), který ho koupil pro syna Ignáce (nar. 1848) od Františka Poplužníka. Po roce 1991 byli majiteli manželé Morávkovi.

Č. 33 (dolní ves) – Jméno není

Už v r. 1777 koupil domek Václav Suske a následně jeho syn Josef Suske. Ovšem v r. 1848 ho již vlastnil Jan Suska (krejčí a muzikant) a rovněž po něm jeho syn Václav Suska (tiskař). Tato chalupa nenesé žádné jméno, nicméně je zajímavé, že nejprve spatřujeme německou podobu (Suske), avšak po narození Jana Susky, v r. 1824, se už shledáváme s počeštěnou verzí tohoto příjmení. Po roce 1991 zde žili Pluhařovi.

Č. 34 (dolní ves) – U Vítků

- z deminutiva křestního jména latinského – *Vít* → *Vítek* (Kn2: 177)

Jméno po stavení má nejspíše původ v deminutivním křestním jménu Vít. Není přímo průkazné, že se v tomto domě jmenovaný zdržoval, nicméně z r. 1560 dokládáme z *Pamětní knihy obecní* (1922) jediného Víta, a sice Bobka. V této budově se vystřídalo několik generací rodin Bradáčových a Slukových. Taktéž po r. 1991 zůstává majitelkou Ludmila Sluková, roz. rovněž Sluková.

Č. 35 (dolní ves) – U (doleních) Václavů

- z křestního jména slovanského – *Václav* (Kn2: 173)

Chalupu koupil v r. 1792 Václav Kamenský, odtud pak jméno po stavení s přívlastkem *dolení* – nacházející se v dolní vsi. Po r. 1991 rodina Třešňákova.

Č. 36 (dolní ves) – U Martínků

- z deminutiva křestního jména latinského – *Martin* → *Martínek* (Kn2: 128)
- z příjmení pocházejícího z křestního jména latinského – *Martin* (Mo: 138)
- též *Martínek* = *výtržník* (Mo: 138)

Jméno pochází z křestního jména Martin, jedná se zde tedy o deminutivní podobu tohoto jména; popř. v příjmení Martínek či přezdívce vyjadřující výtržníka. Chalupa byla zbořena a zůstala pouze stodola.

Č. 37 (dolní ves) – U Jouklů, U Voučáků

- *U Jouklů* = z jiného jména po chalupě – *Joukla*

- *U Voučáků = z povolání, řemesla – ovčák → voučák*

Dům pravděpodobně souvisí s č. 31, tedy *U Joukličků* – opět pramení z již zmiňovaného Josefa Šrýtra, řečeného Jouklů Jozka. Nejspíše zde bydleli příbuzní jmenovaného. Druhé jméno získala chalupa z povolání či řemesla jednoho z vlastníků, a sice panského ovčáka. V Proseči se lidově říká *voučák* (ovčák), *Voučín* (Ovčín) – tedy výslovnost protetického *v-* a obouretného *-u-*.

Č. 38 (dolní ves) – U Myslivců

- *z povolání, řemesla či činnosti – myslivec, voják*

Na tomto místě stávala stará hájovna, což může souviset s činností myslivců. Avšak dřívější pojem myslivec představoval vojáka, a proto se přikláníme spíše k tomuto výkladu. Je také doloženo, že zde žilo i několik generací krejčích. Po r. 1991 sloužil dům k rekreaci, nicméně dnes zde bydlí rodina Šrytrova.

Č. 39 (dolní ves) – U Pekařů, U Knihařů

- *z povolání, řemesla – pekař, knihař*
- *z hypokoristika či jiného jména po chalupě*

Obě pojmenování souvisí s povoláním (řemeslem) dvou vlastníků, nicméně Jan Škoda, nar. 1855, byl tesařem, pouze se mu říkalo Pekařů Honza. Tato přezdívka mohla souviset s jeho původním bydlištěm, tedy jiným jménem po chalupě, kde opravdu probíhala pekařská výroba. Jméno *U Knihařů* pak vzniklo po druhém muži Škodovy vdovy Kateřiny – Václavu Havlíkovi z č. 62, který se skutečně živil jako knihař. Po r. 1991 je dům využíván k rekreačním účelům.

Č. 40 (dolní ves) – U Podborouskejch

- *dle místa – pod Borovičkami*

Chalupa se nacházela v místě pod Borovičkami (lese takto nazvaném), v r. 1999 však záhadně vyhořela. Opět zde zaznamenáváme svč. obouretnou výslovnost *u*.

Č. 41 (na Ovčíně) – U Henzlů

- z německého křestního jména hebrejského – *Jan, Johan* (Kn2: 107, 173)

Nejspíše se zdejší jméno vyvinulo z křestního jména Jana Škody – v němčině Hans (původně Johannes – jméno hebrejské) → Henzl. Dům slouží k rekreaci.

Č. 42 (na Ovčíně) – U (hořeních) Žikšů

- z křestního jména německého – *Zikmund* (Kn2: 184)

Jméno této chalupy vzniklo asi z osobního jména Zikmund. Jediný Zikmund z Proseče je doložen z roku 1654 a nese příjmení Rozkovec. Václav Hanka tvrdil, že Žikš/Žikeš má spojitost s příjmením Žižka/Žižka pocházející taktéž z křestního jména Zikmund, avšak z jeho zkrácených podob jako Ziga, Zikota či Zikeš. (*Naše řeč: O původu jména Žižka*. [přístup 29. 6. 2019]; *Mostecký deník. Původ Jana Žižky je opředen záhadami* [přístup 26. 3. 2019])

Č. 43 (horní ves) – U Halačů

- z příjmení z křestního jména latinského – *Havel* (Kn2: 99)
- ze slovesa *halati* – *hlasitě se smát* (Mo: 76)
- z apelativa *hala* – *hulvát* (Mo: 76)

U Halačů vzniklo na základě příjmení Jakuba Halače, doloženého z r. 1654. Po r. 1991 byli majiteli Jaroslav Lank a jeho dcera Věra Linková z č. 137.

Č. 44 (horní ves) – U Jeníčků

- z hypokoristika křestního jména hebrejského – *Jan* (Kn2: 107)

Jednalo se o starodávný statek, který vyhořel a znovu se již neobnovil. Jméno nese pravděpodobně po rychtáři Janu Bynovi (Bínovi) z r. 1770. Janovi se podomácku říká Jeníček. Od r. 1991 zde žije rodina Živcova, původně zde stála chata určená pro rekreaci, od r. 1993 také jako obytný dům.

Č. 45 (horní ves) – U Bínů

- z příjmení z křestního jména (viz 4.1b) – *Benedikt* (Mo: 44)

- z *německého řemesla – Biener* (viz 4.6) = včelař (Mat: 74)
- z *německého názvu hmyzu – Biene* (viz 4.7a) = včela (Mat: 74)
- z *přezdívky či jiného jména po chalupě*

Název asi podle vlastníka Hynka Sluky, zvaném Býnů Nác, nar. 1873, se ženou Josefou Bobkovou z č. 63. Dalšími majiteli byli Poršovi – Jaroslav (rolník), nar. 1899, a Žofie, roz. Sluková. Po r. 1991 se o dvojdomek k rekreaci dělili švagři Jaroslav Porš z Liberce a Jaroslav Bobek z Turnova.

Č. 46 (horní ves) – U Vanclů

- z *hypokoristika křestního jména slovanského – Václav* (Kn2: 173)

V r. 1799 zde byl majitelem Václav Bína; z jeho německého osobního jména Václav a domácké podoby *Wenzel* → *Venca* → *Vancl* pochází nejspíše „přísliпка“. Rovněž tu po něm žili Matěj Bína (r. 1836), Karel Bína, řečený Vanclů Kódl. Jak vidíme, tak v tuto dobu se již jméno po stavení šířilo na další generace. Po r. 1991 vlastnil dům Karel Leimer žijící v Liberci, chalupa sloužila k rekreačním účelům.

Č. 47 (horní ves) – U Burdů

- z *příjmení pocházejícího z fyzické vlastnosti – silný, tělnatý člověk* (Mo: 48)

Již v r. 1654 je doložen Jan Burda, po kterém nese chalupa jméno. Po r. 1991 byla budova zbořena, zbývala pouze stodola v držení Jaroslava Starého z č. 69.

Č. 48 (horní ves) – U Adamů

- z *křestního jména hebrejského – Adam* (Kn2: 60)

U tamní „přísliпка“ není přímý důkaz, že by stavení obývala osoba jménem Adam, nicméně může pocházet od Adama Byny či Koubcova Adama doložených z roku 1560 v *Pamětní knize obecní* (1922) Františka Havlíka, popř. Adama Bradáče z roku 1654. Již před rokem 1779 tu pobýval rod Bobků. Poté, v době výstavby místní školy, zde probíhala prozatímní výuka pro 2. třídu. V roce 1897 však dům vyhořel a znovu se nevystavěl; pozemky zůstaly v držení Josefa a Marie Slukových z č. 47. V roce 1991 vlastnil na tomto místě chatu Ing. František Maršálek z Kolína.

Č. 49 (horní ves) – U Malhonců

- z povolání, činnosti – honec
- z vlastnosti – malý

Je možné, že toto jméno vzniklo na základě povolání honce a zároveň vlastnosti – malí honci, popř. mladí, nezkušení či učící se. Původní dům byl však zbourán a v r. 1991 zde stála chata MVDr. Jana Pince.

Č. 50 (horní ves) – U Honzejků

- z příjmení pocházejícího z hypokoristika křestního jména hebrejského (viz 4.1c) – Jan → Honza (Kn2: 107)

Chalupa pojmenována *U Honzejků* asi pochází z příjmení Honsejk/Honzejk, které je zde hojně zastoupeno. Bohužel však není doklad, že by konkrétně v tomto stavení žila osoba s tímto příjmením. Možný je ale příbuzenský vztah s rodinou Honsejkovou/Honzejkovou. Nicméně toto příjmení pramení z osobního jména Jan (německy Johannes), které je zařazeno k původu hebrejskému. Po r. 1991 byla majitelkou Drahomíra Bulířová, roz. Šrýtrová, jež využívala budovu k rekreaci. Ze stodoly si p. Pelda vystavěl chatu, rovněž k rekreačním účelům.

Č. 51 (horní ves) – U Soukupů, U Bláhů

- *U Soukupů* = z příjmení ze zaměstnání, řemesla (viz 4.6) – překupník, dohazovač (Mo: 215; Kn1: 28)
- *U Bláhů* = z příjmení vzniklého ze jmen slovanských (viz 4.1b) – Blah-, popř. řeckých – Blažej; dle abstraktních pojmenování (viz 4.8b) – blaženost (VW: ESSČ; Bě: MSS; Kn1: 13, 18; Mo: 44)

Přízvisko *U Soukupů* vzniklo na bázi příjmení majícího původ v zaměstnání či řemesle. Oproti tomu příjmení Bláha vychází se jména slovanského jako Blahoslav, nebo z řeckého jména Blažej. Naskýtá se také možnost abstraktního pojmenování ve smyslu blaženosti. Není však doložené, že by tu žili obyvatelé s těmito příjmeními. V r. 1991 prvotní dům již nestál, na jeho místě si postavil chatu p. Smolík.

Č. 52 (dolní ves) – U Vincáků

- *z hypokoristika křestního jména latinského – Vincenc/Vincent (Kn2: 177)*

Jméno po chalupě z domácké podoby, popř. pejorativního oslovení, křestního jména Vincence, a sice Vincence Vajsejtla, nar. 1797. Dům opět po r. 1991 sloužil k rekreaci panu Martinu Trejbalovi z Liberce.

Č. 53 (na horách) – U Kubů

- *z hypokoristika křestního jména hebrejského – Jakub (Kn2: 107)*

Jméno po stavení vzniklé z hypokoristika křestního jména Jakub → Kuba, avšak není prokázáno, že by zde bydlel majitel takového jména. Doloženými tohoto jména jsou pouze Jakub Kamenský nebo Jakub Vašků z roku 1560, popř. dále z roku 1654 Jakubové – Halek, Vajsejtl či Halač; dále tu žila rodina Kotkova. Zajímavostí je, že toto číslo bylo na Prosečských Horách vystavěno jako první. K r. 1991 zde byl zapsán jako majitel rekreační chaty Miroslav Svárovský z Nového Města pod Smrkem.

Č. 54 (na horách) – U Machů

- *z příjmení vzniklých ze jmen hebrejských – Matěj, nebo latinských – Martin (Kn2: 128; Mo: 134)*

Zde není možné odůvodnit jméno po chalupě, jelikož nikdo s příjmením Mach tu nebydlel. Je pravděpodobné, že si majitelé tuto přezdívku přinesli již z minulého bydliště, případně byl člověk žijící v tomto obydlí podobný někomu s tímto příjmením. Vlastníkem budovy bylo pokolení Pluhařů – matka Anna (hadrnice), její syn Václav (nádeník) se ženou Rosálií. Poté domek shořel neznámo kdy a již se znovu nevystavěl. Majitelkou pozemků zůstala Zdenka Stejskalová z č. 74.

Č. 55 (na horách) – U Švecáků

- *z povolání, řemesla – švec*

V tomto stavení se vystřídalo několik rodin – Pivrcovi, Bobkovi, Benešovi, Čihákovi/Číhákovi. Bohužel, není zde zapsáno, že by někdo vykonával ševcovské řemeslo. V r. 1991 využíval domek pro rekreační účely Zdeněk Šrýtr z Mladé Boleslavi.

Č. 56 (na horách) – Jméno není

Toto stavení vyhořelo asi v polovině 19. století a zůstalo nevystavěné. Pozemek byl majetkem Josefa Rotha. Po r. 1991 byla na parcele postavena rekreační chata Miroslavu Kolocovi z Liberce.

Č. 57 (na horách) – U Kabátků

- *z příjmení dle výrobků (viz 4.8a) – kabátek (Kn1: 30)*

Chalupa nesoucí jméno podle Františka Kabátka, nar. 1852, ve Světlé pod Ještědem. Po r. 1991 dům opět sloužil rekreaci, též Františku Kabátkovi (potomkovi jmenovaného), žijícímu v Českém Dubu.

Č. 58 (na horách) – U Črných, U Česných

- *U Črných = z příjmení dle vlastnosti (viz 4.4a) – černý*
- *U Česných = dle vlastnosti – čestný; ze slovesa – česat*

Chalupu koupil Václav Črný (zedník ze Starého Dubu), nar. 1883, se ženou Kristínou Pluhařovou z Vlčetína. U přízviska *U Črných* spatřujeme ještě původní staročeský tvar *črný*. (Bě: MSS; VW: ESSČ; VW: Ge; VW: SSČ) Toto číslo v r. 1927 vyhořelo a v r. 1932 zde byla *Potravinářským družstvem z Českosudska* vystavěna salaš. V r. 1955 ji však JZD zbouralo. Druhé jméno získala budova buď z vlastnosti některého z majitelů – čestný; kdy opět dochází ke zjednodušení výslovnosti; nebo z verba česat, např. vlastnili sad a česali ovoce.

Č. 59 (na horách) – U Hudců

- *z příjmení vzniklého ze zaměstnání, povolání či činnosti (viz 4.6) – hráč na hudební nástroj (Mo: 87)*

Toto stavení se jmenuje po manželce majitele Floriána Bíny – Kristíně Hudcové z Javorníka (1872–1926), která se živila jako obchodnice. Dalším vlastníkem byl jejich syn Josef Bína (legionář), nar. 1892, se ženou Marií, rozenou Čihákovou v r. 1900, z č. 94. Po roce 1945 bylo již neobydleno – majitelé se odstěhovali na Dlouhý Most. Dům byl zbourán a v r. 1991 byl držitelem parcely Václav Štýbler.

Č. 60 (na horách) – U Horlíků

- z přezdívky či jiného jména po chalupě
- z apelativa – horal

Stavení má spojitost s č. 1 – *U Nácinků*. Rovněž vychází z deminutivního pojmenování (přezdívky, popř. jména po chalupě) Hynka Bobka, řečeného Horlíků Nác, nar. 1843. Žil zde se ženou Marií. Jeho přízvisko může mít rovněž souvislost s deminutivním apelvativem horal, tedy člověk žijící na horách. Poté přenechali domek dceři Františce (roz. 1880) s mužem Jindřichem Rozkovcem. Dotyční však chalupu propili, a proto ji odkoupil Florián Lank (šenkýř z č. 102) se ženou Marií (dcerou Hynka Bobka). Po nich ji převzal syn Václav Lank se ženou Anastázií, roz. Slukovou, z č. 130. Jmenovaná se poté znovu provdala za rolníka Josefa Paclta (nar. 1903). Po rozvodu se opět vdala, tentokrát za Josefa Kubálka. Řečení se odstěhovali do Hluboké u Liberce. Od r. 1952 bylo toto číslo neobydleno, v r. 1991 byla majitelkou Jana Jedličková z Jablonce nad Nisou. Dům je využíván k rekreaci.

Č. 61 (dolní ves) – U Maliků, U Nováků

- *U Maliků* = z přezdívky či jiného jména po chalupě – malý
- *U Nováků* = z příjmení dle novosti obyvatele (viz 4.3a; 4.6) – nový

Starý poklasný ve dvoře starodubském – majitel Jan Rozkovec a jeho syn, taktéž Jan Rozkovec, řečený Maliků Honza, nar. 1821, se ženou Terezií. Pravděpodobně se jednalo o přezdívku z adjektiva malý, malinký, ve významu mladší. Od jmenovaného odkoupil usedlost Josef Novák (tesař), se ženou Kateřinou, roz. Špičkovou, z Vlčetína. Zde je jasné, že druhý název chalupy pochází z příjmení. V r. 1991 byla majitelkou Jaromíra Šelenberková z Liberce a užívala dům k rekreaci.

Č. 62 (dolní ves) – U Puťáků

- z povolání, činnosti – kmotra

Název chalupy *U Puťáků* zřejmě pochází z nářečního slova púta = kmotra. V tomto domě se od 18. století vystřídalo několik rodin – Bulířovi, Vajsejtlovi, Tomášovi a Havlíkovi, kteří zde žijí dodnes.

Č. 63 (dolní ves) – U Tondů

- *z hypokoristika křestního jména latinského – Antonín (Kn2: 65)*

Jméno vzniklo na základě osobního jména majitele Antonína Bobka z Rašovky, nar. 1839, se ženou Kateřinou Škodovou z Vlčetína. Po nich přebírá stavení syn Antonín (švec), nar. 1870, se ženou Kristínou Rozkocovou z Javorníka. V roce 1945 však chalupa nešťastně vyhořela při vypalování raket po německých okupantech. Dům již neexistuje.

Č. 64 (dolní ves) – U Vrbčáků, U Vrbských

- *dle názvu stromů – vrby*

Stavení nacházející se blízko potoka, kde se obvykle vyskytovaly vrby; proto toto pojmenování. Již od počátku 19. století zde žije rod Lanků.

Č. 65 (dolní ves) – U Vencků, U Jozefků

- *U Vencků = z hypokoristika křestního jména slovanského – Václav*
- *U Jozefků = z křestního jména hebrejského – Josef*

Majitelem byl Antonín Suska, roz. 1782, a po něm Josef Suska (krejčí), nar. 1807, se ženou Barborou. Odtud přezdívka *U Jozefků*, jež pramení právě z křestního jména p. Susky. Dalším vlastníkem byl také Jan Kamenský (švec), nar. 1819, se ženou Annou Lankovou z Bystré. Po nich přebral domácnost Václav Šrýtr z č. 37, nar. 1816, se ženou Kateřinou Havelkovou z Radvánovic. Zde vidíme pojmenování z hypokoristika p. Šrýtra (*Václav* → *Venca, Vencek*). Po roce 1991 měl v držení chalupu Josef Bína, nar. 1924, se ženou Zdeňkou Stejskalovou, nar. 1926.

Č. 66 (horní ves) – U (doleních) Halačů

- *z příjmení z křestního jména latinského – Havel (Kn2: 99)*
- *od slovesa halati – hlasitě se smát (Mo: 76)*
- *z apelativa hala – hulvát (Mo: 76)*
- *z jiného jména po chalupě*

Toto číslo je zcela určitě spojeno s č. 43 příbuzenským vztahem, a proto není jisté, zda vzniklo na základě příjmení Halač (dle Jakuba Halače doloženého z r. 1654), nebo již dle jména po stavení po něm pojmenovaným, jelikož majiteli byli Václav Lank, nar. 1799, se ženou Margaretou a po nich přebral domek Jan Lank, zvaný Halačů Honza, nar. 1827, se ženou Marií. Taktéž je tu zmiňován jeho bratr Václav, řečený Halačů študent, jenž studoval v Praze techniku a účastnil se povstání na barikádách v r. 1848. Po r. 1991 vlastnili dům Karel Čihák, nar. 1934, s manželkou Valdburgou, roz. Holajovou.

Č. 67 (horní ves) – V Chaloupce

- *z budovy sloužící k tomuto účelu*

Od roku 1791 zde pobývalo několik rodin – Šrýtrova, Slukova, Benešova, Pavlů/Pavlova, Pluhařova, Třešňáková, Zunova/Zůnova. Těsně před druhou světovou válkou byl dům prodán v dražbě. Dále ho odkoupil Josef Pluhař se ženou Teresíí, řečenou Rézinkou, Pavlovou z Rozstání. V r. 1991 vlastnil stavení k rekreaci Václav Novák z Liberce. Jméno nejspíše vzniklo ze vzhledu domu.

Č. 68 (dolní ves) – U Vanclů

- *z hypokoristika křestního jména slovanského – Václav (Kn2: 173)*

U Vanclů vzniklo na základě německého křestního jména Václav (*Wenzel* → *Vencl*, *Vancl*). Pravděpodobně souvisí s příbuznými z č. 46, jelikož z tohoto čísla popisného není doložen žádný Václav. Po r. 1991 vlastnili chalupu k rekreaci manželé Cabrnochovi z Poděbrad.

Č. 69 (dolní ves) – U Skalských

- *dle místa, polohy – skála*

Stavení zřejmě stálo v blízkosti skály, nebo jen na štěrkovišti, jelikož výraz skála zde lidově znamená jakýkoliv kámen. Zcela určitě se nejedná o řemeslo zabývající se výrobou či opracováním kamene, jelikož není doloženo, že by tu někdo obdělával horniny. V r. 1991 byla majitelkou vdova po Bohumilu Starém – Ella, roz. Hořčicová, nar. 1920.

Č. 70 (dolní ves) – U Hajnyhů

- *z povolání – hajný*
- *z názvu budovy určené k těmto účelům – hájovna*

Poněvadž se zde nacházela hájovna a majitel Josef Šrýtr, nar. 1790, byl povoláním hajný, je zcela jasné, proč stavení dostalo právě toto jméno. Zvláštností je použitý nesystémový tvar, jenž nejspíše vychází z množného čísla *U Hajnych*, který se následně zkrátil do podoby *U Hajnychů*, zkomoleně *U Hajnyhů*. V r. 1991 vlastnil dům Jindřich Kotva.

Č. 71 (dolní ves) – U Tesařů, U Truhlářů

- *z řemesla, povolání – tesař, truhlář*

První jméno po stavení pochází od majitele Josefa Škody (tesaři) se ženou Annou, nar. 1792. Po nich převzal domácnost zeť Jan Lank z č. 64, nar. 1831, se ženou Marií, roz. Škodovou. Poté jejich dcera Anežka Lanková, nar. 1861 s příženěným mužem Kristiánem Pavlů (pekařem). Tito se odstěhovali a prodali Janu Havlíkovi (včelaři) z č. 62 a ten daroval svému synu Janovi (truhláři), nar. 1869, se ženou Kateřinou Slukovou z Javorníka, nar. 1871. Po nich ještě další generace truhlářů, a sice syn Jaroslav Havlík, nar. 1894, se ženou Annou, roz. Hanzlovou. V r. 1991 vlastnila dům jejich dcera Božena Slavíková, roz. Havlíková. Jak spatřujeme, po pekařském ani včelařském řemesle se stavení nikdy nepojmenovalo.

Č. 72 (dolní ves) – U Jirků, U Taškářů

- *U Jirků = z hypokoristika či přezdívky křestního jména řeckého – Jirí (Kn2:110); z příjmení z hypokoristika (viz 4.1b); z jiného jména po chalupě*
- *U Taškářů = z řemesla – taškář*

Chalupa *U Jirků* souvisí s č. 91, rovněž takto nazvané. Je tedy více než pravděpodobné, že potomci se přistěhovali do tohoto domu a přinesli tak svou přezdívku s sebou. Vlastníkem byl i syn Barbory Bobkové, nar. 1801 – František Bobek, řečený sobecký Franta Jirků, nar. 1834, se ženou Marií Škodovou z č. 39. Mladší název *U Taškářů* se přijal podle dílny na výrobu cementových tašek a rour, kterou vedli František Bobek

společně s Josefem Šrýtrem. Dům však v r. 1925 vyhořel, nicméně poté vystavěli nový. V r. 1991 zde pobýval Jaroslav Bobek, nar. ve 20. letech 20. století.

Č. 73 (na horách) – Jméno není

Jan Rozkovec, nar. 1831, žijící zde se ženou Karolinou, byl usvědčen ze zločinu zabití obchodníka s přízí a zemřel ve vězení. Domu se ujal jeho zeť Florian Kotek (obchodník s máslem) se ženou Barborou Rozkovcovou, nar. 1851. Pro vysoké dluhy muselo být sídlo prodáno, načež vyhořelo neznámo kdy a více se nevystavělo. Majitelkou pozemků byla Zdeňka Stejskalová z č. 74, po r. 1991 již dům neexistoval.

Č. 74 (na horách) – U Honzíčků

- *z deminutivního hypokoristika křestního jména hebrejského – Jan → Honza (Kn2: 107)*

Jméno vzniklé dle syna Františka a Terezie Rozkovcových – Jana, zvaného Honzíček, se ženou Annou z Hořeniho Vlčetína. V r. 1991 byli vlastníky rekreační stavby manželé Pastorkovi z Liberce.

Č. 75 (na Ovčíně) – U Páclíků, U Hozáků

- *U Páclíků = z německého příjmení z křestních jmen latinských (viz 4.1c) – Pa- (Mo: 162)*
- *U Hozáků = z příjmení dle duševních vlastností (viz 4.4b) – hobezný; z německého názvu výrobků (viz 4.8a) – Hose = kalhoty; ze slovesa (viz 4.9b) – hozdit se = hyzdit (Mo: 86; Kn1: 30)*

Florián Paclt, nar. 1847, zvaný Páclík/Páclík, zednický mistr z Modlibohova se ženou Marií, roz. Pluhařovou, řečenou Páclice. Název *U Hozáků* není prokazatelný, jelikož osoba s tímto příjmením se nedokládá. Eventualitou je také pejorativní oslovení Jana/Honzy. V r. 1991 patřil rekreační dům Jiřímu Sedlákovu z České Lípy.

Č. 76 (na Ovčíně) – U (doleních) Žikšů

- *z hypokoristika křestního jména německého – Zikmund (Kn2: 184)*

Viz č. 42 – V r. 1991 vlastnila chalupu k rekreaci Alena Altmanová, roz. Stejskalová, z Nantiškova (obec Všelibice).

Č. 77 (na Ovčíně) – U Joziků, U Husárka

- *U Joziků* = z hypokoristika křestního jména hebrejského – Josef (Kn2: 111)
- *U Husárka* = z deminutivního povolání – husar; z jiného jména po chalupě

Jméno *U Joziků* vychází z domácí podoby osobního jména Josefa Kotka, nar. 1827, přezdívaného Jozik, se ženou Marií Brožovou, nar. 1828. Dle Josefa Vajsejtla, řečeného Husarů Josef, z Javorníka, nar. 1892, nese stavení druhé jméno. Původ pojmenování je buď v předchozím bydlišti, nebo povolání, jelikož husar se dříve nazýval voják. Majiteli v r. 1991 byli Karel Resl, nar. 1915, se ženou Marií, roz. Vajsejtlovou.

Č. 78 (na Ovčíně) – U Kyryсарů

- *z povolání – kyryсар*
- *z jiného jména po chalupě*

Toto číslo je pojmenováno po obyvateli Václavu Kotkovi, zvaném Kyryсар, nar. 1835, se ženou Barborou Paulovou z č. 21, nar. 1840. Kyryсар či kyrysník bylo také pojmenování vojáka, tudíž někdo z jeho příbuzných mohl být vojákem z povolání, popř. bojovat v bitvě. Naskýtá se pak i eventualita, že si tuto přezdívku přinesl z předchozího obydlí. V r. 1991 majitel Ing. Radomír Večeřa z Liberce používal domek k rekreaci.

Č. 79 (na Ovčíně) – U Honců

- *z povolání – honec*
- *z příjmení z křestního jména hebrejského původu – Jan, Johan*

Viz č. 6 – Není doložena žádná osoba s tímto příjmením žijící v tomto stavení, nicméně pravděpodobně souvisí s lidmi obývající číslo popisné 6, neboť právě na Ovčín chodili honci pást ovce.

Č. 80 (na Kolimbarce) – U Matějů

- *z křestního jména hebrejského – Matěj (Kn2: 128)*

Od počátku zápisů zde zaznamenáváme rodinu Pluhařovu. Toto číslo však bylo v roce 1956 zbouráno, a tím také nadobro zaniklo. Jméno dostala chalupa dle křestního jména Matěj, avšak nezaregistrovali jsme nikoho s tímto jménem v tomto stavení.

Č. 81 (dolní ves) – U Kubů

- *z hypokoristika křestního jména hebrejského – Jakub (Kn2: 107)*

Je zřejmé, že jméno chalupy vychází z křestního jména Jakub, avšak opět jsme nezaznamenali nikoho s tímto jménem. Název se patrně zrodil ještě před zápis, a proto je možné odkázat pouze k Jakubu Pluhařovi, zmíněného v roce 1541, kdy odkoupil statek od Víta Trnožky; nebo k Jakubu Kamenskému či Jakubu Vašků, připomínaných v roce 1560; eventuálně k Jakubům Halkovi, Vajsejtlovi či Halačovi, poznamenaných v roce 1654. Majiteli totiž byli jen Havlíkovi, Dědkovi, Volmanovi a v neposlední řadě také František Flosman z Liberce, jenž využíval dům k rekreaci.

Č. 82 (dolní ves) – U Jakšů

- *z příjmení z křestního jména hebrejského (viz 4.1b) – Jakub (Mo: 92)*

Na tomto místě vzniklo jméno stavení *U Jakšů*, a sice z příjmení rodu Jakšů. Počátek spatřujeme u Františka Jakše, nar. 1785, se ženou Marií. Dále jejich syn Štěpán Jakš (švec), se ženou Paulinou, oba nar. 1818. Po nich jejich syn Jan Jakš (tovární tiskař), nar. 1862, se ženou Annou Kamenskou z č. 23, roz. 1859. Následovala dcera Marie, nar. 1888, s manželem Josefem Mužákem (továrním tkalcem), nar. 1889. V r. 1991 byl majitelem Zdeněk Rázl, nar. 1954, synovec Jaroslava Mužáka.

Č. 83 (na horách) – U Čechova Tondy, U Čechů

- *U Tondy = z hypokoristika křestního jména latinského – Antonín (Kn2: 65)*
- *U Čechů = dle místa – Čechy*

Majitelem tohoto obydlí byl František Dolenský (tkadlec), nar. 1787, se ženou Marií. Po nich zde žil Václav Stejskal (nádeník), nar. 1825, se ženou Marií (obchodnicí), nar. 1845. Jmenovaní přenechali stavení synu Antonínu Stejskalovi, nar. 1872. Odtud je přezdívka *Tonda* či *U Tondy*. *U Čechů* mohlo souviset s hranicí mezi Čechami

a Německem, jež přes „Prosecký hora“² vedla. V r. 1932 však tato chalupa vyhořela a nikdy více se nová nevystavěla.

Č. 84 (na horách) – U Machů

- z příjmení vzniklých ze jmen hebrejských – *Matěj, nebo latinských – Martin* (Kn2: 128; Mo: 134)

Tamější jméno získal dům z příjmení Mach, nicméně nemůžeme ho přímo doložit. V tomto stavení se zdržovaly rodiny Lankova a Bínova; poté toto číslo popisné neznámo kdy vyhořelo a zůstalo nevystavěné. Pozemky zůstaly v držení Zdeňky Stejskalové z č. 74.

Č. 85 (dolní ves) – U Kadlečků

- z křestního jména německého – *Karel, Karla* (Kn2: 113; 244)
- z názvu švestek – *kadlata*

Jméno pochází z křestních jmen Karel a Karla, pravděpodobně od předků Josefa Honsejka (tesaře), nar. 1854, který již byl nazýván Kadlečků Pepík, se ženou Josefou Kamenskou (porodní bábou), nar. 1857, z č. 23. Přezdívku získalo stavení také z důvodu pěstování švestek, které se pojmenovávaly dle Karla IV. – kadlata či kadlátka. (Jana Brožková. Bydlet.cz. *Dozrávají švestky: recepty ze švestek a zajímavosti o švestkách*. [přístup 4. 5. 2019]) Tento výraz se vyskytuje zejména ve středomoravských dialektech, zejména v severní části, ale i v nejvýchodnější části severovýchodočeského nářečí. (Bal2: 52) V r. 1991 vlastnila dům Anna Honzejková, nar. 1926, snacha původních majitelů.

Č. 86 (na horách) – U Kubců

- z příjmení či z hypokoristika křestního jména hebrejského – *Jakub* (Kn2: 107)

Není doloženo, že by zde bydlela osoba jménem Jakub, popř. příjmením Kubec či Kubovec – s použitím obouretného *u*. Potenciálním vysvětlením původu pojmenování tohoto stavení je již zmiňovaný Adam Koubcův, registrovaný v nejstarších zápisech,

---

² lidový název pro Prosečské hory (kopec)

a to v roce 1560. Z dalších zpráv víme, že zde žili Kotkovi, Tvrzníkoví a Havlíkovi. V r. 1991 sloužil dům k rekreaci Miloši Röslerovi z Liberce.

Č. 87 (dolní ves) – U Vanclů, Ve zdi

- *Ve zdi = dle místa*
- *U Vanclů = z hypokoristika křestního jména slovanského – Václav (Kn2: 173)*

Chalupa získala jméno *U Vanclů* z křestního jména majitele Václava Kotka, nar. 1828, se ženou Veronikou Stejskalovou z č. 103, nar. 1835. Poté prodáno Janu Bobkovi (nádeníkovi), řečenému Důráků Honza, z č. 95. Po něm Antonín Kamenský z č. 23, nar. 1865, se ženou Karolinou Semlerovou z Rašovky. V r. 1991 byl dům neobydlen, nicméně zůstává ve vlastnictví rodu Kamenských, a sice Ladislava Kamenského. Doplňující jméno *Ve zdi* souvisí s faktem, že dům se nachází v zatáčce, která je vyzděná.

Č. 88 (dolní ves) – U Matějčků

- *z hypokoristika křestního jména hebrejského – Matěj (Kn2: 128)*

Je jasné, že toto přízvisko vzniklo na základě křestního jména Matěj → zdobněle Matějček → zkráceně Matějček, ale žádná taková osoba nebyla dohledána. Možná je souvislost s čísly 13 a 80 (*U Matů a U Matějů*). Pobývaly tu pouze rodiny Havlíkova, Šrýtrova a poté znovu Havlíkova. V r. 1991 sloužil dům rekreačním účelům Evě Benešové z Liberce.

Č. 89 (dolní ves) – U Kaisrů, U Hušků, Ve chládku

- *U Kaisrů = U císaře – z německého názvu hospody*
- *U Hušků = z příjmení z křestního jména slovanského (viz 4.1b) – Boh- (Kn1: 13)*
- *Ve chládku = dle místa*

Toto stavení nese tři jména: *U Kaisrů* – pravděpodobně zde stála stará hospoda nazvaná *U Kajzra* (z něm. *U císaře*). Poté se sem příženil Jan Kotek, zvaný hudebník Kchajzr, který po ohni dům přestavěl a zřídil zde opět hostinec. Bohužel ho však neudržel, a tak

ho od něj odkoupil hostinský Josef Hušek, nar. 1855, se ženou Annou Hejdukovou; odtud druhé jméno *U Hušků*. Posléze ovdověl a oženil se s Albínou Hudcovou z Českého Dubu. Třetí jméno *Ve chládku* souvisí s místem budovy, jež se nachází pod lípou. R. 1952 byl hostinec uzavřen; hořejší sál sloužil ke schůzím Místního národního výboru a v dolní části se nacházela od r. 1972 pošta. V r. 1991 obýval horní část Obecní úřad a dole se stále vyskytovala pošta. Dnes již pošta neexistuje, sídlí zde jen Obecní úřad.

Č. 90 (dolní ves) – U Jáchymů, U Trhoušských

- *U Jáchymů* = z křestního jména hebrejského – Jáchym (Kn2: 107)
- *U Trhoušských* = dle místa – Trhovka

První jméno získalo stavení z křestního jména majitele Jáchyma Paulů (mlynáře), nar. 1839, se ženou Barborou Bobkovou z Rašovky. Po nich přebral sídlo syn Karel Paulů (za války obecním starostou), nar. 1868, se ženou Annou Vajsejtlovou z Padouchova. Přistavěli sál a přikoupili pole u Trhovky (lidově Trhoušky) a les v Kamenném. Druhá přezdívka může tedy pramenit z místa vlastnictví pole, nebo někdo z rodiny taktéž pocházel z Trhovky. Ze sálu se později vybudovala prodejna Jednoty a původní budova hostince byla oddělena. V r. 1991 vlastnila dům Jednota Liberec, dnes je zde soukromý obchod.

Č. 91 (na horách) – U Jirků

- z hypokoristika křestního jména řeckého – Jiří (Kn2: 110)
- z příjmení z hypokoristika (viz 4.1b)

Buď se jméno vztahuje k prvnímu zapsanému, Jiřímu Hrbovi, zmíněného v roce 1560, nebo k dalším s tímto jménem, a sice registrovaným v roce 1654 v deminutivu – Jiříku Šrýtrovi, Jiříku Bobkovi či Jiříku Bínovi. V tomto stavení žili Kotkovi a Pluhařovi. V roce 1991 zůstal vlastníkem rekreačního domu Vratislav Pluhař přebývajícím v Liberci.

Č. 92 (na horách) – Jméno není

V této chalupě bydlívali Lankovi a Bobkovi, poté dům neznámo kdy vyhořel a zašel. Pozemky zůstaly ve vlastnictví Bohumily a Anny Pluhařových z č. 91 a část z nich je součástí č. 90.

Č. 93 (dolní ves) – U Jenčků

- z hypokoristika křestního jména hebrejského – Jan (Kn2: 107)

Název asi z osobního jména Jan (*Jen*) → zdobněle *Jeníček* → zkráceně *Jenček*. Opět zde není dokladu, že by tu osoba s tímto jménem pobývala. Registrováni tu byli pouze Bínovi, Stejskalovi a v r. 1991 Dědkovi.

Č. 94 (na horách) – U Javorníčáků

- dle místa bydliště – Javorník

Je více než pravděpodobné, že toto jméno pochází z místního jména Javorník³. Lidé se nejspíše z této vsi přestěhovali, a proto tento název. V tomto čísle popisném přebývali Poplužníkovi⁴, Rozkocovi, Reslovi, Čihákovi, Kubálkovi a v r. 1991 Ing. Aleš Petrů z Prahy, jenž užíval dům k rekreaci.

Č. 95 (na Kolimbarce) – U Důráků

- z hypokoristika ženského křestního jména řeckého – Dorota, Dora (Kn2: 216)
- z názvu vlastnosti – důra

Tato chalupa dostala jméno po majiteli Františku Bobkovi, nar. 1851, zvaném Důráků Franta. Byl synem Ignáce (nádeníka) a Anny Bobkových. Toto přízvisko mohlo vzniknout jako domácká podoba ženského jména Dora (Dorota) → Důra, která se mohla v příbuzenstvu vyskytovat, nebo také z negativní vlastnosti, jelikož důrou byla nazývána hloupá dívka, popř. běhna či coura. (Hu: 115; *Naše řeč: Novák* [online]. 1924, 8(5) [přístup 29. 6. 2019]) V r. 1991 vlastnili stavení Jaroslav Bárta se ženou Radoslavou, roz. Slukovou.

Č. 96 (na Kolimbarce) – U Šafářů

- z povolání, činnosti – šafář

Stavení nese jméno dle majitele Jana Bobka (panského šafáře), nar. 1807, se ženou Barborou, nar. 1812. Taktéž tu přebývali Havlíkovi a v r. 1991 tu setrvala Růžena

³ název vesnice, která se územně řadí k Proseči pod Ještědem

⁴ příjmení dodnes registrované v Javorníku

Havlíková, ačkoliv dům vlastnila Jiřina Špínková, roz. Havlíková (dcera jmenované), z Liberce.

Č. 97 (na Kolimbarce) – U Jankuláků

- *z hypokoristika křestního jména hebrejského – Jan → Jakulák (Kn2: 107)*

Jméno po chalupě vzniklo z domácí podoby majitele Jana Můžáka (obuvníka), nar. 1857, který zde žil se svou ženou Karolinou Bobkovou z č. 96. V r. 1991 vlastnil dům Ing. Milan Duda z Prahy. Nynější majitelkou je pí Dudová.

Č. 98 (na Kolimbarce) – U Matějčků, U Jakubů

- *U Matějčků = z hypokoristika křestního jména hebrejského – Matěj (Kn2: 128)*
- *U Jakubů = z křestního jména hebrejského – Jakub (Kn2: 107)*

Není jasné, jak vznikla tato dvě jména, nicméně je možné, že *U Matějčků* souvisí s číslem 88 a *U Jakubů* je pouze doplňující název. Bohužel není dokladu, že by se osoby s těmito jmény zdržovaly v této budově. Ze záznamů víme, že zde pobývali Fajfroví, Šrýtrovi, Hanzlovi a Morávkovi. V r. 1991 byl veden jako vlastník stavby Ing. Marcel Morávek z Prahy, který užíval dům k rekreačním účelům.

Č. 99 (na Kolimbarce) – U Hrachovských

- *z příjmení z místního jména – Hrachov či Harrachov*
- *z apelativa hrách*

Spíše než z místního jména Hrachov či Harrachov se zde naskýtá vysvětlení apelativního pojmenování hrachu. Je možné, že obyvatelé tohoto čísla popisného pěstovali hrách, proto toto jméno. V domě č. 99 bydlelo několik rodin – Čiháková, Paulů/Pavlova a Bínova. Rovněž v r. 1991 byli majiteli Bínovi.

Č. 100 (dolní ves) – Jméno není

Ačkoliv tato chalupa jméno nenese, vystřídalo se tu několik významných pokolení – Lanků, Hanzlů a Vanerů. Dodnes tu žije Jiřina Vanerová, roz. Hanzlová.

Č. 101 (na horách) – U Kadlečků

- z křestního jména německého – Karel, Karla (Kn2: 113; 244)
- z názvu švestek – kadlata

Dům souvisí s rodinou Honsejkovou/Honzejkovou z č. 85 – viz tam, která tu žila do počátků 20. století. Poté se sem přistěhovali manželé Antonín a Kristina Šemberovi, avšak po roce 1945 byl dům zbořen. Na tomto místě si postavil Ing. Václav Hvízdal z Prahy chatu k rekreaci.

Č. 102 (na horách) – U Šámalů

- z příjmení ze sloves přičestí minulého (4.9a) – šámat se (Mo: 225)

První zmínka o tomto stavení vede k majitelce Kláře Slukové (vdově), nar. 1809. Po ní převzal krčmu syn Antonín Šámal, nar. 1823, se ženou Klárou, nar. 1826. Dále jejich syn, rovněž Antonín Šámal, nar. 1863. Po něm již „padla“ do rukou Floriána Lanka z Bohdánkova a jeho ženy Marie Bobkové. Poté ji přebral jejich syn Josef Lank se ženou Annou Poršovou. Později ji koupil Josef Kotek se ženou Marií Rozkovcovou z Rozstání. V r. 1991 vlastnil hostinec Svatopluk Koudela, nar. 1961.

Č. 103 (na Kolimbarce) – U Voučáků, U Fantů

- *U Voučáků* = z povolání – ovčák
- *U Fantů* = z příjmení dle duševních vlastností (viz 4.4b) – marnivý člověk; z abstraktních pojmenování (viz 4.8b) – zástava (Mo: 65)

V r. 1806 se narodil Florián Stejskal, který byl panským ovčákem a žil zde se ženou Kateřinou, nar. 1818. Odtud zaznamenáváme první jméno po stavení *U Voučáků*. Druhé pochází z příjmení dalšího vlastníka, a sice Jáchyma Fanty (tesaře) z č. 115, nar. 1878, se ženou Marií Hausrovou, nar. 1886. V r. 1991 byla majitelkou Věra Kolomazníková z Liberce (vnučka původních majitelů).

Č. 104 (na Kolimbarce) – U Vítků

- z příjmení z křestního jména latinského – Vít (Kn2: 177)
- z deminutiva křestního jména – Vít

Možné pojmenování se navrácí až k roku 1560, kdy je poznamenán jako jeden z usedlíků Vít Bobek. Dalšími obyvateli tohoto čísla byli: Stejskalovi a Šrýtrovi. Taktéž v r. 1991 zůstal vlastníkem Jiří Šrýtr.

Č. 105 (dolní ves) – U Čindejch

- *ze slovesa činit – způsobovat někomu něco, nebo zpracovávat kůže*
- *z přídavného jména – činný*

U této chalupy se dá jen odhadovat, z čeho název vznikl, avšak naskýtají se eventuality:
1) ze slovesa činit, protože ze zápisů víme, že tu žila rodina zabývající se krejčovským řemeslem (Václav Suska). Není tedy vyloučeno, že by činili také kůže zvířat.

2) Mohlo by se ovšem také jednat o vlastnost, kdy se lidé hodně činili, např. v zaměstnání, popř. činili někomu něco zlého. V tomto stavení žili Suskovi a Fantovi. Poslední zmínka o č. 105 je z roku 1947, kdy se po sebevraždě majitele Miloslava Fanty dům sesunul a musel být nadobro zbourán.

Č. 106 (dolní ves) – U Gyntrů

- *z německého osobního jména Gunt(h)er ve významu vojenského postavení (viz 4.5) – bojovník v armádě (Mo: 72, 74)*

Majitelem byl Antonín Gintr/Gyntr, zvaný Němec, nar. 1850, se ženou Annou, nar. 1851. Právě z jeho příjmení nese stavení jméno. V r. 1991 vlastnil domek Pavel Mika z Prahy a využíval ho pro rekreační účely.

Č. 107 (dolní ves) – U Vendelínů, U Martinů

- *U Vendelínů = z křestního jména slovanského – Vendelín, Václav, nebo z německého hypokoristika Wende = Slovánek. (Kn2: 175)*
- *U Martinů = z křestního jména latinského – Martin (Kn2: 128)*

Tato chalupa získala jméno po synovi Josefa (nádeníka, nar. 1817) a Barbory (obchodnice, roz. Kotkové v r. 1823) Stejskalových – Vendelínu Stejskalovi (zedníkovi), nar. 1851, se ženou Barborou Dědkovou. Druhý název se vztahuje taktéž k osobnímu jménu, avšak není jisté, ke kterému Martinovi. Možnosti jsou tu dvě, a sice

Martin Cafourek, zmiňován již v roce 1539, kdy koupil od Maška Hrby statek; nebo Martin Byna z roku 1560. V r. 1991 vlastnili dům manželé Gatterovi.

Č. 108 (dolní ves) – U Franičků

- *z hypokoristika křestního jména italského – František (Kn2: 93)*

Dům nese název dle křestního jména Františka Šrýtra z č. 132, který společně se svou ženou Annou odkoupil v roce 1937 budovu od Anny Hudcové, roz. Holubové. Ještě před ní obývali toto číslo Slukovi, Holubovi a Dědkovi. V r. 1950 pak stavbu získal Karel Pavlů z č. 90. V roce 1991 byl již domek zbourán a parcelu s loukou vlastnili Šrýtrovi.

Č. 109 (dolní ves) – U Krejčků

- *z povolání, řemesla – krejčí*

Toto stavení je nazváno podle řemesla vykonávaného Václavem Suskou, nar. 1817, se ženou Annou, nar. 1813. Dům sloužil k rekreaci po r. 1991 a vlastnil ho Oldřich Vanča z Jablonce nad Nisou.

Č. 110 (horní ves) – U Kyksáků

- *z příjmení z německého apelativa Kicks (viz 4.8b) = chyba, selhání (Hu: 194)*
- *z německého slovesa kicksen (viz 4.9b) = selhat (Hu: 194)*

Zcela určitě má název spojitost s příjmením Kyksa, ale bohužel není prokazatelné, že se tu osoba s tímto příjmením zdržovala. Pobývali zde především rodiny Bobkova, Pavlů/Pavlova, Starých a Škodova, která směřuje až do roku 1991, a to k majiteli Josefu Škodovi z Děčína, jenž využíval dům k rekreaci.

Č. 111 (dolní ves) – U Růtů, U Tambeků

- *U Růtů = z příjmení z názvu rostlin (viz 4.7b) – routa; z německého vlastního jména (viz 4.1c) – Ruthard; z názvu obcí (viz 4.2a) – Ruth; z německých fyzických vlastností (viz 4.4a) – rot = červený (Mo: 198–199)*

- *U Tambeků* = z něm. *Dammbecken/Dammbeck* – násep či terénní vlna, místně zvaná „buben“

Vlastníkem stavení byl Karel Růta (nádeník), nar. 1790, se ženou Barborou, nar. 1792. Po nich rod Růtů po několik generací, dalšími pak byli Stejskalovi, Rozkocovi a Šrýtrovi. Poslední zapsanou majitelkou byla v r. 1991 Zdeňka Jáčová, roz. Šrýtrová. Jelikož chalupa stojí tzv. v boku bubnu, tedy v terénní vlně, a vyskytuje se zde také násep, mohl by doplňující název *U Tambeků* pramenit právě z německého pojmenování *Dammbeck*.

Č. 112 (dolní ves) – U Vencků

- z hypokoristika křestního jména slovanského – *Václav* (Kn: 173)

U Vencků vzniklo na základě křestního jména majitele Václava Šrýtra (tesaře) z č. 120, nar. 1841, se ženou Annou Souškovou, nar. 1846. V r. 1991 vlastnil dům Vladislav Šrýtr, nar. 1951.

Č. 113 (za Kamenným) – U Bychů, U Honzejků

- *U Bychů* = z podmiňovacího způsobu slovesa *být* → *bych*; z příjmení *Bych/Bycha*; příp. ze zkráceného jména či příjmení zakončené sufixem *-ich* či *-ych*
- *U Honzejků* = z příjmení z křestního jména hebrejského (viz 4.1c) – *Jan*

Možným vysvětlením těchto jmen je odkaz k Janu Honsejkovi registrovaném v dokumentu usedlíků z roku 1654, odtud pak *U Honzejků*. Název *U Bychů* je pouhou domněnkou – mohlo by se jednat o neustálé opakování podmiňovacího způsobu některého z obyvatelů, nebo vychází z příjmení *Bych* či *Bycha*. Nemůžeme vyloučit ani eventualitu zkrácené familiární podoby křestního jména (*Bedřich* → *Bich*), nebo příjmení typu (srov. Bel: 70–71) *Fabich*, *Gabrich*, *Halbich*, *Hebich*, *Krajbich*, *Krejlich* či *Habrych*, *Roubych*, atd. V tomto domě žili: Pluhařovi a Bártovi, kteří zůstali majiteli i v r. 1991.

Č. 114 (na horách) – Jméno není

Tento dům není pojmenován, nicméně jen pro ukázkou upozorníme na držitele: Dolenští a Stejskalovi. Poté stavení vyhořelo neznámo kdy a nikdy více se již nevystavělo. Pozemek udržovali Josef a Marie Kotkovi z č. 102.

Č. 115 (dolní ves) – U Fantů, U Špilomónů

- *U Fantů* = z příjmení dle duševních vlastností (viz 4.4b) – marnivý člověk; z abstraktních pojmenování (viz 4.8b) – zástava
- *U Špilomónů* = z německého apelativa *Spielmann* – hudebník, básník

Chalupa nese jméno vzniklé z příjmení majitele Josefa Fanty z Vlčetína, nar. 1849, s manželkou Annou, roz. Stejskalovou v r. 1849, z č. 7. Doplňující název *U Špilomónů* pochází z německého apelativa *Spielmann* (vyslovované *-mon* pak z něm. nářečí) = hudebník, šumař či básník; pravděpodobně se někdo z rodu věnoval muzice nebo psaní básní. Posledními vlastníky byli Vilém a Karolina Stejskalovi; po jejich smrti se dům zboural a pozemky využilo JZD.

Č. 116 (dolní ves) – U Zoubků

- *z fyzické vlastnosti*

Tato přezdívka zcela určitě souvisí se synem Ignáce a Barbory Havlíkových z č. 115 – řečeným Zoubek, který měl jistou dentální vadu. Dalšími obyvateli byli Šrýtrovi, Stejskalovi a Hnízdilovi. Obydlí bylo zbouráno a použito pro objekty JZD v 50. letech 20. století.

Č. 117 (na horách) – U Míňáků

- *z příslovce – méně*

Viz č. 27 – Tuto chalupu na horách obývali zprvu Václav Rozkovec, nar. 1824, s první ženou Marií, nar. 1824 a poté i s druhou ženou Josefou Bulířovou, nar. 1843. Po něm pak stavení převzala dcera Božena, nar. 1884. Po její smrti musel být dům, z důvodu dezolátního stavu, zbořen.

Č. 118 (na horách) – U Vondrů

- *z příjmení z hypokoristika křestního jména latinského – Ondřej (Kn1: 20)*

Tato chalupa nese jméno buď po příjmení některého z vlastníků, nebo pravděpodobněji v nejstarších zápisech (z r. 1554) spatřujeme osobu jménem Vondřej, syna nebožtíka Jakuba, jenž koupil statek od své matky Káči. Registrovaný majitel tu byl pouze Václav Stejskal, nar. 1836, se ženou Josefou, nar. 1843. Poté dům neznámo kdy vyhořel; pozůstatky měl v držení Václav Černý a potom *Pastvinářské družstvo* Českodubská. V 50. letech byla budova zbourána a materiál byl použit pro účely JZD.

Č. 119 (dolní ves) – U Fróliků, U Mária

- *U Fróliků = z hypokoristika křestního jména latinského – Florián*
- *U Mária = z hypokoristika ženského křestního jména hebrejského – Miriam → Máří → Marie (Kn2: 92; 261)*

Jméno *U Fróliků* (zde v nářeční podobě) vzniklé z osobního jména majitele Floriána Stejskala (vojáka) z č. 19, nar. 1824, se ženou Kateřinou Holubovou z Bohdánkova, nar. 1831. Dalšími byli Václav Stejskal (zedník), nar. 1876, se ženou Annou, nar. 1878. *U Mária* se začalo používat dle druhé ženy Václava Stejskala – Marie Huškové (obchodnice), nar. 1887. V r. 1991 vlastnili dům Jaromír a Vít Stejskalovi z Liberce.

Č. 120 (dolní ves) – Jméno není

Dům není pojmenovaný, avšak vystřídal se tu několik majitelů: Václav Šrýtr (tesař) se ženou Annou Souškovou, poté jejich Josef Šrýtr (kolář) se ženou Annou Lankovou z č. 64. V roce 1991 byl již dům zbourán.

Č. 121 (na Kolimbarce) – U Pulpánů, U Machačů

- *U Pulpánů = z vlastnosti obyvatele – kdo si hraje na pána, obléká se napůl městským a napůl selským způsobem (Mo: 185)*
- *U Machačů = z příjmení křestního jména hebrejského (viz 4.1b) – Matěj, nebo z latinského – Martin, Mauricius či Moric (Kn2: 128, 125), či ženského osobního jména Máří (Be1: 132–133; Kn1: 17)*

První pojmenování *U Pulpánů* – viz č. 29. Jméno *U Machačů* pochází z příjmení majitelů Machačových – Josefa a Anastázie (roz. Šrýtrové, zemřela 1988). Poté převzala stavení jejich dcera Miloslava Bobková, roz. Machačová, žijící v Liberci. Dům sloužil k rekreaci.

Č. 122 (za Kamenným) – U Študentů

- *z přezdívky – študent*

Chalupa nese jméno po přezdínce majitele Václava Lanka, zvaného Halačů študent, jenž bojoval v Praze na barikádách. Po propuštění z vězení dostal pozemek za Kamenným od své tety Koškové. Žil zde se svou ženou Marií, roz. Pluhařovou, z č. 13. V r. 1991 vlastnil dům k hospodářským účelům Pavel Dědek.

Č. 123 (na horách) – Jméno není

Toto stavení není pojmenováno, ale zmíníme alespoň vlastníky Josefa Mojzla se ženou Marií. Potom dům vyhořel a zůstal nevystavěn. Definitivně zbourán byl v r. 1892.

Č. 124 (horní ves) – U Jarolímů

- *z křestního jména řeckého – Jarolím (Kn2: 108)*

Chalupa je pojmenována dle majitele Jarolíma Kyksy, nar. 1842, se ženou Markétou Vajsejtlovou, nar. 1846, z č. 3. V r. 1991 užívala dům k rekreaci Bohuslava Kalfertová z Českého Dubu.

Č. 125 (na horách) – Jméno není

Dům nenesé žádné jméno. V držení ho měl Filip Paclt se ženou Annou Čihákovou. Po úmrtí p. Paclta se přizemil František Kabátek z Doleních Pasek. Stavení se pak zbouralo a v r. 1892 nadobro zašlo.

Č. 126 (dolní ves) – U Buršinejch, U Buršky

- *z příjmení dle vzrůstu (viz 4.4c) – silný člověk či jinoch (Mo: 48; VW: Ge, Be2: 176)*
- *z výrobků (viz 4.8a) – břemeno (Mo: 48)*

- *z abstraktních pojmenování (viz 4.8b) – svršek v kartách (Mo: 48)*

Hynek Jáč, nar. 1838, z č. 27 vystavěl toto stavení se ženou Kateřinou, roz. Paulovou v r. 1841, z č. 90. Teprve po jeho druhé ženě Marii, rozené Burešové v r. 1835 ve Vlčetíně, dostal dům „příslipku“, jelikož byla podle svého příjmení nazývána Burška. V roce 1915 však budova vyhořela a znovu ji nepostavili.

Č. 127 (dolní ves) – U Kovářů

- *z řemesla – kovář*

Pozemek na výstavbu kovárny dostal Karel Brečnajdr (kovář), nar. 1856, od Kristiána Paula z č. 71. Žil zde se ženou Annou Bínovou z Trhovky (porodní bábou). Poté převzal dům jejich syn Josef Brečnajdr, nar. 1884, se ženou Marií Mužákovou z č. 96, nar. 1887, a přestavěl ho na krám se smíšeným zbožím. V r. 1937 se stavení ujala jejich dcera Vlasta Rozkocová s manželem Františkem (truhlářem) z Petrašovic. Po nich jejich syn Bohdan a od r. 1991 jsou vlastníky Ing. Pavel Rozkovec (syn Bohdana) se ženou Ivanou a dále jeho matka Jaroslava, znovu provdaná Hammerschmiedtová.

Č. 128 (dolní ves) – Jméno není

Ani zde „příslipka“ není, avšak tento dům byl původně přiřazen k hostinci č. 89. V r. 1885 ho postavil Jan Kotek (šenkýř), zvaný Kchajzr, jako obchod pro zetě Josefa Resla ze Žďárku se ženou Annou Kotkovou. Po následném bankrotu se přestavělo na obytné stavení a z krámu se stal chlév. Rovněž se číslo oddělilo od hospody a vzniklo tak samostatné č. 128, které následně koupil Josef Hušek pro svého zetě Josefa Hanzla z č. 100 se ženou Alžbětou Huškovou. Dále domek koupili manželé Laurinovi (Jaromír a Blažena, roz. Stejskalová).

Č. 129 (dolní ves) – U Vincákova Honzy, U Zůnů, Věžičky

- *U Vincákova Honzy = z přezdívký či jiného jména po chalupě*
- *U Zůnů = z příjmení (viz 4.7b)*
- *Věžičky = ze vzhledu budovy*

První jméno pochází od chalupy s č. 52 (*U Vincáků*), kterou taktéž vlastnila rodina Fajfrova. Tento dům nechala vystavět Kateřina Fajfrová pro svého syna Jana, odtud

tedy název domu – *U Vincákova Honzy*. Pozdější označení *U Zůnů* má původ v příjmení majitele Václava Zuny (pekaře) se ženou Marií. Dalšími byli Adolf Bulíř, nar. v r. 1897, se ženou Boženou, roz. Zunovou. V roce 1991 se o stavení staral jejich syn Miloslav Bulíř, nar. v r. 1932, se ženou Zlatou. Poslední pojmenování *Věžičky* snad souvisí se vzhledem budovy.

Č. 130 (na horách) – U Smrku, U Zahajských

- *dle místa – smrk, za hájem*

Chalupa se nachází v blízkosti velkého smrku za hájem (za lesem), a proto nese tyto dvě jména pramenící právě z místa stavby. Patrně v roce 1890 oddělil část svých pozemků z č. 51 Petr Kotek (obchodník s máslem) a nechal postavit dům pro syna Josefa. Tito nakonec stavení prodali a koupili si hostinec (č. 102). Přebírá po nich domek švagr Josef Sluka z č. 4 se ženou Marií Kotkovou. Dalšími byli manželé Pavlů (Hynek – rolník a Marie, roz. Sluková). V roce 1991 vlastnil budovu jejich syn Vladimír Pavlů se ženou Janou, roz. Pytelkovou.

Č. 131 (za Kamenným) – U Frajvelichů

- *z německého příslovce freiwillig = dobrovolně*

Bezpochyby zdejší jméno vzniklo na základě faktu, že obyvatel tohoto domu šel dobrovolně na vojnu či do války. Toto číslo popisné se zrodilo až po oddělení pozemků z č. 4 (U Čiháků), kdy Václav Sluka prodal část Františku Stejskalovi (truhláři) z Padouchova se ženou Annou Bulířovou z Jiříčkova. Následujícími vlastníky byli Hynek Bárta (tovární dělník) se ženou Augustou, roz. Stejskalovou. V r. 1991 byl už dům opuštěný a neobyvatelný ve správě Marie Bártové, roz. Škodové (snachy bývalých majitelů).

Č. 132 (dolní ves) – U Kapelníků, U (hořeních) Václavů

- *U Kapelníků = z činnosti*
- *U (hořeních) Václavů = z křestního jména slovanského – Václav (Kn2: 173)*

V r. 1913 bylo odděleno od chalupy *U Václavů* č. 35 část pozemků a právě na tomto místě poté postavil dům František Šrýtr (rolník), nar. 1888, se ženou Annou Paulovou

z č. 21, nar. 1889. Sám se věnoval muzice, konkrétně hrál na trumpetu, a proto se toto stavení pojmenovalo po jeho oblíbené činnosti. V r. 1991 vlastnila stavení dcera Marie Škodová, nar. v r. 1915 jako Šrýtrová.

Č. 133 (horní ves) – U Slavíčků

- *z deminutivního příjmení ze jmen ptáků (viz 4.7a) – Slavíček*
- *z deminutivního apelativa – slavíček*
- *z povolání ptáčníka*
- *z přirovnání – zpívá jako slavík*

Není průkazného materiálu, že by tu bydlela osoba s příjmením Slavíček. Více pravděpodobné je, že se zde zdržovali slavíci, popř. je někdo vlastnil, nebo také choval a prodával. Naskýtá se ještě další možnost, a sice přirovnání – někdo z obyvatel hezky zpíval (jako slavík). Pobývali tu Stejskalovi a v r. 1991 sloužil dům k rekreaci Jiřímu Křížkovi (vnukovi bývalých vlastníků) z Liberce.

Č. 134 (dolní ves) – Jméno není

Toto číslo popisné nenese jméno, jelikož vzniklo až počátkem 20. století (v r. 1925). Nechal ho postavit Josef Fiala (pekař) se ženou Jarmilou Horáčkovou (švadlenou) z oddělených pozemků č. 23 (od Škodových) a užívali ho jako pekárnu a krám. V r. 1991 vlastnil dům Jaroslav Prskavec s manželkou Vlastou, roz. Fialovou (dcerou původních majitelů).

Č. 135 (dolní ves) – Sokolovna

- *z názvu budovy sloužící k těmto účelům*

Tato budova byla vystavěna v r. 1926 ve vlastnictví tělocvičné jednoty Sokol. Za okupace, v r. 1940, byla však násilně prodána Němci Hornovi.

V r. 1952 byl ale Sokol zrušen a přejmenován na *Revoluční odborové hnutí*. Rovněž vznikl *Státní výbor pro tělesnou výchovu a sport (SVTVS)*. V r. 1956 bylo ovšem působení SVTVS ukončeno a nahrazeno organizací *Československý svaz tělesné výchovy*. (Fl: 8–11) V době totality patřila sokolovna *Místnímu národnímu výboru*. Jen podotkneme, že do roku 1989 zde jako správce pracoval autorčin pradědeček –

František Suska (původním povoláním truhlář, avšak celý život nazývaný jako „sokolník“), jenž za údržbu sálu a veškerých prostor obdržel byt v této budově. V r. 1991 se sokolovna opět stala majetkem Sokola.

Č. 136 (dolní ves/za Kamenným) – Jméno není

Chalupa s č. 136 opět nevede „příslipku“, nicméně jen pro zmínku uvádíme majitele: Václav a Anna Erbrtovi, později jejich dcera Věra Čermáková, Josef Lank z č. 64 a v roce 1991 Miroslav Linhart a jeho sestra Alena Horáková z Prahy. Dům slouží k rekreačním účelům.

Č. 137 (horní ves) – Jméno není

Název uveden není, pouze představíme hlavní obyvatele domu, jenž vznikl z oddělených pozemků v r. 1928: Josef Čihák se ženou Marií, roz. Bínovou, František Čihák (bratr), V. Čapek (z Velkých Bílovic u Břeclavi), po něm odkoupil dům Místní národní výbor. V r. 1991 byla majitelkou Věra Linková, roz. Lanková.

Č. 138 (dolní ves) – Jméno není

Dům byl postaven až v r. 1929 z části pozemků č. 116 (od Hnízdilových) – pro představu zmíníme vlastníky: Ladislav Rampas se ženou Annou, roz. Hnízdilovou, po nich (i v r. 1991) pak syn Vladimír Rampas se ženou Miluší, roz. Růtovou.

Č. 139 (dolní ves) – U (hořeních) Joukličků

- *z hypokoristika či jiného jména po chalupě – Joukla (viz č. 31)*

Toto číslo se vystavělo v r. 1929 na parcele č. 31 (Šrýtrových). V tomto domě rovněž žil František Šrýtr (tovární dělník) se ženou Annou Stejskalovou z Jiříčkova, poté syn Jaroslav se ženou Evou, za svobodna Pavlů. V r. 1991 vlastnili stavení jejich synové – Zdeněk (z Rovně) a Ladislav.

Č. 140 (dolní ves) – Jméno není

Domek vybudovaný až v r. 1930 kolářem Josefem Kotvou (přejmenován ze Šrýtra) se ženou Marií, roz. Vovsovou, z Hrachovic u Turnova. V r. 1991 tu přebýval jejich syn Otakar Kotva a vnuk Jindřich.

Č. 141 (horní ves) – Jméno není

Jednalo se o obecní dům, který byl pořízen v r. 1933 z darů občanů. V roce 1991 již bylo stavení upraveno na chatu k rekreaci pro Jiřího Dolejše z Prahy.

Č. 142 (na Kopci) – Jméno není

Toto číslo vzniklo na základě vyhořelého č. 43 v roce 1935. Znovu vystavěné bylo v roce 1936 a přečísleno na č. 142. V r. 1937 ho odkoupil Stanislav Pluhař (tovární dělník) se ženou Boženou, roz. Šlamborovou. V r. 1991 patřilo tohoto stavení i č. 66 Karlovi a Valdburze Čihákovým.

Č. 143 (dolní ves) – Jméno není

Domek nacházející se vedle Sokolovny vystavili v 70. letech 20. století Jaromír Stejskal a jeho manželka Marie, roz. Zinnerová.

Č. 144 (dolní ves) – Jméno není

Chatu vybudovali František Třešňák se ženou Věrou, roz. Mizerovou. Věra Třešňáková zemřela v r. 1991 a majitelem zůstal p. Třešňák. Domek nebyl stále obydlen.

Č. 145 (horní ves) – Jméno není

Dům vzniklý v 70. letech 20. století pro účely JZD. V r. 1991 vlastnili stavení Antonín Ryšavý s manželkou Marií, roz. Havrdovou.

Č. 146 (horní ves) – Jméno není

Tak jako č. 145 byla tato budova postavena pro účely JZD, rovněž v 70. letech 20. století. V r. 1991 je jako majitel veden Zdeněk Man.

Č. 147 (horní ves) – Jméno není

Taktéž toto číslo sloužilo pro JZD od 70. let 20. století. V r. 1991 tu bydlel Arnošt Hák.

Č. 148 (na Kolimbarce) – Jméno není

Tento dům byl postaven až v 70. letech 20. století Josefem Bulířem a jeho ženou Zdeňkou, roz. Bobkovou, po odkoupení parcely z č. 32 (od Škodových).

Č. 149 (dolní ves) – U Volmanů

- *z příjmení ze zaměstnání, činnosti (viz 4.6) – obchodník s vlnou*

Z čísla 81 byl odkoupen pozemek na výstavbu domu. Právě po majiteli z č. 81, Františku Volmanovi (továrním dělníkovi), nar. v r. 1896, bylo stavení pojmenováno. Od r. 1988 bydlí v domku Jiří Prskavec s manželkou Hanou, roz. Smetanovou.

Závěr

V teoretické části této antroponomasticky zaměřené diplomové práce jsme se zaměřili na obecné postavení onomastiky v lingvistice, rozčlenili jsme ji dle Rudolfa Šrámka (1999) a vymezili jsme zásadní onomastická díla. Při popisu jednotlivých etap vývoje vlastních jmen na českém území jsme vycházeli z monografie *Vývoj vlastních jmen osobních v českých zemích v letech 1000–2010* Jany Pleskalové (2011). Jelikož se tato práce zabývá především příjmeními a jmény po chalupě, bylo zapotřebí se oběma typům antroponym věnovat podrobněji. K vydělení příjmení do skupin a podskupin jsme používali publikaci *O českých příjmeních* Josefa Beneše (1962); jména po chalupě jsme srovnávali s již zmíněnou příručkou Jany Pleskalové (2011) a kratší prací *Jména po chalupě v Hodkách a ve Světlé pod Ještědem* Jitky Rudové (1980).

Do části empirické jsme umístili metodiku zpracování výzkumného materiálu. Bylo nutné se vyrovnat s počátečními problémy se získáváním podkladů pro vytvoření této práce, a to zvláště s ohledem na nový zákon o ochraně osobních údajů (GDPR). Vytvořili jsme ale náhradní koncept pro zhotovení a následný postup produkce k analýze antroponym. Součástí této kapitoly je rovněž několik nezbytných informací o mapované obci, zvláště pak její segmentace na samostatné územní celky.

Samostatný rozbor se skládal z klasifikace příjmení a kategorizace jmen po chalupě (blíže v kapitolách 4 a 5). Ze získaného materiálu (místních kronik), který jsme měli k dispozici zásluhou paní Ivany Rozkovcové, jsme excerpovali veškerá příjmení i jména po chalupě, jež se vztahovala k danému stavení, respektive číslu popisnému. Vytvořili jsme tak přehled vlastních jmen dle původu. Z důvodu rozsahu práce jsme se již nezabývali jejich slovotvornou stránkou. Pro přibližné množství individuálních příjmení v jednotlivých staletích jsme zhotovili tabulky, jež jsou k nahlédnutí v příloze č. 2. Příjmení uvádíme pouze v rodě mužském, a sice nepřechýleném. Nerozlišujeme tedy ani počet mužských a ženských příjmení, blíže pozn. v tabulce.

V rámci třídění příjmení jsme dospěli k faktu, že není možné vybudovat jedno univerzální pravidlo pro klasifikaci příjmení. Nezáleží pouze na rozdílech, zda se daná příjmení vyskytují ve městě či na vesnici, ale také na historických událostech spojených se zkoumanou oblastí. S jistotou můžeme říci, že v 18. století byl poměr českých a původně německých příjmení vyrovnaný; na prvních pěti příčkách se „umístila“

příjmení *Vajsejtl, Čihák, Lank, Bobek a Bradáč*. V 19. století se poměr naklonil k české straně, „dominovala“ tu příjmení jako *Stejskal, Bobek, Kotek, Lank a Paulů/Pavlů/Paul*. Ve 20. století, respektive do roku 1991, vedla příjmení *Šrýtr, Pavlů, Škoda, Bobek a Havlík*. I po roce 1991 byl na prvním místě *Šrýtr*, hned za ním následovali *Stejskal, Škoda, Lank a Bárta*. V současné době mají největší zastoupení v obci Proseč pod Ještědem příjmení *Prskavec, Guschl, Šrýtr a Bárta*. Další pořadí příjmení podle jednotlivých staletí je k nahlédnutí v příloze č. 2.

Pokud se zaměříme na analýzu etymologickou, beze sporu nejpočetnější skupinou byla příjmení motivovaná osobními jmény. Zatímco **příjmení shodná s křestním jménem** se objevila pouze dvě (*Havel a Tomáš*), tak vzniklých **z hypokoristik** bylo hned několik desítek (*Bárta, Bartoš, Beneš, Bína, Bláha, Brož, Bulíř, Havelka, Havlík, Holub, Hořák, Hušek, Jáč, Jakš, Ježek, Jiránek, Jirka, Klíma, Koloc, Košek, Křížek, Kubát, Kubálek, Laurin, Machač, Mika, Mikeš, Morávek, Najman, Pelant, Pelda, Porš, Suska, Valeš, Vanča, Vavřich, Wondrák a Živec*). V této skupině rozlišujeme též **příjmení vzniklá z německých (germánských) osobních jmen** (*Ebrt/Erbert, Hanzl, Havrda, Honsejk/Honzejek, Kotas, Kotek, Linhart, Máj, Man, Paclt, Rajman, Rampas, Rázl, Resl, Růta, Suska/Suske*). Zařazena jsou zde rovněž **patronymika** (*Pavlů, Petrů*) a **metronymikon** (*Vasíčekanin*).

Další hojnou skupinou byla **příjmení vzniklá ze zaměstnání, řemesel a lidských činností**, a to jak česká (*Bulíř, Čihák, Hudec, Kolomazník, Kovář, Rybář, Šindelář, Tvrzník*), tak německá (*Brečnajdr/Brešnajdr, Fischer, Hammerschmidt, Jágr, Miler/Müller, Rösler, Semler, Šmíd, Šrýtr, Tepr/Tepper, Volman*). Ojedinelým případem je i slovenské příjmení *Vozár*, ve významu vozky.

Taktéž další kategorie obsahují značné množství neobyčejných příjmení – **dle germánských názvů obcí** (*Brixner, Leimer*); **dle zemí, krajů a národů** (*Flanderka, Poláček*); **dle fyzických vlastností, vzhledu a nápadných částí těla** (*Cabrnoch, Holaj, Vomela, Guschl, Kalfeřt, Kraus*); **dle duševních vlastností** (*Hozák, Mizera*); **dle věku a vzrůstu** (*Bobek, Dědek, Mužák, Starý, Altman, Lank*); **dle společenských poměrů** (*Maršálek, Pluhař, Poplužník, Man, Richter/Richtr*); **dle jmen živočichů** (*Beran, Čermák, Holub, Ježek, Sluka, Moisl/Maizl/Mojzl/Maisel*); **dle rostlinstva** (*Fiala, Hořčica/Hořčice, Soušek, Voves, Zuna, Pinc*); **dle surovin, výrobků, nástrojů** (*Kabátek, Kotva, Metelka, Piroha/Pirota, Felkner, Gatter, Hozák*); **dle abstraktních**

pojmu (*Bláha, Hlinka, Fanta, Vajsejtl, Večeřa, Kyksa*); **dle slovesného přičestí minulého** (*Hnízdil, Hvízdal, Pospíšil, Stejskal, Šámal, Trejbal*); **dle slovesných základů substantiv či adjektiv** (*Duda, Havrda, Jáč, Košek, Louda, Kyksa, Vaner*).

Pokud bychom se zaměřili na rozbor příjmení z pohledu jazykových rovin, mohli bychom sledovat jak **fonologické obměny** (vynechání hlásky – *Jakš*; diftongizace po sykavkách *-í* → *-ej* – *Honsejk/Honzejk*; obecněčeská diftongizace *-í* → *-ej* – *Rejzek*; diftongizace *-ú* → *-ou* – *Soušek, Koudela*; dloužení kořenné samohlásky – *Sůva, Růta*; protetické *-v-* (*-w-*) – *Vomela, Voves, Wondrák*; změna *-aj* → *-ej* – *Hejduk*; neprovedená přehláska – *Hořčica, Večeřa*), tak **morfologické a slovtvorné modifikace** (obecněčeská koncovka *-ák* pro jména obyvatelská či pejorativní – *Horák, Hořák, Hozák, Wondrák, Třešňák, Novák, Mužák, Sedlák*; změna sufixu *-ý* → *-aj* – *Holaj*; patronymika zakončená na *-ů* – *Pavlů, Petřů*; koncovka *-ský* pro příjmení z místních jmen – *Dolenský, Drahoňovský, Kamenský, Sedmidubský, Stránský, Svárovský*; příjmení z adjektiv tvrdých vyjadřujících vlastnost – *Černý, Dlouhý, Hlavatý, Starý*; deminutivní příjmení – *Bobek, Čapek, Flanderka, Havelka, Havlík, Hlinka, Horáček, Jedlička, Jiránek, Jirka, Kabátek, Knotek, Kotek, Křížek, Kubálek, Linka, Maršálek, Metelka, Moisl/Maizl/Mozjl/Maisel, Morávek, Pastorek, Poláček, Pytelka, Sadílek, Sedláček, Smolík, Soušek, Špička, Špinka*).

Další hláskoslovné a tvaroslovné varianty spíše souvisely se snahou o věrnost originálu či vzdělaností „kronikáře“, na němž záleželo, jak daný jev zapsal, popř. jak se cizí příjmení vyvinulo v českém prostředí. Zde představujeme proměny námi získaných příjmení (*Ebrt/Erbert, Honsejk/Honzejk, Suske/Suska, Šeleberk/Šelenberk, Hauser/Hauzr, Reizek/Rejzek, Gintr/Gyntr, Richtr/Richter, Brečnajdr/Bretšnajdr, Miler/Müller, Fajfr/Pfeifer, Tepr/Tepper, Moisl/Maizl/Mojzl/Maisel, Hořčica/Hořčice, Zuna/Zůna, Piroha/Pirota*).

Při rozboru jmen po chalupě jsme se také primárně zaměřovali na etymologickou analýzu. Vyvodili jsme několik eventuálních příčin vzniku a „příslipky“ rozdělili do jednotlivých kategorií. Vytvořena mohla být: **z osobních jmen majitelů či nájemníků** (*U Adamů, U Davidů, U Jáchymů, U Janků, U Jakubů, U Jarolímů, U Martinů, U Matějů, U Mikolášů, U Václavů, U Vendelínů*); **z hypokoristik křestních jmen, přezdivek či jiných jmen po chalupě** (*U Adamců, U Bychů, U Čechova Tondy, U Důráků, U Franičků, U Fróliků, U Honzíků, U Horlíků, U Jankuláků, U Janků,*

U Jenčků, U Jeníčků, U Jirků, U Joukličků, U Jouklů, U Jozefků, U Joziků, U Kadlečků, U Kubořců, U Kubů, U Kyrýsarů, U Maliků, U Mářiny, U Martínků, U Matějčků, U Mařů, U Nácinků, U Študentů, U Tondů, U Vanclů, U Vencků, U Vincákova Honzy, U Vincáků, U Vítků, U Zoubků, U Žikšů); **z názvu budov a míst** (*Kovářna, Sokolovna, Škola, U Čechů, U Černíků, U Hajnyhů, U Hrachovských, U Javorníčků, U Podborouškejch, U Skalských, U Smrku, U Trhouských, U Zahajských, V Bednářovně, V Chaloupce, Ve chládku, Ve mlejnků, Ve zdi, Věžičky*); **z abstraktních pojmenování a vlastností** (*U Černíků, U Čindejch, U Črných, U Důráků, U Kapelníků, U Maliků, U Miňáků, U Mlačích/U Mlačihů, U Muzikantů, U Pulpánů*); **z povolání a činností** (*U Čiháků, U Hajnyhů, U Honců, U Husárka, U Knihařů, U Kočhonců, U Kovářů, U Krejčíků, U Kyrýsarů, U Listonošů, U Malhonců, U Myslivců, U Pekařů, U Puťáků, U Sedláků, U Slavičků, U Šafářů, U Švecáků, U Taškářů, U Tesařů, U Truhlářů, U Vandrů, U Voučáků, U Zedníků*); **z názvů výrobků a nástrojů** (*U Čiháků*); **z názvů zvířat a rostlin** (*U Bejráků, U Černíků, U Kadlečků, U Slavičků, U Vrbčáků/U Vrbských*); **dle cizích, zejména německých, pojmenování** (*U Bejráků, U Frajvelich, U Henzlů, U Hozáků, U Kaisrů, U Špilomónů, U Šulcirků, U Tambeků, U Vandrů*).

Jména po chalupě vznikala taktéž: **z příjmení dle slovesného základu** (*U Bychů, U Čiháků, U Halačů, U Hozáků, U Šámalů*); **dle křestních jmen a jejich hypokoristik** (*U Bínů, U Bláhů, U Buršky, U Halačů, U Honzejků, U Hušků, U Janků, U Jakšů, U Ježků, U Koupšů, U Kubořců, U Machačů, U Machů, U Martínků, U Vanclů, U Vítků, U Vondrů*); **dle fauny a flóry** (*U Ježků, U Růtů, U Soušků, U Zínů*); **dle zaměstnání a řemesel** (*U Honců, U Hudců, U Soukupů*); **dle místních jmen** (*U Černíků, U Kamensků, U Soušků*); **dle vlastností** (*U Burdů, U Bušinejch, U Buršky, U Črných, U Fantů, U Hozáků, U Soušků*); **dle abstraktního pojmenování** (*U Bláhů, U Buršinejch, U Buršky, U Fantů*); **dle apelativ** (*U Halačů*); **dle výrobků** (*U Buršinejch, U Kabátků*); **dle novosti obyvatel** (*U Nováků*); jména po stavení **dle německých příjmení** (*U Bínů, U Gyntrů, U Kyksáků, U Pácliků, U Růtů, U Teprů, U Vajsejtlů, U Vandrů, U Volmanů*).

Jak již uvedla Rudová (srov. Ru: 16), jména po chalupě, v Podještědí nazývané „přísličky“, se nejvíce tvořila s předložkou *u*, popř. ještě *v* či *ve*. Našli jsme pouze čtyři názvy budov bez předložky (*Kovářna, Sokolovna, Škola* a *Věžičky*). Domníváme se, že sice tato stavení souvisela s účelem, ke kterému byla určena, nicméně nevypovídalo to

nic o jménu jako takovém. U těchto čtyř staveb tedy nelze mluvit o jménu po chalupě, jelikož se nikdo z vlastníků nenazýval a ani nenazývá přízviskem typu: *Jan z kovárny*, *Jan ze sokolovny*, *Jan ze školy* či *Jan od věžiček*.

Rudová také konstatuje, že jména po chalupě, v Podještědí nazývané „příslipky“, se nejvíce produkují v plurálu (*U Kopanskejch*), v plurálu staršího tvoření, resp. nářečního tvoření (*U Smrčouskejch*), popř. kombinovaným způsobem singuláru a plurálu (*U Putny*, *U Putninejch*). (Ru: 16)

S tímto názorem se zcela ztotožňujeme, jelikož většina „příslipek“ se skutečně vytváří pomocí předložky *u*, zároveň jsme zaznamenali starší i nářeční tvary v množném čísle (*U Voučáků*, *U Podborouskejch*, *U Črných*, *U Kubouců*, *U Trhoušských*) a osobité tvoření plurálových forem (*U Čindejch*, *U Hajnyhů*, *U Mlačihů*). Leckdy postřehneme i kombinaci singulárových a plurálových verzí (*U Buršky – U Buršinejch*).

Na závěr je třeba upozornit na fakt, že zakončení jmen po chalupě na *-ů* není záležitostí specificky nářečně příznakovou. Je třeba rozlišovat nominativ a genitiv plurálu. Dle ČJA4 označení rodinných kolektiv v genitivu je zcela spisovné (*U Nováků* či *U Novákových*). Oproti tomu nominativní pojmenování rodinných kolektiv (př. *Přišli k nám Nováků*, příp. také *Novákouc*, *Novákojic*, *Novákojc*, zřídka *Novákoc*) je dialektální jev typický pro jižní Čechy, speciálně pro prostředí okolo Českých Budějovic. (Bal4: 328–332)

Soudíme, že i přes počáteční nesnáze, se nám podařilo vytvořit kvalitní analýzu jak příjmení, tak jmen po chalupě. Dovolujeme si podotknout, že „příslipky“ jsou ve zkoumané obci, byť jako neformální pojmenování, stále populární, ba i mnohdy významnější než jednotlivá příjmení.

Bibliografie

Tištěné publikace

1. BALHAR, Jan – JANČÁK, Pavel (edd.). *Český jazykový atlas 2*. Academia Praha. 1997.
2. BALHAR, Jan. *Český jazykový atlas 4*. Academia Praha. 2002.
3. BENEŠ, Josef. *O českých příjmeních*. Praha: Československá akademie věd, 1962. Studie a prameny.
4. BENEŠ, Josef. *Německá příjmení u Čechů*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 1998. Acta Universitatis Purkynianae. ISBN 80-7044-212-3.
5. HUGO, Jan, ed. *Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov*. 3., rozš. vyd. Praha: Maxdorf, c2009. ISBN 978-80-7345-198-1.
6. KNAPPOVÁ, Miloslava. *Naše a cizí příjmení v současné češtině*. Liberec: TAX AZ KORT, 2002. ISBN 80-238-8173-6.
7. KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude Vaše dítě jmenovat?*. Vyd. 3. (dopl. A přeprac.). Praha: Academia, dotisk 2003. ISBN 80-200-0775-x.
8. KOPEČNÝ, František. *Průvodce našimi jmény*. Praha: Academia, 1974.
9. MAJTÁN, Milan. *Naše příjmení*. 2014.
10. MATES, Vladimír. *Jména tajemství zbavená: malá encyklopedie nejčastějších příjmení: jména na 251.-501. místě: Adam - Žižka*. Praha: Epoque, 2003. ISBN 80-86328-30-9.
11. MATUŠOVÁ, Jana. *Německá vlastní jména v češtině*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. ISBN 978-80-7422-369-3.
12. MOLDANOVÁ, Dobrava. *Naše příjmení*. Praha: Mladá fronta, 1983. Malá encyklopedie (Mladá fronta).
13. PLESKALOVÁ, Jana. *Vývoj vlastních jmen osobních v českých zemích v letech 1000-2010*. Brno: Host, 2011. Studium (Host). ISBN 978-80-7294-834-5.
14. PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny*. V Praze: Česká akademie věd a umění, 1947.
15. PROFOUS, Antonín, Vladimír ŠMILAUER a Jan SVOBODA. *Místní jména v Čechách: jejich vznik, pův. význam a změny*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1957.

16. REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Třetí vydání (druhé přepracované a rozšířené vydání). Praha: Leda, 2015. ISBN 978-80-7335-393-3.
17. RUDOVÁ, Jitka. *Sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé: Jména po chalupě v Hodkách a ve Světlé pod Ještědem*. 1980, 13-18.
18. ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2027-x.

Kroniky – Pamětní knihy

1. HAVLÍK, František. *Kronika katastrální obce Proseče: Pamětní kniha obecní. Proseč pod Ještědem, 1922*.
2. ŠKODA, Josef. *Pamětní kniha obce Proseč pod Ještědem. Proseč pod Ještědem, 1934*.

Diplomové práce

1. BAJEROVÁ, Michaela. *Nestandardizované podoby antroponym v současné češtině* [online]. Hradec Králové, 2015 [cit. 21. 6. 2019]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/w2rs5w/STAG84501.pdf>. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové.
2. FLORUS, Jan. *Vývoj Sokola po roce 1989* [online]. Brno, 2013 [cit. 21. 6. 2019]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/fpqbb/DIPLOMOVA_PRACE.pdf. Diplomová práce. Masarykova univerzita.

Webové zdroje

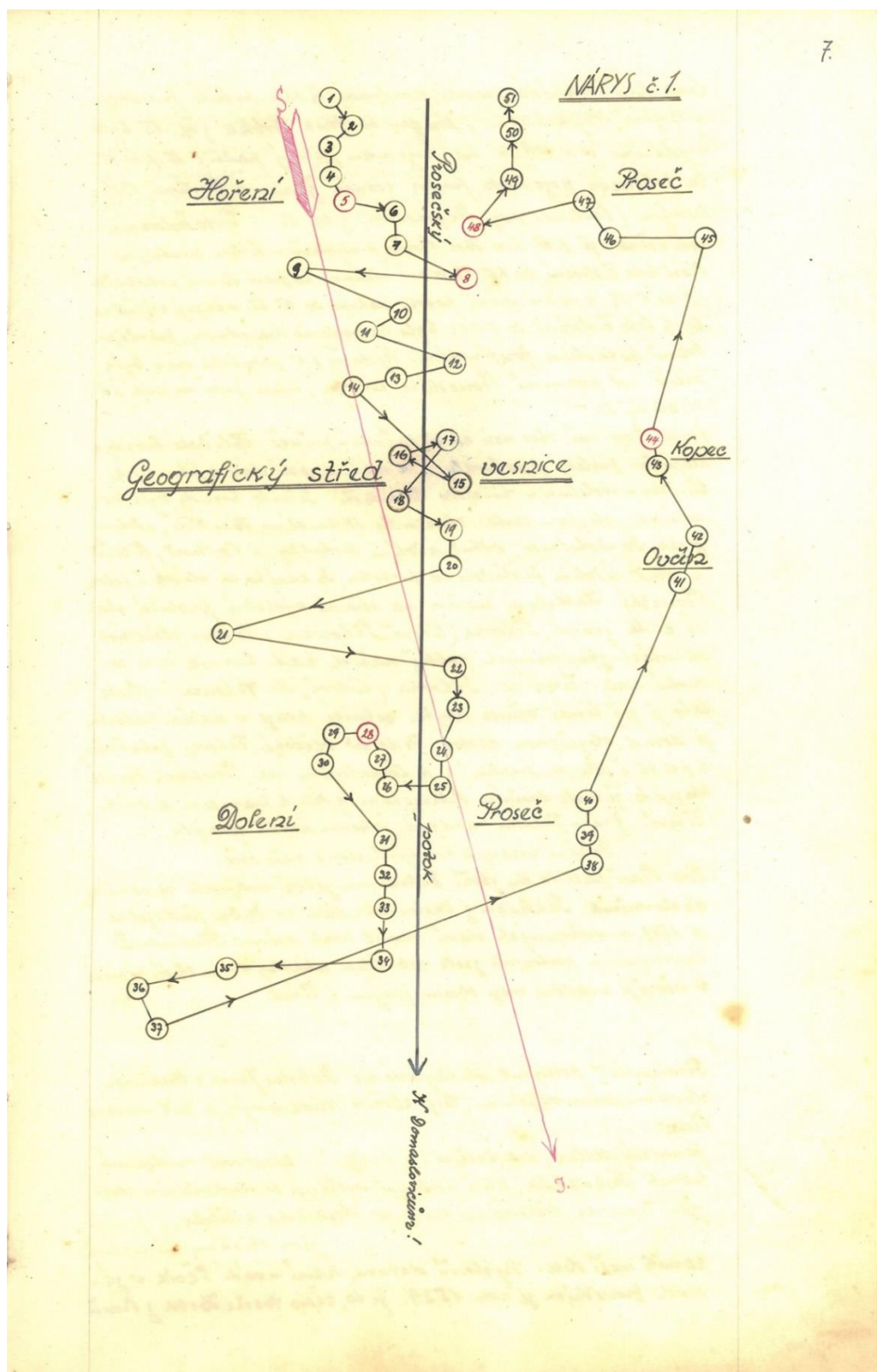
1. Annas. *Odpovědi.cz. Kde se vzalo hanlivé slovo „důra“*. [online]. [cit. 4. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.odpovedi.cz/otazky/kde-se-vzalo-hanlive-slovo-dura>
2. BĚLIČ, Jaromír, Adolf KAMIŠ a Karel KUČERA. *Vokabulář webový: Malý staročeský slovník* [online]. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978 [cit. 20. 2. 2019]. Dostupné z: <https://vokabular.ujc.cas.cz/informace.aspx?t=MSS&o=slovniky>

3. BROŽKOVÁ, Jana. Bydlet.cz. *Dozrávají švestky: recepty ze švestek a zajímavosti o švestkách*. [online]. [cit. 4. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.bydlet.cz/335707-dozravaji-svestky-recepty-ze-svestek-a-zajimavosti-o-svestkach/>
4. Časopisy. *Acta onomastica*. Ústav pro jazyk český AV ČR. [online]. 7. 5. 2015. [cit. 28. 5. 2019]). Dostupné z: <http://www.ujc.cas.cz/veda-vyzkum/casopisy/>
5. DVOŘÁKOVÁ, Žaneta. Český rozhlas. *Česky a hezky*. [online]. [cit. 10. 4. 2019]. Dostupné z: https://www.rozhlas.cz/cesky/puvodprijmeni/_zprava/bulir--1713341
6. GEBAUER, Jan. *Vokabulář webový: Slovník staročeský* [online]. Praha, 1970 [cit. 20. 2. 2019]. Dostupné z: <https://vokabular.ujc.cas.cz/informace.aspx?t=GbSlov&o=slovniky>
7. *Křestníjméno.cz*. [online]. [cit. 20. 3. 2019]. Dostupné z: <http://krestnijmeno.prijmeni.cz/Pelhřim/puvod>
8. *Lingea: Slovník německo-český*. [online]. [cit. 20. 3. 2019] Dostupné z: <https://slovniky.lingea.cz/nemecko-cesky>
9. Mostecký deník. *Původ Jana Žižky je opředen záhadami*. [online]. [cit. 26. 3. 2019]. Dostupné z: <https://mostecky.denik.cz/z-regionu/puvod-jana-zizky-je-stale-opreden-zahadami-20121116-cgzj.html>
10. *Naše řeč: Novák* [online]. 1924, 8(5) [cit. 29. 6. 2019]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=1122>
11. *Naše řeč: O původu jména Žižka* [online]. 1924, 8(9) [cit. 29. 6. 2019]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=1190>
12. NĚMEC, Igor a kol. *Vokabulář webový: Staročeský slovník* [online]. Sešit 1-26. Ústav pro jazyk český AV ČR Praha, 2008 [cit. 20. 2. 2019]. Dostupné z: <https://vokabular.ujc.cas.cz/informace.aspx?t=StcS&o=slovniky>
13. PLESKALOVÁ, Jana. *Antroponymum*. Nový encyklopedický slovník češtiny. 2017. [cit. 20. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/ANTROPONYMUM>
14. Ptejte se knihovny. *Příjmení Holajn*. [online]. [cit. 10. 4. 2019]. Dostupné z: <https://www.ptejteseknihovny.cz/dotazy/prijmeni-holajn>
15. Ptejte se knihovny. *Příjmení Zunová*. [online]. [cit. 10. 4. 2019]. Dostupné z: <https://www.ptejteseknihovny.cz/dotazy/prijmeni-zunova>
16. SVOBODA, Jan. *Naše řeč. K původu a výkladu českých příjmení*. [online]. [cit. 10. 4. 2019]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=4568>

17. ŠIMEK, František. *Vokabulář webový: Slovníček staré češtiny* [online]. Praha, 1945 [cit. 20. 2. 2019]. Dostupné z:
<https://vokabular.ujc.cas.cz/informace.aspx?t=SimekSlov&o=slovniky>
18. *Vokabulář webový: Elektronický slovník staré češtiny* [online]. [cit. 20. 2. 2019].
Dostupné z: <https://vokabular.ujc.cas.cz/informace.aspx?t=ESSC&o=slovniky>

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Mapa obce a jednotlivých stavení

(Nárys č. 1 – Šk: 7)

Příloha č. 2 – Tabulky příjmení napříč staletími

Příjmení v 18. století

Příjmení	Počet
Vajsejtl	13
Čihák/Čihák	11
Lank	11
Bobek	10
Bradáč	10
Byna/Bína	7
Kotek	7
Stejskal	7
Rozkovec	6
Kamenský	5
Pluhař	5
Šrýtr	5
Moisl/Maizl/Mojzl/Maisel	4
Brečnajdr/Bretšnajdr	3
Havlík	3
Sluka	3
Škoda	3

Příjmení	Počet
Šmíd	3
Honsejk/Honzejek	2
Kubát	2
Paulů/Pavlů/Paul	2
Suske/Suska	2
Beneš	1
Bulíř	1
Dolenský	1
Grínert	1
Jakš	1
Kotas	1
Miler/Müller	1
Mizera	1
Poplužník	1
Porš	1
Růta	1
Šindelář	1
Třešňák	1

Příjmení v 19. století

Příjmení	Počet
Stejskal	68
Bobek	48
Kotek	42
Lank	42
Paulů/Pavlů/Paul	40
Škoda	37
Sluka	35
Šrýtr	34
Čihák/Čihák	32
Byna/Bína	31
Pluhař	27
Vajsejtl	26
Rozkovec	25
Havlík	22
Honsejk/Honzejk	15
Fajfr/Pfeifer	13
Suske/Suska	13
Hanzl	10
Porš	10
Soušek	9
Bradáč	8

Příjmení	Počet
Dědek	8
Kamenský	8
Košek	8
Můžák/Mužák	8
Brečnajdr/Bretšnajdr	7
Beneš	6
Bulíř	6
Jáč	6
Kabátek	6
Fanta	5
Hušek	5
Kyksa	5
Ebrt/Erbert	4
Holub	4
Hudec	4
Jakš	4
Novák	4
Paclt	4
Vaner	4
Zůna/Zuna	4
Bureš	3

Příjmení	Počet
Dolenský	3
Gintr/Gyntr	3
Hnízdil	3
Jágr	3
Moisl/Maizl/Mojzl/Maisel	3
Pivrnec	3
Richtr/Richter	3
Růta	3
Šámal	3
Tvrzník	3
Bárta	2
Bartoš	2
Bláha	2
Černík	2
Hauser/Hauzr	2
Kraus	2
Kubát	2
Poplužník	2
Resl	2
Tomáš	2
Třešňák	2
Valeš	2
Brixner	1

Příjmení	Počet
Brož	1
Čermák	1
Černík	1
Černý	1
Drahoňovský	1
Felkner	1
Flanderka	1
Havel	1
Havelka	1
Hejduk	1
Hlavatý	1
Hořák	1
Ježek	1
Jiránek	1
Kotas	1
Kotva	1
Kovář	1
Kubálek	1
Kučera	1
Máj	1
Najman	1
Rajman	1
Reizek/Rejzek	1

Příjmení	Počet
Roth	1
Sadílek	1
Sedláček	1
Semler	1
Soukup	1
Starý	1
Šelemberk/Šelenberk	1

Příjmení	Počet
Šír	1
Šmíd	1
Špička	1
Tepr/Tepper	1
Valeš	1
Vébr	1
Volman	1
Vomela	1

Příjmení ve 20. století (do 1991)

Příjmení	Počet
Šrýtr	22
Pavlů	12
Škoda	10
Bobek	9
Havlík	8
Sluka	6
Starý	6
Lank	5
Stejskal	5
Beneš	4
Čihák	4
Bína	3
Ebrt/Erbert	3
Kamenský	3
Košek	3
Mizera	3
Paclt	3
Suska	3
Třešňák	3
Bárta	2
Bretšnajdr	2
Čermák	2

Příjmení	Počet
Hlinka	2
Honsejk/Honzejek	2
Hudec	2
Jáč	2
Kotek	2
Kyksa	2
Machač	2
Mužák	2
Pluhař	2
Porš	2
Rozkovec	2
Růta	2
Šembera	2
Tvrzník	2
Vajsejtl	2
Bartoš	1
Bradáč	1
Bulíř	1
Bureš	1
Čapek	1
Černý	1
Dědek	1

Příjmení	Počet
Drahoňovský	1
Fanta	1
Fiala	1
Gatter	1
Gyntr	1
Hanzl	1
Hnízdil	1
Horáček	1
Hořčica/Hořčice	1
Jágr	1
Jiránek	1
Jirka	1
Knotka	1
Kotva	1
Koudela	1
Kubálek	1
Linka	1

Příjmení	Počet
Morávek	1
Pelant	1
Piroha/Pirota	1
Prskavec	1
Rampas	1
Resl	1
Rybář	1
Smetana	1
Soušek	1
Šelembek	1
Šlambora	1
Tomáš	1
Vanča	1
Vaner	1
Vasíčkanin	1
Vavřich	1
Vébr	1
Voves	1

Příjmení po 1991 – dodnes

Příjmení	Počet
Šrýtr	12
Stejskal	11
Škoda	7
Lank	6
Bárta	4
Bobek	4
Havlík	4
Pavlů	4
Bína	3
Čihák	3
Kotva	3
Pluhař	3
Sluka	3
Beneš	2
Bulíř	2
Cabrnoch	2
Gatter	2
Guschl	2
Hammerschmidt	2
Jágr	2
Kamenský	2

Příjmení	Počet
Koudela	2
Linka	2
Morávek	2
Pastorek	2
Prskavec	2
Rozkovec	2
Šelembek	2
Třešňák	2
Vajsejtl	2
Vaner	2
Altman	1
Bartoš	1
Dědek	1
Dlouhý	1
Duda	1
Ferenc	1
Fiala	1
Fischer	1
Flanderka	1
Flosman	1
Hák	1

Příjmení	Počet
Hanzl	1
Havrda	1
Holaj	1
Honsejk/Honzejek	1
Horák	1
Hozák	1
Hrdina	1
Hruška	1
Hudec	1
Hvízdal	1
Jáč	1
Jedlička	1
Kabátek	1
Kalfeřt	1
Klíma	1
Koloc	1
Kolomazník	1
Křížek	1
Laurin	1
Leimer	1
Linhart	1
Louda	1
Machač	1

Příjmení	Počet
Man	1
Maršálek	1
Metelka	1
Míka	1
Mikeš	1
Mužák	1
Novák	1
Pelda	1
Petrů	1
Pinc	1
Poláček	1
Porš	1
Pospíšil	1
Pytelka	1
Rampas	1
Rázl	1
Resl	1
Rösler	1
Růta	1
Rybář	1
Ryšavý	1
Sedlák	1
Sedmidubský	1

Příjmení	Počet
Slavík	1
Smetana	1
Smolík	1
Soušek	1
Starý	1
Stránský	1
Suska	1
Sůva	1
Svárovský	1

Příjmení	Počet
Špinka	1
Štýbler	1
Švehla	1
Trejbal	1
Vanča	1
Večeřa	1
Vozár	1
Wondrák	1
Živec	1